

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE BÜTÇE DENGESİ KAYNAKLI
ENFLASYONUN AMPİRİK ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saliha Ecem Nur KEYF

MAYIS / 2025

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BÜTÇE DENGESİ KAYNAKLI ENFLASYONUN AMPİRİK
ETKİLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saliha Ecem Nur KEYF

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi. Alperen Ağca

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Emine AYRANCI BAĞRIAÇIK

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Sevi DOKUZOĞLU

MAYIS /2025

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne

Türkiye’de Bütçe Dengesi Kaynaklı Enflasyonun Ampirik Etkileri başlıklı çalışma, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Alperen AĞCA
(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Emine AYRANCI BAĞRIAÇIK

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Sevi DOKUZOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum
...../...../2025

Prof. Dr. Hasan Demir
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

TÜRKİYE’DE BÜTÇE DENGESİ KAYNAKLI ENFLASYONUN AMPİRİK ETKİLERİ

SALİHA ECEM NUR KEYF

Yüksek Lisans, İktisat Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alperen AĞCA

MAYIS 2025, 98 sayfa

Bu çalışma, 2006:1–2023:11 dönemine ait Türkiye verileri üzerinden bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki asimetrik etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Literatürde genellikle doğrusal olarak ele alınan bu ilişki, çalışmada Asimetrik ARDL (NARDL) modeli ile değerlendirilerek yön ve şiddet açısından farklı etkiler analiz edilmiştir. Kamu harcamaları ve vergi gelirleri ile temsil edilen bütçe dengesinin enflasyon üzerindeki etkisi, geleneksel birim kök testleri (ADF) ile birlikte KSS (2003) ve Hepsağ (2021) doğrusal olmayan testleri aracılığıyla veri yapısı dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Terasvirta (1994) doğrusallık testi sonuçları, verilerin LSTAR süreci izlediğini göstermiştir. Granger nedensellik analizleri, kamu harcamaları ve vergilerden enflasyona doğru anlamlı bir nedensellik olduğunu ortaya koyarken, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir eş-bütünleşme ilişkisi bulunmuştur. Ampirik bulgular, bütçe açıklarının artışının enflasyonu anlamlı şekilde artırdığını; ancak açıkların azalmasının aynı düzeyde enflasyonu düşürmediğini göstermektedir. Bu asimetrik ilişki, bütçe açıklarının finansman yöntemlerinin enflasyonist etkiler üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Merkez bankası kaynaklı finansmanın enflasyonist baskıları artırdığı, borçlanma yoluyla finansmanın ise faiz kanalı üzerinden ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar, maliye politikalarının tasarımında sadece açıkların düzeyi değil, aynı zamanda finansman yöntemlerinin yönlendirici rolünün dikkate alınması gerektiğini ortaya koyarak politika yapıcılar için önemli öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bütçe Açığı, Enflasyon, Asimetrik ARDL, Granger Nedensellik, Doğrusal Olmayan Birim Kök Testi, Maliye Politikası, Türkiye Ekonomisi, Makroekonomik İstikrar, Finansman Yöntemleri, Eşbütünleşme

ABSTRACT**EMPIRICAL EFFECTS OF BUDGET BALANCE DRIVEN INFLATION IN
TURKEY****SALIHA ECEM NUR KEYF****Master's Degree, Department of Economics****Advisor: Dr. Lecturer Alperen AĞCA****MAY 2025, 98 pages**

This study aims to examine the asymmetric effects of budget deficits on inflation over the period 2006:1–2023:11 in Turkey. This relationship, which is generally considered linear in the literature, was evaluated with the Asymmetric ARDL (NARDL) model in the study and different effects were analyzed in terms of direction and intensity. The effect of the budget balance represented by public expenditures and tax revenues on inflation was evaluated by taking into account the data structure through the KSS (2003) and Hepsağ (2021) nonlinear tests together with traditional unit root tests (ADF). Terasvirta (1994) linearity test results showed that the data followed the LSTAR process. Granger causality analyses revealed that there is a significant causality from public expenditures and taxes to inflation, while a long-term cointegration relationship was found between inflation and economic growth. Empirical findings show that increasing budget deficits significantly increases inflation; however, decreasing deficits does not reduce inflation at the same level. This asymmetric relationship has revealed that the financing methods of budget deficits are determinant on inflationary effects. It has been concluded that financing from the central bank increases inflationary pressures, while financing through debt affects economic growth through the interest channel. The results obtained provide important suggestions for policy makers by revealing that not only the level of deficits but also the guiding role of financing methods should be taken into account in the design of fiscal policies.

Keywords: Budget Deficit, Inflation, Asymmetric ARDL, Granger Causality, Nonlinear Unit Root Test, Fiscal Policy, Turkish Economy, Macroeconomic Stability, Financing Methods, Cointegration

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında akademik bilgi birikimi, yönlendirmeleri ve destekleriyle bana rehberlik eden değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Alperen AĞCA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecinde göstermiş olduğu sabır, yapıcı eleştiriler ve bilimsel katkılar, çalışmamın hem şekillenmesinde hem de derinleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Lisansüstü eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım tüm öğretim üyelerine, akademik çevreye ve çalışmam boyunca bana her türlü desteği sağlayan annem Aysel KEYF ve babam Abdilkadir KEYF'e sonsuz minnettarım. Özellikle zorlu veri toplama ve analiz süreçlerinde sabır ve anlayış gösteren ailem ve yakın arkadaşlarım Merve BİRCAN, Melike YILDIZ, Batıgöl UÇ ve Hacı TATAR'a, bu zorlu süreçte stresimi atmama yardımcı olan kedim Lokum'a, moral desteğiyle sürecin sağlıklı ilerlemesine katkıda bulunan tüm çevremde teşekkür ederim.

Saliha Ecem Nur KEYF

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	3
--------------------------------------	---

BÖLÜM II

BÜTÇE VE ENFLASYON

2.1. Bütçe ve Enflasyon Kavramı	5
2.2. Bütçe Açığı Türleri	6
2.2.1. Geleneksel Açık.....	7
2.2.2. Konsolide Bütçe Açığı.....	8
2.2.3. KİT Açığı.....	9
2.2.4. Birincil Açık	11
2.2.5. İşlemsel Açık	12
2.2.6. Yarı Mali Açık (Gizli Açık)	14
2.2.7. Nakit Açığı-Tahakkuk Açığı	14
2.2.8. Nominal Açık-Reel Açık	15
2.2.9. Cari Açık-Sermaye Açığı	16
2.2.10. Yurtiçi Açık-Yurtdışı Açık	17
2.2.11. Yapısal Açık-Dönemsel Açık	18
2.3. Enflasyon Türleri	19

2.3.1. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri	19
2.3.1.1. Talep Enflasyonu.....	19
2.3.1.2. Maliyet Enflasyonu	21
2.3.1.3. Fiyat Enflasyonu	23
2.3.2. Artış Hızına Göre Enflasyon Türleri	26
2.3.2.1. İlmli Enflasyon.....	26
2.3.2.2. Yüksek Enflasyon	27
2.3.2.3. Hiper Enflasyon.....	27
2.3.3. Enflasyon Hesaplaması ve Maliyeti	28
2.4. Enflasyon, Büyüme, İşsizlik ve Faiz İlişkisi.....	31
2.5. Bütçe Açığının Enflasyon Üzerindeki Etkileri: Teorik Yaklaşımlar.....	38
2.5.1. Ricardocu Denklik Teorisi.....	40
2.5.2. Keynesyen Yaklaşım	41

BÖLÜM III

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BÜTÇE AÇIĞI VE ENFLASYON

3.1. Tarihsel Gelişimi.....	45
3.1.1. 1980 Öncesi Dönem	45
3.1.2. 1980-2000 Dönemi	47
3.1.3. 2000 Sonrası Dönem.....	49
3.1.4. COVID-19 Pandemisi ve Sonrası	51
3.2. Türkiye’de Bütçe Dengesi ve Enflasyon İlişkisi	54
3.2.1. COVID-19 Döneminde Türkiye’de Bütçe Açığı ile Enflasyon İlişkisinin İncelenmesi	56
3.2.2. Enflasyon ve Bütçe Açığı Arasındaki Kuadratik İlişki	59
3.2.3. Türkiye’de Kamu Kesimi Bütçe Açıkları	60
3.3. Literatürde Yapılan Çalışmalar.....	63

BÖLÜM IV

VERİ SETİ VE YÖNTEM.....

BÖLÜM V

BULGULAR VE TARTIŞMA.....

BÖLÜM VI.....

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA	82
ÖZGEÇMİŞ	98

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. 2006-2024 Yılları Arası Bütçe Dengesi.....	68
Tablo 2. Doğrusal Birim Kök Sınaması ADF	72
Tablo 3. KSS (2003) Doğrusal Olmayan Birim Kök Sınaması	73
Tablo 4. Hepsağ (2021) Doğrusal Olmayan Birim Kök Sınaması.....	73
Tablo 5. Terasvirta (1994) LM Doğrusallık Testi.....	74
Tablo 6. Granger Nedensellik Testi	74
Tablo 7. NARDL.....	75

BÖLÜM I

GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkelerde kamu harcamalarının artış hızının vergi gelirleri artış hızından fazla olması, bütçe açıklarının artmasına sebebiyet vermektedir (Altıntaş, Çetintaş, Taban, 2008: s.186). Bu durum, kamu maliyesi üzerindeki yükü artırarak ekonomik istikrarsızlıklara yol açabilmekte ve hükümetleri farklı finansman yöntemlerine yönlendirmektedir. Bu bağlamda, bütçe açıklarının finansmanı için uygulanan politikaların ekonomik sonuçları dikkatle incelenmeli ve enflasyon ile olan ilişkisi iyi analiz edilmelidir.

Enflasyon, mal ve hizmetlerin belirli bir dönemdeki fiyat seviyelerinin önceki döneme göre sürekli ve istikrarlı bir şekilde artış göstermesi olarak ifade edilmektedir. Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi, uygulanacak finansman yöntemi ile doğrudan ilişkilidir. Bütçe açığı ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik çalışmalar, değişkenlerin baz alındığı dönemlere ve ülkelere göre farklılık göstermektedir (Doğru, Şentürk, 2013: s.90). Bu nedenle, bütçe açığının neden olduğu enflasyonist baskının ülkelere ve dönemlere göre değişen etkileri göz önünde bulundurularak politika yapıcılar için en uygun stratejinin belirlenmesi gerekmektedir.

Bütçe açıklarını kapatmak için hükümetler farklı finansman yöntemlerine başvurmaktadır. Bu yöntemler arasında vergilerin artırılması, yurtiçi borçlanma, yurtdışı borçlanma ve para basma gibi seçenekler bulunmaktadır. Her bir yöntemin ekonomik etkileri farklı olmakla birlikte, bütçe açığının kapatılma şekli, makroekonomik dengeler açısından kritik bir öneme sahiptir. Para basılarak kapatılmaya çalışılan bütçe açığı enflasyona sebep olurken, iç borçlanma faizlerin yükselmesine ve dolayısıyla kredi daralmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, faizlerin sabit tutulması durumunda oluşan dışlama etkisi (*crowding out*) özel sektör yatırımlarını ve tüketimi azaltabilmektedir. Bunun yanı sıra, dış borç ile karşılanan bütçe açıkları ise cari işlemler açığına, ödemeler dengesi krizine ve reel döviz kuru değerlenmesine neden olarak ekonominin kırılganlığını artırmaktadır. (Doğru, Şentürk, 2013: s.90). Bu nedenle, bütçe açığı finansman

stratejileri, ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerindeki olası etkileri göz önünde bulundurularak dikkatle belirlenmelidir.

Bütçe açıklarını belirli bir seviyede tutmak, hükümetlerin öncelikli ekonomik hedefleri arasında yer almaktadır (İpek, Akar, 2006: s.168). Çünkü bütçe açığı, yalnızca kamu maliyesi üzerindeki yükü artırmakla kalmamakta, aynı zamanda ekonomik istikrarsızlıklara da yol açabilmektedir. Enflasyon, bütçe açıklarının makroekonomik sonuçları arasında gözlemlenen ilk etkilerden biri olup, bu iki değişken arasındaki ilişki ekonomik tartışmaların temel konularından biri olarak değerlendirilmektedir (Maraş, Dumrul, 2019: s.315). Bu çerçevede, bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkinin yönü ve şiddeti üzerine yapılan ampirik çalışmaların sonuçları, politika yapıcılar açısından yol gösterici olmaktadır.

Literatür incelendiğinde, bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkinin test edildiği birçok ampirik çalışmanın farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar, bütçe açığının enflasyona neden olduğunu öne sürerken, bazıları iki değişken arasında bir ilişki olmadığını iddia etmekte, bazıları ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Yapılan ampirik çalışmalar sonucunda, genellikle nedenselliğin bütçe açığından enflasyona doğru olduğu kabul edilse de, bu bulgular tüm ekonomiler için geçerli olmayabilmektedir. bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisini doğrulayan çalışmaların varlığı da dikkate alınmalıdır. Hamburger ve Zwick (1981), Rahman vd. (1996), Cottarelli vd. (1998), Fischer vd. (2002), Vuyyuri ve Seshalah (2004), Solomon ve De Wet (2004), Catão ve Terrones (2005), Oladipo ve Akinbobola (2011) ve Lin ve Chu (2013) gibi araştırmalar, bütçe açıklarının enflasyonu artırdığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, bütçe açığı ve enflasyon arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını öne süren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalara Heller (1980: s.712-748), Ashra vd. (2004: s.289-299), Altıntaş vd. (2008: s.185-208), Kara (2011: s.80-94), Barnhart ve Darrat (1988: s.231-242), Abizadeh ve Yousefi (1998: s.1307-1316) ve Karras (1994: s.190-210) örnek gösterilebilir. Bu farklı sonuçlar, bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkinin ülkelerin ekonomik yapısı ve politika tercihlerine göre değişebileceğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, enflasyon ve bütçe açığı arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur. Aghevli ve Khan (1978), Ahking ve Miller (1985) ve Hondroyiannis ve Papapetrou (1997) tarafından yapılan

araştırmalar, enflasyonun da bütçe açıklarını etkileyebileceğini öne sürmektedir (Doğru, şentürk, 2013: s.90-91). Bu bulgular, enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkinin tek yönlü olmaktan çok, ekonomik döngülerle birlikte dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi ve 2006:1-2023:11 dönemi içerisinde Türkiye üzerindeki asimetrik etkilerini ARDL metodu ile tahmin etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi incelenecek ve politika yapıcılar için çıkarımlarda bulunulacaktır.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de bütçe açığının enflasyon üzerindeki asimetrik etkisi, ekonomi politikalarının etkinliğini ve makroekonomik istikrarı doğrudan etkilemektedir. Bütçe açıkları, kamu harcamalarının gelirlerden fazla olması durumunda ortaya çıkmakta ve bu durum, para arzının artmasına ve dolayısıyla enflasyonist baskıların oluşmasına neden olmaktadır. Bu etkinin ekonominin farklı sektörleri ve gelir grupları üzerinde eşit olmayan, yani asimetrik bir dağılım gösterdiği gözlemlenmektedir. Özellikle düşük gelirli kesimler, enflasyonist baskılardan daha fazla etkilenmekte ve bu durum gelir dağılımında adaletsizliklere yol açmaktadır. (Uysal vd., 2018).

Ekonomik literatürde, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi sıklıkla tartışılmakta ve bu ilişkinin yönü ile şiddeti, uygulanan maliye politikalarının niteliğine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Örneğin, kamu harcamalarının üretken yatırımlara yönlendirilmesi durumunda, uzun vadede ekonomik büyümeyi destekleyici etkiler gözlemlenebilirken, tüketim harcamalarına ağırlık verilmesi halinde enflasyonist baskılar artabilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de uygulanan maliye politikalarının yapısı ve bütçe açıklarının finansman yöntemi, enflasyon üzerindeki asimetrik etkilerin anlaşılmasında kritik öneme sahiptir (Vergil, 2004).

Bütçe açıklarının finansmanında başvurulan yöntemler de enflasyonist etkilerin asimetrik dağılımını belirleyici olmaktadır. Merkez Bankası kaynaklı para basımı yoluyla finansman, para arzını artırarak enflasyonu tetiklemekte ve bu durum, sabit gelirli bireylerin satın alma gücünü olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan, borçlanma yoluyla finansman, faiz oranlarını yükselterek yatırım harcamalarını kısıtlayabilir ve bu da ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Dolayısıyla, bütçe açıklarının finansman yöntemleri, enflasyonun sektörel ve gelir grupları üzerindeki etkilerini

farklılaştırmaktadır. Türkiye'de bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki asimetrik etkileri, maliye politikalarının tasarımı ve uygulanması sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Bu etkilerin doğru analiz edilmesi ve politika yapıcıların bu doğrultuda önlemler alması, ekonomik istikrarın sağlanması ve gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır (Kuş vd., 2022).

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye ekonomisinde 2006:1–2023:11 dönemi arasında bütçe açığı ile enflasyon arasındaki ilişkinin asimetrik yapısını ortaya koymak ve bu ilişkinin yönü ile şiddetini ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli aracılığıyla ampirik olarak analiz etmektir. Literatürde genel kabul gören yaklaşıma göre, bütçe açıkları ile enflasyon arasında pozitif ve doğrusal bir ilişki bulunduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım, özellikle mali yapısı kırılmalı ve parasal şoklara açık gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik gerçeklikleri tam olarak yansıtmamaktadır. Türkiye örneğinde, bütçe açıklarındaki artış ve azalışların enflasyon üzerinde her zaman aynı yönde ve aynı düzeyde etkiler yaratmadığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olmaktan ziyade asimetrik bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir.

Bu bağlamda çalışmada, kamu açıklarının arttığı dönemlerdeki enflasyonist baskıların düzeyi ile kamu bütçesinin fazla verdiği dönemlerdeki dezenflasyonist etkiler arasında bir fark olup olmadığı incelenmektedir. Bu analiz, hem politika yapıcılar açısından maliye politikalarının zamanlaması ve kapsamı konusunda daha bilinçli kararlar alınmasına olanak tanımakta hem de literatürde nadiren incelenen asimetrik dinamikleri dikkate alarak özgün bir katkı sunmaktadır. Özellikle kamu harcamalarının artırılması ya da vergisel genişlemeler yoluyla ekonomik büyümenin teşvik edilmesi gibi uygulamaların enflasyon üzerindeki farklı etkilerini ortaya koymak, maliye politikalarının etkinliğini değerlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın önemi, Türkiye'de bütçe açığı ve enflasyon ilişkisine yönelik geleneksel yaklaşımın ötesine geçerek, asimetrik etkileri kapsamlı biçimde analiz etmesinde yatmaktadır. Elde edilecek bulgular, Türkiye ekonomisinde makroekonomik istikrarın sağlanması ve sürdürülebilir mali disiplinin oluşturulması açısından politika yapıcılara yol gösterici nitelikte öneriler sunmayı hedeflemektedir. Çalışmanın sunduğu ampirik kanıtlar, kamu maliyesi literatürüne yeni bir bakış açısı kazandırma potansiyeline de sahiptir.

BÖLÜM II

BÜTÇE VE ENFLASYON

2.1. Bütçe ve Enflasyon Kavramı

Bütçe ve enflasyon kavramları, makroekonomik istikrarın temel bileşenleri arasında yer almakta ve ekonomik politikaların yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bütçe, bir devletin gelir ve giderlerini planladığı mali bir belge olup, kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır. Enflasyon ise, genel fiyat seviyesindeki sürekli ve hissedilir artışı ifade etmekte olup, özellikle bütçe açıkları ile doğrudan ilişkili bir ekonomik değişken olarak değerlendirilmektedir (Atgür, 2021).

Türkiye’de bütçe ve enflasyon arasındaki ilişki uzun yıllardır ekonomik analizlerin temel konularından biri olmaktadır. Bütçe açıkları, devletin harcamalarının gelirlerinden fazla olduğu durumlarda ortaya çıkmakta ve bu açıkların kapatılması için başvurulan finansman yöntemleri enflasyonist baskıları artırmaktadır. Özellikle kamu açıklarının iç borçlanma ya da para arzının genişletilmesi yoluyla finanse edilmesi, enflasyonu tetikleyen faktörler arasında gösterilmektedir (Oktayer, 2010). Türkiye’de 1980’lerden itibaren bütçe açıklarının enflasyona etkisini inceleyen çeşitli çalışmalar, bu ilişkinin dönemsel farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik literatürde bütçe açıkları ve enflasyon arasındaki ilişkinin açıklanmasında iki temel yaklaşım bulunmaktadır. İlki, monetarist yaklaşım olup bütçe açıklarının para arzının artmasına ve dolayısıyla enflasyonist baskılara yol açtığını öne sürmektedir. İkincisi ise Keynesyen görüş olup, bütçe açıklarının talep yönlü genişlemeye neden olarak fiyat seviyesinin yükselmesine katkı sağladığını ileri sürmektedir. Türkiye’de yapılan ampirik çalışmalar, her iki görüşün de dönemsel olarak etkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin, 1990’lı yıllarda kamu açıklarının doğrudan enflasyona neden olduğu gözlemlenirken, 2000 sonrası dönemde mali disiplinin artırılması enflasyon üzerindeki bütçe kaynaklı baskıları azaltmıştır (Abdioğlu ve Terzi, 2009).

Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi, finansman yöntemlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Türkiye’de özellikle iç borçlanma ve merkez bankası kaynaklı para basma politikaları, enflasyon üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır. Yapılan araştırmalarda, Türkiye’de bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisinin daha çok kısa vadeli olduğu, uzun vadede mali disiplin sağlanmadığı takdirde bu etkinin kalıcı hale gelebileceği vurgulanmaktadır (Kesbiç ve Baldemir, 2005). 1980 sonrası uygulanan kemer sıkma politikaları ve 2000’li yıllarda uygulanan mali reformlar, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisini sınırlandırmıştır. Son yıllarda artan kamu harcamaları ve bütçe açıkları enflasyonist baskıları tekrar gündeme getirmiştir.

Türkiye’de 2001 ekonomik krizinden sonra uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte bütçe disiplinine yönelik önemli adımlar atılmış ve bütçe açıklarının kontrol altına alınması sağlanmıştır. 2020 sonrası dönemde pandemi nedeniyle artan kamu harcamaları ve genişleyici mali politikalar, bütçe açıklarını tekrar artırarak enflasyon üzerindeki baskıyı artırmıştır (Karadeniz, 2022). Türkiye’de enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkinin dinamik bir yapıya sahip olduğu ve ekonomik politika tercihlerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği yapılan çalışmalarda ortaya konulmaktadır. Ekonomideki en önemli göstergelerden biri de bütçedir. Özellikle devlet gelirleri ve giderlerinin temelini oluşturan vergi ve hükümet harcamaları bu bağlamda iyi ifade edilmelidir.

2.2. Bütçe Açığı Türleri

Bütçe açıklarının çeşitli türleri ekonomik politikaların farklı boyutlarını anlamada kritik öneme sahiptir. Geleneksel bütçe açığı, yalnızca merkezi yönetimin harcama ve gelir farklarını yansıtmaktadır (Günay, 2006). Konsolide bütçe açığı ise kamu kurumları arasındaki transferleri ve diğer birimlerin harcamalarını da kapsamaktadır. Bu tür, toplam ekonomik açıkların daha geniş bir resmini sunmaktadır (Kökcü, 2011).

Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) açıkları ise spesifik olarak bu kurumların faaliyetlerinden kaynaklanan finansal boşlukları ifade etmektedir. KİT açıklarının farklı boyutları bulunmaktadır. Örneğin, birincil açık, faiz dışı gider ve gelir arasındaki farkları; işlemsel açık, enflasyona göre düzenlenmiş borçlanma maliyetlerini; yarı mali açık, genellikle kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan maliyetleri kapsamaktadır (Direkçi, 2006). Nakit açığı ve tahakkuk açığı arasında ayırım yapılmaktadır. Nakit

açıkları, fiilen yapılmış ödemelere dayalı iken, tahakkuk açığı belirli bir dönemde tahakkuk etmiş ama henüz gerçekleşmemiş gelir ve giderleri içermektedir. Nominal ve reel açıklar ise fiyat değişimlerini hesaba katarak, enflasyonun etkilerini analiz etmede kullanılmaktadır (Genç, 2015).

Cari açık ve sermaye açığı arasında da bir bağlantı bulunmaktadır. Cari açık, ülkenin dış ticaret ve hizmet dengesini ifade ederken; sermaye açığı, yatırım finansmanı ile ilgilidir. Bu iki açık genellikle ikiz açıklar olarak adlandırılmakta ve birbiriyle ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Arslan Tümer, 2020). Yurtiçi ve yurtdışı açıklar ise coğrafi bazda analiz edilen mali dengesizlikleri temsil etmektedir.

Yapısal ve dönemsel açıklar arasındaki fark, ekonomik dalgalanmalara dayanır. Yapısal açıklar, ekonomik çevrimlerden bağımsız olarak kamu politikalarının sürdürülebilirliğini sorgularken; dönemsel açıklar, genellikle ekonomik durgunluk veya genişleme dönemleriyle ilişkilidir (Cihantimur, 2024).

2.2.1. Geleneksel Açık

Geleneksel bütçe açığı, kamu maliyesi literatüründe genellikle bir hükümetin gelirleri ile giderleri arasındaki farkın ölçülmesi için kullanılan temel bir kavramdır. Bu açık, kamu borçlanması gerekliliği doğurarak ekonomideki kaynak dağılımını etkileyebilmektedir (Demir ve Sever, 2007). Türkiye'deki uygulamalar, bu açığın sürdürülebilir mali politikalar oluşturma sürecinde kritik bir gösterge olduğunu ortaya koymaktadır (Direkçi, 2006).

Geleneksel bütçe açığı, sadece merkezi yönetimin gelir ve giderlerini kapsadığı için diğer kamu kurumlarının finansal performansını ihmal etmektedir. Bu durum, bütçe açığının genel ekonomik etkilerini değerlendirirken eksikliklere yol açabilmektedir (Kökcü, 2011). Geleneksel açığın cari işlemler dengesi üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu, ikiz açık hipotezi çerçevesinde tartışılmaktadır (Arslan Tümer, 2020).

Bu bağlamda, ikiz açık hipotezi, bütçe açığı ile cari açık arasındaki pozitif ilişkiyi vurgulamaktadır. Geleneksel Keynesyen yaklaşıma göre, bütçe açıklarının genişlemesi, toplam talebi artırarak ithalat talebini yükseltebilmekte ve cari açığı büyütebilmektedir (Küçükücü, 2012). Ricardocu denklik hipotezi, bu ilişkinin tam aksini öne sürerek farklı bir perspektif sunmaktadır.

Geleneksel bütçe açıkları, politika yapıcılar için önemli bir karar verme aracı olarak değerlendirilmektedir. Kamu harcamalarının etkinliği ve gelir toplama yöntemlerinin verimliliği, bu açığın büyüklüğünü doğrudan etkileyen faktörler arasındadır (Genç, 2015). Türkiye'nin maliye politikalarında, özellikle kriz dönemlerinde, bu açıkların kontrol altına alınmasının önemi sıkça vurgulanmıştır (Oktayer, 2010).

2.2.2. Konsolide Bütçe Açığı

Konsolide bütçe açığı, bir devletin toplam mali durumunu yansıtan ve çeşitli kamu kuruluşlarının bütçelerini bir araya getiren bir bütçe türüdür. Bu açık, kamu gelirleri ile giderleri arasındaki farkı ifade eder ve kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir göstergedir (Çeliköz ve Yukacı, 2016). Türkiye’de konsolide bütçe açığı, özellikle 1980 sonrası dönemde artan kamu borçlanması ve finansman ihtiyaçları bağlamında dikkat çekici bir konu haline gelmiştir (Ağcakaya, 2003).

Bu tür bütçe açıkları, genellikle ekonomik istikrar politikalarının odak noktasıdır. Örneğin, Türkiye’de geçmişte uygulanan istikrar programlarının temel hedeflerinden biri, konsolide bütçe açığını kontrol altına almak olmuştur. Açığın büyüklüğü, kamu borçlanma gerekliliğini artırmakta ve bu durum faiz oranları üzerinde baskı oluşturarak makroekonomik dengesizliklere yol açmaktadır (Baltacı, 2006). Konsolide bütçe açığının iç borçlanma faiz oranları üzerindeki etkisi, ekonomik analizlerde sıklıkla ele alınmaktadır (Peker ve Acar, 2010).

Türkiye’de konsolide bütçe açıkları ile iç ve dış borçlanma arasındaki ilişki dikkat çekmektedir. Bu açık, genellikle kamu harcamalarının artışı ve gelir toplama politikalarının yetersizliği nedeniyle büyümektedir (Altun, 2017). Aynı zamanda, konsolide bütçe açıklarının cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi de incelenmiş, bu bağlamda “ikiz açıklar hipotezi” literatürde önemli bir yer edinmiştir (İyidoğan ve Erkam, 2013).

Konsolide bütçe açığının sürdürülebilirliği, kamu finansmanı açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye’deki mevcut durum, kamu gelirlerinin giderlere oranla düşük kalmasından kaynaklanan bir dengesizlik göstermektedir. Bu dengesizliğin çözülmesi, kamu maliyesinin uzun vadeli istikrarını sağlamak için şarttır (Onur, 2002). Açığın makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerinin daha detaylı analiz edilmesi, etkin kamu politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Ceyhan ve Yıldız, 2017).

2.2.3. KİT Açığı

Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), devletin ekonomik faaliyetlere doğrudan katılımını sağlayan ve kamu hizmeti sunma amacı güden kuruluşlar olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye’de KİT’lerin finansal yapısı, özellikle 1980 sonrası ekonomik dönüşüm süreçlerinde önemli değişimler geçirmiştir. Bu süreçte, KİT’lerin zararları ve finansman açıkları bütçe üzerindeki yükü artırmış ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından tartışmalara yol açmıştır (Arslantürk ve Yereli, 2022).

Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin (KİT) bütçe üzerindeki etkisi, kamu maliyesi yönetiminde uzun süredir tartışma konusu olmaktadır. KİT’ler, devletin ekonomik alandaki stratejik varlığını sürdürmesi adına önemli roller üstlenmekte, enerji, ulaşım, sanayi ve tarım gibi temel sektörlerde faaliyet göstermektedir. Bu teşebbüslerin mali yapıları zaman içerisinde sürdürülebilir olmaktan uzaklaşmıştır. Özellikle düşük verimlilik, maliyetlerin etkin şekilde yönetilememesi, kötü yönetim uygulamaları ve siyasi müdahaleler gibi nedenlerle birçok KİT sürekli zarar eden yapılar haline gelmiştir (Varolsun, 2006).

1980 sonrası dönemde uygulanan neoliberal politikalar çerçevesinde devletin ekonomik alandaki ağırlığı azaltılmak istenmiş ve KİT’lerin özelleştirilmesi yönünde kapsamlı reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, bazı KİT’lerin yapısal sorunları devam etmiş, zarar eden işletmeler kamu bütçesi üzerinde yük oluşturmaya devam etmiştir. Bütçe açığı yalnızca KİT’lerden kaynaklanmamakta; faiz dışı harcamalar, sosyal güvenlik açıkları, teşvikler ve kamu yatırımları gibi çeşitli kamu maliyesi kalemlerinin toplam etkisiyle şekillenmektedir. KİT’ler bu açığın nedenlerinden biri olmakla birlikte, tek başına belirleyici olmamaktadır. Bazı dönemlerde KİT’lerin finansman açıkları, merkezi yönetim bütçesinden yapılan transferlerle karşılanmakta, bu durum kamu borçlanma gereğini artırmakta ve mali disiplin hedeflerini zorlaştırmaktadır. Özelleştirme uygulamaları ise, KİT’lerden kaynaklanan bu mali yükün azaltılması ve özel sektörün dinamizminin kamu ekonomisine entegre edilmesi amacıyla başlatılmıştır. Özelleştirilen bazı kuruluşların piyasa koşullarına uyum sağlayamaması ya da kamu hizmeti niteliği taşıyan alanlarda özel sektörün yeterli hizmet sunamaması nedeniyle bu süreç kamuoyunda da zaman zaman eleştirilmektedir (Göktaş, 2019).

Finansal açıkların en büyük nedenlerinden biri, KİT’lerin ekonomik ve finansal verimliliklerini artıracak modernizasyon yatırımlarına yeterince yönlendirilmemesi

olmaktadır. Türkiye’de KİT’ler, zaman içinde artan borçlanma ile faaliyetlerini sürdürmeye çalışmış ve bu durum devletin finansal yükünü artırmıştır. Özellikle Çaykur gibi bazı büyük kamu teşebbüslerinin finansal açıkları, Türkiye Varlık Fonu’na devredilme süreçleri ile birlikte daha da dikkat çekici hale gelmiştir (Arslantürk ve Yereli, 2022).

Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin (KİT) Türkiye Varlık Fonu’na (TVF) devri, kamu varlıklarının yönetim anlayışında köklü bir dönüşümü temsil etmektedir. Türkiye’de 2016 yılında kurulan TVF, başlangıçta kamuya ait stratejik şirketleri ve varlıkları bir araya getirerek ekonomik büyümeye katkı sağlamak amacıyla yapılandırılmıştır. Bu kapsamda, Türk Hava Yolları, BOTAŞ, TPAO, ÇAYKUR, Ziraat Bankası ve benzeri birçok KİT, TVF çatısı altına alınmıştır. Devralınan bu kuruluşlar aracılığıyla hem kamunun etkinliği artırılmak istenmekte hem de ekonomik kriz dönemlerinde kaynak çeşitliliği sağlanması amaçlanmaktadır (Çetinkaya, 2017).

Bu devir süreci, kamu yönetimi, denetim mekanizmaları ve şeffaflık açısından bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Zira TVF’ye devredilen şirketler, klasik kamu bütçesi dışına çıkarılmakta, Sayıştay denetimi gibi geleneksel kamu hesap verebilirliği ilkeleri dışında kalmaktadır. Bu durum, kamu kaynaklarının nasıl ve ne kadar verimli kullanıldığının izlenebilirliğini azaltmaktadır (Karacaova, 2017).

Ulusal varlık fonlarının temel amacı, gelecekteki nesiller için kaynak biriktirmek ve ekonomik istikrarı sağlamaktır. Ancak Türkiye örneğinde bu fon, daha çok kamu varlıklarının finansal yönetimi ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi amacıyla kısa ve orta vadeli stratejilerle kullanılmaktadır. Fonun sermaye artırımı, altyapı yatırımlarının finansmanı ve kamu borcunun yönetimi gibi farklı işlevleri de yerine getirdiği görülmektedir (Karasioğlu & Göktürk, 2017).

Yine de, KİT’lerin TVF’ye devri ile birlikte ortaya çıkan denetim dışılığı, siyasi müdahaleye açık yapı ve şeffaflık eksiklikleri, kamu yararının gözetilmesi açısından ciddi riskler oluşturmaktadır. Hukuki yönden bakıldığında ise bu tür devir işlemleri, “dolaylı özelleştirme” şeklinde yorumlanmakta ve parlamenter denetim sürecinden kaçınma yolları olarak eleştirilmektedir (Aktaş, 2017).

KİT'lerin zararları yalnızca finansal yapıya zarar vermemekte, aynı zamanda rekabet ortamını da olumsuz etkilemektedir. Devlet destekli olmaları nedeniyle özel sektörle eşit rekabet koşullarına sahip olmayan bu kuruluşlar, zaman zaman ekonomik büyümeyi yavaşlatan unsurlar haline gelmektedir. Türkiye'deki kamu açıkları, genel bütçe açığının önemli bir parçası olarak değerlendirilmekte olup, KİT'lerin zararları bu açığın büyümesine neden olmaktadır (Alkan ve Ümit, 2015).

2.2.4. Birincil Açık

Birincil açık, faiz ödemeleri dışındaki kamu harcamalarının gelirleri aşan kısmını ifade eden bir bütçe göstergesidir. Özellikle Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) bağlamında, birincil açık, bu kurumların mali sürdürülebilirliklerini değerlendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye'de birincil açıkların büyümesi, kamu maliyesindeki yapısal sorunları ve harcama yönetimindeki eksiklikleri yansıtmaktadır (Sakal, 2002).

Birincil açıkların artması, bütçe dengesinin bozulmasına ve borçlanma ihtiyacının yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum, ekonomik istikrar üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta, faiz yükünü artırarak mali politikaların esnekliğini sınırlamaktadır (Günay, 2006). Türkiye'de KİT'lerin yarattığı birincil açık, özellikle 1980 sonrası dönemde, kamu borçlanma gereğinin önemli bir bileşeni olarak öne çıkmıştır (Bal ve Özdemir, 2010).

KİT'lerin faaliyetlerinden kaynaklanan birincil açıklar, hem işletme verimliliği hem de bütçe yönetimi açısından sorun teşkil etmektedir. Bu açıkların kapatılması genellikle merkezi bütçeden sağlanan transferlerle gerçekleştirilmekte, bu da mali baskıyı artırmaktadır. KİT açıklarının ekonomik büyümeye ve istihdama katkı sağlamak yerine, kaynakların verimsiz kullanımına yol açtığı görülmektedir (Ümit, 2007).

Birincil açık göstergesi, mali sürdürülebilirlik analizlerinde sıkça kullanılmaktadır. Türkiye'deki uygulamalarda, bütçe ve borçlanma politikalarının etkinliği, birincil açıkların büyüklüğüne göre değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, birincil açığın kontrol altına alınması, makroekonomik istikrarın sağlanması için temel bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir (Erkol, 2019).

Birincil açıklar, yalnızca mali göstergelerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sosyal ve ekonomik politikaların sonuçlarını da yansıtmaktadır. Türkiye'de bu açıkların yüksek olması, vergi tahsilatındaki yetersizlikler, harcama disiplinsizliği ve etkin

olmayan KİT yönetiminden kaynaklanmaktadır (Direkçi, 2006). Uzun vadeli bir mali disiplin sağlamak, bu açıkların sistematik olarak azaltılmasını gerektirmektedir.

2.2.5. İşlemsel Açık

İşlemsel açık, Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ve genel kamu maliyesi kapsamında bütçe performansını değerlendirmek için kullanılan önemli bir göstergedir. Bu açık türü, faiz ödemelerinin enflasyon etkilerinden arındırılmış halini dikkate alarak, kamu borçlanmasının reel maliyetini daha doğru bir şekilde yansıtmaktadır (Tümer, 2020). Türkiye gibi enflasyon oranlarının yüksek olduğu ekonomilerde, işlemsel açık kavramı bütçe dengesi analizlerinde sıklıkla kullanılmaktadır.

İşlemsel açık, birincil açık ve geleneksel bütçe açığından farklıdır. Geleneksel açık, tüm faiz ödemelerini içerirken, işlemsel açık yalnızca reel faiz yükünü yansıtmaktadır. Bu, bütçe açıklarının daha kapsamlı ve gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır (Düzcan, 2008). Türkiye’de, KİT’ler kapsamında oluşan işlemsel açıklar, genellikle kamu borçlanmasının sürdürülebilirliği ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri açısından önem arz etmektedir.

KİT’lerin işlemsel açıklarının yüksek olması, kamu kaynaklarının verimsiz kullanıldığını göstermektedir. Özellikle altyapı yatırımlarında ve hizmet sunumunda KİT’lerin yetersizlikleri, bu açıkların artmasına neden olmaktadır. Bu durum, kamu maliyesinde sürdürülebilirliği tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Şimşek, 2014). İşlemsel açıklar, makroekonomik istikrar üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve kamu harcamalarının daha dikkatli bir şekilde yönetilmesini gerektirmektedir.

Türkiye’de işlemsel açıkların kontrol altına alınması, kamu maliyesi politikalarının önemli bir hedefi olmuştur. Bu konuda atılan adımların etkisi sınırlı kalmış ve özellikle enflasyonun kontrol altına alınmasında zorluklar yaşanmıştır (Karabulut, 2019).

Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla devlet tarafından kurulan ve kamu kaynaklarıyla finanse edilen işletmelerdir. Türkiye’de KİT’lerin finansal performanslarının artırılması ve etkin bir yönetim anlayışının benimsenmesi, kamu maliyesine olan yükün azaltılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle bütçe açıklarının azaltılması ve KİT’lerin

sürdürülebilir bir yapıya kavuşması için finansal yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir (Oktay, Yıldırım ve Bilgiç, 2021).

KİT'lerin finansal performanslarının artırılması için çeşitli politika ve yönetim modelleri önerilmektedir. Bu kapsamda, stratejik yönetim, performans bazlı bütçeleme ve etkin denetim mekanizmalarının uygulanması önem arz etmektedir. Türkiye'de KİT'lerin finansal durumlarına yönelik yapılan çalışmalar, bu teşebbüslerin zaman içerisinde kamu maliyesine yük oluşturduğunu ve bazı dönemlerde sürdürülemez borç yapıları nedeniyle devlet desteğine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bu durum, kamu mali yönetimi açısından KİT'lerin etkin yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Korkut, 2007).

KİT'lerin yönetiminde yaşanan en önemli sorunlardan biri, finansal sürdürülebilirliğin sağlanamaması ve maliyet-etkinlik analizlerinin yeterince yapılmamasıdır. Özellikle fiyat belirleme politikalarındaki yetersizlikler, verimsiz kaynak kullanımı ve şeffaflık eksikliği KİT'lerin performanslarını olumsuz yönde etkilemektedir. Kamu sektöründe yer alan bu teşebbüslerin özel sektör mantığıyla yönetilmesi gerektiği savunulmakta olup, etkin yönetim anlayışı çerçevesinde verimlilik esaslarına dayalı bir işletme modeli benimsenmelidir. Bu kapsamda, Türkiye'de KİT'lerin performans bazlı denetlenmesi ve finansal tablolarının şeffaf bir şekilde raporlanması gerekmektedir (Altunbağ ve Türkoğlu, 2015).

Türkiye'de KİT'lerin finansal performansını artırmaya yönelik reformlar geçmişte de uygulanmış, bu reformların etkili olabilmesi için sürdürülebilir politikaların benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Özelleştirme, kamu-özel sektör iş birlikleri (PPP) ve rekabetçi piyasa mekanizmalarının KİT'lere entegrasyonu gibi yöntemler, bu teşebbüslerin finansal yükünü hafifletme amacı taşımaktadır. KİT'lerin özelleştirilmesi sürecinin kamu hizmetlerinin kalitesi açısından dikkatli bir şekilde yürütülmesi gerektiği ifade edilmektedir. KİT'lerin finansal performanslarının artırılması, Türkiye'nin ekonomik büyümesine ve kamu maliyesine olan yükün hafifletilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Etkin bir yönetim anlayışının benimsenmesi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlendirilmesi, performans bazlı bütçeleme ve denetim mekanizmalarının geliştirilmesi KİT'lerin sürdürülebilir finansal yapıya kavuşmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'de KİT yönetiminde reformların kararlılıkla uygulanması gerekmektedir (Özcan, 2019).

2.2.6. Yarı Mali Açık (Gizli Açık)

Yarı mali açık veya gizli açık, bütçe sürecinde doğrudan rapor edilmeyen ekonomik ve mali sonuçları olan faaliyetlerden kaynaklanan finansal boşlukları ifade etmektedir. Bu açıklar, genellikle bütçe dışı harcamalar, kamu garantileri ve belirli kamu kurumlarının yükümlülüklerinden doğmaktadır (Tandırıcıoğlu, 2016). Türkiye’de yarı mali açıklar, özellikle bütçe şeffaflığının artırılmasının önemine dikkat çeken çalışmalarda sıkça ele alınmaktadır.

Gizli açıklar, bütçe sistemlerinin şeffaflık ilkesine aykırı şekilde düzenlenmiş faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi, kamu bankalarının zararları ve kamu-özel iş birliği projeleri gibi kalemler, bu açıkların ana kaynakları arasında yer almaktadır (Demirbaş ve Eroğlu, 2016). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, yarı mali açıklar genellikle mali risklerin artmasına ve ekonomik sürdürülebilirlik üzerinde baskılara yol açmaktadır.

Yarı mali açıklar, devletin makroekonomik politika hedeflerine ulaşma sürecinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu tür açıkların, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği gibi, kamu borçlanma gereğini artırarak faiz yükünü de ağırlaştırdığı bilinmektedir (Karaarslan, 2002). Yarı mali açıklar çoğunlukla tahmin edilemez maliyetler yarattığından, mali risklerin daha özenli bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de yarı mali açıkların azaltılması, mali saydamlığın artırılması ve bütçe yönetiminde reformların gerçekleştirilmesi ile mümkün görülmektedir. Yarı mali işlemlerin bütçe kayıtlarına dahil edilmesi, bu süreçte kritik bir adım olarak değerlendirilmektedir (Oral, 2011). Bu kapsamda, bütçe disiplininin sağlanması ve mali sürdürülebilirliğin temin edilmesi için daha etkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

2.2.7. Nakit Açığı-Tahakkuk Açığı

Nakit açığı ve tahakkuk açığı, kamu maliyesi ve bütçe yönetiminde farklı muhasebe esaslarına dayalı olarak kullanılan iki önemli ölçüm aracı olarak değerlendirilmektedir. Nakit açığı, belirli bir dönemde yapılan nakit bazlı harcamalar ile elde edilen gelirler arasındaki farkı ifade etmektedir. Tahakkuk açığı ise gelir ve

giderlerin tahakkuk ettiği tarihlere göre ölçülmekte, bu nedenle gelecekteki mali yükümlülükleri de kapsamaktadır (Tandırıcıoğlu, 2016).

Bu iki açık arasındaki temel fark, bütçe dengesinin muhasebeleştirilme yönteminden kaynaklanmaktadır. Nakit açığı daha kısa vadeli finansal analizler için kullanılırken, tahakkuk açığı kamu sektörünün uzun vadeli mali yükümlülüklerini daha iyi yansıtmaktadır (Demirbaş ve Eroğlu, 2016). Türkiye’de nakit açığı, daha çok nakit esasına dayalı muhasebe sistemi çerçevesinde ölçülmekte ve Hazine’nin borçlanma gereksinimlerini belirlemede kullanılmaktadır (Direkçi, 2006).

Tahakkuk açığı, genellikle tahsil edilmemiş gelirler veya ödenmemiş giderlerden kaynaklanmakta, bu nedenle gelecekteki mali riskleri değerlendirmede kritik bir araç olarak görülmektedir. Türkiye’de bu iki açık türü arasındaki fark, bütçe şeffaflığını sağlama ve mali disiplin uygulamalarını geliştirme çabalarıyla giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Kökcü, 2011).

Tahakkuk ve nakit açıklarının yönetimi, kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Özellikle Türkiye’de, bu açıkların büyük boyutlara ulaşması, kamu borçlanma ihtiyacını artırmakta ve faiz yükünü ağırlaştırmaktadır (Günay, 2006). Bunun yanı sıra, tahakkuk açığının ölçümünde yapılan hatalar, uzun vadeli mali planlamada ciddi sorunlara yol açabilmektedir (Şimşek, 2014).

2.2.8. Nominal Açık-Reel Açık

Nominal açık ve reel açık, kamu maliyesinde mali dengesizliklerin ölçülmesinde kullanılan iki temel kavramdır. Nominal açık, bütçedeki gelir ve gider farkını parasal birimlerle ifade ederken, reel açık bu farkı fiyatlar genel düzeyindeki değişimlerden arındırarak değerlendirir. Bu ayırım, bütçe açıklarının ekonomik etkilerinin daha doğru anlaşılmasını sağlamaktadır (Lebe ve Akbaş, 2015).

Reel açık, özellikle enflasyonist dönemlerde nominal açığın yanıltıcı olabileceği durumlarda önem kazanmaktadır. Örneğin, yüksek enflasyon dönemlerinde nominal açığın azalması, reel anlamda bir iyileşme anlamına gelmeyebilir. Bu nedenle, reel açık kavramı kamu borçlarının reel yükünü ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır (Yapraklı, 2011).

Türkiye’de nominal ve reel açıklar arasındaki fark, özellikle makroekonomik politika tartışmalarında sıklıkla gündeme gelmektedir. Yüksek enflasyonun hüküm

sürdüğü dönemlerde nominal açıkların düşük görünmesi, kamu maliyesinde yanıtıcı bir rahatlama algısına yol açmaktadır. Bu tür durumlar, reel açık analizlerinin önemini artırmaktadır (Baş ve Kara, 2020).

Reel açık, kamu borçlanma gereksiniminin sürdürülebilirliğini analiz etmek için önemli bir araçtır. Nominal açığa kıyasla daha gerçekçi sonuçlar sunan bu gösterge, özellikle mali risklerin yönetilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye’de reel açık verilerinin analizi, mali disiplin politikalarının başarısını ölçmede sıkça kullanılmaktadır (Şimşek ve Eren, 2019).

Nominal ve reel açıkların karşılaştırmalı analizi, bütçe performansı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri değerlendirmek açısından faydalıdır. Türkiye’deki deneyimler, reel açığın kontrol altına alınmasının, uzun vadeli ekonomik istikrarın sağlanmasında daha etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir (Demir ve Sever, 2007).

2.2.9. Cari Açık-Sermaye Açığı

Cari açık ve sermaye açığı, bir ülkenin dış ticaret ve finansman dengesini analiz etmek için kullanılan temel ekonomik göstergelerdir. Cari açık, bir ülkenin ithalat ve ihracat, hizmet dengesi ve net transferler gibi uluslararası ekonomik faaliyetlerinin toplam bilançosunu ifade etmektedir. Sermaye açığı ise bu açıkları finanse etmek için ihtiyaç duyulan dış kaynak miktarını ifade etmektedir (Şahin, 2011).

Cari açık genellikle kısa vadeli sermaye girişleriyle finanse edilmektedir. bu tür finansman yöntemleri, ekonomik istikrarsızlık riskini artırabilmektedir. Sermaye akımlarındaki dalgalanmalar, cari açığın sürdürülebilirliğini etkileyerek, döviz kuru ve faiz oranları üzerinde baskı oluşturabilmektedir (Ekşi, 2010). Türkiye’de cari açık, özellikle 2000’li yıllarda küresel sermaye akışlarının artışıyla birlikte önemli bir ekonomik sorun haline gelmiştir.

Sermaye açığı, cari açığın doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Cari işlemler dengesindeki açık, genellikle yabancı yatırımcıların portföy yatırımları ve doğrudan yatırımlarla finanse edilmektedir. Kısa vadeli sermaye girişleri, ani sermaye çıkışları riski taşıdığı için ekonomik kırılganlık yaratmaktadır (Yeldan, 2005).

Cari açığın sürdürülebilirliği, genellikle sermaye açığının finansman şekline bağlıdır. Türkiye örneğinde, yüksek reel faiz oranları ve kısa vadeli borçlanma araçları cari açığın finansmanında belirgin bir rol oynamaktadır (Saçık ve Alagöz, 2010). Bu

durum, uzun vadeli ekonomik istikrarı tehdit eden faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Cari ve sermaye açıkları arasındaki ilişki, makroekonomik istikrar açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye’de bu iki açık arasındaki bağlantının güçlü olduğu, özellikle 2001 krizi sonrası dönemde daha belirgin hale gelmiştir (Barak, 2016). Ekonomik politikaların temel hedeflerinden biri, bu açıkları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek olmalıdır.

2.2.10. Yurtiçi Açık-Yurtdışı Açık

Yurtiçi açık ve yurtdışı açık, bütçe analizlerinde farklı ekonomik dinamikleri anlamak için kullanılan iki önemli kavramdır. Yurtiçi açık, hükümetin yurtiçindeki ekonomik faaliyetlerle ilişkili gelir ve gider dengesizliklerini ifade ederken, yurtdışı açık, uluslararası ekonomik işlemlerden kaynaklanan bütçe dengesizliklerini içermektedir (Karaöz, 1998). Bu iki kavram, bütçe yönetiminde hem iç hem de dış finansman gereksinimlerini değerlendirmek için kritik öneme sahiptir.

Yurtiçi açık, genellikle iç ekonomik politikaların başarısızlığı veya vergi gelirlerinin harcamaları karşılama yetersiz kaldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de yurtiçi açıkların artması, ekonomik büyüme ile uyumsuz mali politikalar ve gelir tahsilatındaki aksaklıklar ile ilişkilendirilmektedir (Sancak ve Demirci, 2012). Öte yandan, yurtdışı açık, uluslararası ticaret ve sermaye hareketleriyle doğrudan ilişkilidir ve genellikle cari işlemler dengesindeki açıklarla bağlantılıdır (Altınbaş ve Çetin, 2008).

Bu iki açık türü arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle Türkiye’de, yurtiçi tasarrufların düşük seviyelerde olması nedeniyle yurtiçi açıkların büyük ölçüde yurtdışı kaynaklarla finanse edildiği görülmektedir (Güneş ve Yıldırım, 2017). Bu durum, uluslararası borçlanma oranlarını artırmakta ve ülke ekonomisini döviz kuru dalgalanmalarına karşı daha hassas hale getirmektedir.

Yurtiçi ve yurtdışı açıkların yönetimi, ekonomik istikrar ve sürdürülebilirlik açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye örneğinde, bu açıkların büyümesi, makroekonomik göstergeler üzerinde baskı oluşturmuş ve faiz oranlarını artırarak borçlanma maliyetlerini yükseltmiştir (Altunöz, 2014). Yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması, yurtdışı açıkların azaltılması açısından önemli bir strateji olarak görülmektedir.

Bu açık türlerinin sürdürülebilirliği, kamu maliyesinde reformların gerçekleştirilmesi ve dış ekonomik bağımlılığın azaltılması ile mümkündür. Türkiye'de özellikle yurtiçi ve yurtdışı açıkların nedenleri ve sonuçlarına yönelik detaylı çalışmalar, bu iki kavram arasındaki bağlantıyı anlamada önemli veriler sunmaktadır (Kekeç ve Kuzu, 2018).

2.2.11. Yapısal Açık-Dönemsel Açık

Yapısal açık ve dönemsel açık, kamu maliyesinde bütçe dengesizliklerini açıklamak için kullanılan iki önemli kavramdır. Yapısal açık, ekonomik faaliyetin tam istihdam düzeyinde olduğu durumlarda meydana gelen ve mali politikaların yapısal zayıflıklarını yansıtan açık türüdür. Dönemsel açık ise ekonomik döngülerdeki dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan geçici bütçe dengesizliklerini ifade etmektedir (Karabulut, 2017).

Yapısal açık, hükümet politikalarının ve bütçe yapısının uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından zayıflıklarını göstermektedir. Türkiye'de, özellikle vergi toplama kapasitesindeki yetersizlikler ve harcama kalemlerindeki verimsizlikler yapısal açıkların önemli nedenleri arasında yer almaktadır (Tanrıöver ve Biçer, 2015). Dönemsel açıklar ise ekonomik dalgalanmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve genellikle geçici nitelik taşımaktadır (Göçeri, 2017).

Bu iki açık türünün ayrıştırılması, bütçe analizlerinde kritik bir öneme sahiptir. Yapısal açıkların giderilmesi, ekonomik reformlar ve kamu maliyesi yönetiminin etkinleştirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Öte yandan, dönemsel açıkların kontrol altına alınması, genellikle ekonomik istikrar programları çerçevesinde uygulanmaktadır (Demir, 2019).

Türkiye'de yapısal ve dönemsel açıkların analizi, bütçe politikalarının etkinliği açısından önemli veriler sunmaktadır. Özellikle 2000 sonrası dönemde kamu maliyesindeki reformlar, yapısal açıkların azaltılması hedefini taşımıştır. Dönemsel açıklar ekonomik kriz dönemlerinde artış göstermekte ve bütçe disiplini zorlaştırmaktadır (Yalçınkaya vd., 2018).

Yapısal ve dönemsel açıkların yönetimi, uzun vadeli mali sürdürülebilirlik ve makroekonomik istikrar için önemlidir. Türkiye'de bu iki açık türü arasındaki farkın

dikkate alınması, bütçe politikasının daha etkin bir şekilde yönlendirilmesine katkı sağlamaktadır (Aydın, 2012).

2.3. Enflasyon Türleri

2.3.1. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

2.3.1.1. Talep Enflasyonu

Bir ekonomide, toplam talebin mevcut toplam arzı aşması durumunda, fiyatlar genel düzeyinde sürekli ve kayda değer artışlar yaşanması olasıdır. Özel sektörün tüketim ve yatırım harcamalarının yanı sıra kamu harcamaları ile net dış talep (ihracat ve ithalat farkı) birlikte değerlendirildiğinde, eğer bu toplam harcamalar ülkenin üretim kapasitesini aşarsa, bu durum talep fazlası olarak tanımlanmaktadır. Bu fazlalık, ekonomide iki temel sonucu beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki üretim düzeyinde artış yaşanması, ikincisi ise fiyatlar genel seviyesinin yükselmesidir (Baltacı, 2006).

Eğer ülkede kullanılmayan üretim faktörleri, yani atıl kapasite mevcutsa, talepteki artışlar reel milli gelirden genişlemeye neden olmaktadır. Bu durum, Keynesyen iktisat yaklaşımının da belirttiği üzere, eksik istihdam koşullarının varlığına işaret etmektedir. Yani üretim kaynakları tam olarak kullanılmadığı sürece, talep artışları üretim artışı şeklinde sonuçlanmakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir (Özdemir, 2010).

Ekonominin tam istihdam seviyesine ulaşmış olması durumunda, yeni üretim kaynaklarının devreye sokulması mümkün olmadığından, talep artışları doğrudan fiyatlar üzerinde baskı yaratmakta ve bu da enflasyona neden olmaktadır. Bu süreçte reel gelir değil, gelirin parasal ifadesi olan fiyatlar genel düzeyi yükselmektedir. Devletin bütçe harcamalarındaki genişlemeler, özel sektörün hızla artan talepleri, kredi olanaklarının büyümesi ve bu kredilerin daha çok tüketim amaçlı kullanılması gibi unsurlar, ekonomideki enflasyonist baskıları artırmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda talep yönlü enflasyonun kaçınılmaz hale geldiği gözlemlenmektedir (Pehlivan, 2008).

Ekonomide toplam tasarruf miktarının, yatırım ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması; yatırımların ertelenmesine ve dolayısıyla üretim sürecine aktarılamamasına yol açmaktadır. Bu durum, arz yönlü üretim genişlemesinin sağlanamaması nedeniyle, talep fazlasının fiyatlar üzerinde daha belirgin bir baskı oluşturmasına ve talep enflasyonunun daha görünür hale gelmesine neden olmaktadır. Gerçekte bu süreç, ekonomik dengenin

önemli bir parçası olan yatırım ve tasarruf ilişkisine dayalı kırılğanlıkları ortaya koymaktadır (Pehlivan, 2008).

Talep enflasyonuna ilişkin yaklaşımların ortak noktası, fiyatlardaki genel yükselişin temel kaynağı olarak toplam talepteki artışları görmeleridir. Söz konusu talep artışının hangi etkenlerle tetiklendiği konusunda iktisatçılar arasında tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Monetarist yaklaşımı savunan Friedman ve onun etrafında toplanan görüşlere göre, bu artışların temel nedeni para arzındaki genişlemelerdir. Yani merkez bankalarının piyasaya sürdüğü fazla likidite, harcamaları ve dolayısıyla talebi artırarak fiyatlar üzerinde baskı yaratmaktadır. Diğer taraftan, bazı neoklasik iktisatçılar, para arzının sabit kaldığı durumlarda dahi; özel tüketim harcamalarının, yatırımların ve kamu kesimi harcamalarının artmasının toplam talebi yükseltebileceğini ve bu yolla talep enflasyonuna neden olabileceğini ifade etmektedirler. Bu görüş, para politikalarının yanında maliye politikalarının da enflasyonist süreçlerde belirleyici rol oynayabileceğini göstermektedir (Akyol, 2023).

Bu değerlendirmelerin, toplam arz eğrisinin yapısına göre ele alınması gerekmektedir. Bilindiği gibi toplam arz eğrisi, Keynesyen, ara bölge ve klasik biçiminde üç ayrı şekilde modellenmektedir. Eğer ekonomi, üretim kapasitesinin altında çalıştığı Keynesyen bölgede yer alıyorsa, bu durumda uygulanacak genişlemeci para ve maliye politikaları talep artışını tetiklese bile, sonuç enflasyon değil; üretim ve istihdam düzeylerinde artış olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, istihdam açığını kapatmaya yönelik olumlu etkiler yaratmaktadır. Buna karşın ekonomi, arz eğrisinin orta yani “ara” bölgesinde bulunuyorsa, genişlemeci politikaların etkisi hem fiyatlar genel seviyesi hem de reel büyüklükler üzerinde hissedilmektedir. Yani hem enflasyon hem de üretim ve istihdam artışı aynı anda yaşanmaktadır. Bu etkilerin büyüklüğü, toplam arz eğrisinin ne derece esnek olduğuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Esneklik azaldıkça fiyatlara yansıyan baskılar artmakta, esneklik arttıkça ise üretim ve istihdama olan katkı öne çıkmaktadır. Dolayısıyla politika yapımcıların bu eğrinin konumunu ve eğimini dikkate alarak karar vermeleri büyük önem taşımaktadır (Akyol, 2023).

Ekonominin tam istihdam düzeyine ulaşmış olması, yani arz eğrisinin klasik bölgesinde bulunması durumunda, uygulanan genişlemeci para ve maliye politikaları artık reel ekonomik değişkenler üzerinde –örneğin üretim ve istihdam gibi– herhangi bir olumlu etki yaratmamaktadır. Bu aşamada toplam talepteki artış, yeni üretim ya da

istihdam yaratmadığı gibi, yalnızca fiyatlar üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturarak enflasyonun tırmanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, genişlemeci politikaların etkinliği, ekonominin arz kapasitesi ile doğrudan ilişkili olmaktadır (Turan, 2010).

Ekonomi, tam istihdam sınırına geldiğinde üretim kaynaklarının tamamı kullanıldığından, toplam talebin artırılması yönünde atılan adımlar sadece nominal büyüklükler üzerinde etkili olmakta; reel büyüme ise sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, klasik aşamada uygulanan talep artırıcı politikalar enflasyonist sonuçlar doğurmakta ve fiyat istikrarını tehdit etmektedir. Bu noktada politika yapıcıların dikkatli hareket etmesi gerekmektedir. Ekonomik yapı klasik ya da ara bölgede konumlandığında, genişlemeci politikaların enflasyon yaratma potansiyeli daha yüksek olmaktadır. Özellikle üretim kapasitesinin sınırlarına yaklaşan ekonomilerde, genişleyen talep, fiyatlar genel düzeyini hızla yukarı çekmektedir. Böylece talep yönlü enflasyonun kaçınılmaz hale geldiği görülmektedir. Öte yandan, genişlemeci politikaların temelini oluşturan unsurlar arasında, reel para arzındaki artışlar ve kamu maliyesinde ortaya çıkan bütçe açıkları önemli yer tutmaktadır. Bu iki faktör, hem iç talebi beslemekte hem de parasal genişlemenin ekonomik etkilerini daha görünür kılmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda, makroekonomik dengenin sağlanmasında mali disiplinin ve para arzı yönetiminin kritik rol oynadığı görülmektedir (Turan, 2010).

2.3.1.2. Maliyet Enflasyonu

Bir malın ya da hizmetin üretim sürecinde oluşan maliyet yapısı; hammadde fiyatları, iş gücü giderleri, işletme ve yönetim harcamaları, amortisman kalemleri, reklam ve pazarlama giderleri ile lojistik maliyetlerden oluşmaktadır. Bu unsurlar içerisinde özellikle hammadde ve işçilik maliyetleri belirleyici konumda yer almaktadır. burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, işçi ücretlerinde yaşanan artışların, eğer verimlilik artışı ile desteklenmesi durumunda, üretim maliyetini yükseltici bir etki doğurmamasıdır. Yani ücret artışları ile birlikte iş gücünün üretkenliğinde benzer bir artış söz konusu ise, maliyet baskısı nötr hale gelmektedir (Taban ve Şengür, 2016).

Maliyet enflasyonu, üretim girdilerinde yaşanan maliyet artışlarının, ürün ve hizmet fiyatları üzerinde baskı yaratmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir enflasyonda fiyatlar, talep fazlası nedeniyle değil, üretici maliyetlerinin yükselmesi nedeniyle artış göstermektedir. Özellikle emek gücünün maliyeti, enerji girdileri (örneğin petrol gibi),

ithal ara mallarının fiyatları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, üretim maliyetlerini artırmakta ve bu durum enflasyonist bir süreci tetiklemektedir (Taban ve Şengür, 2016).

Maliyet yönlü enflasyonun somut örneklerinden biri, enerji piyasasında özellikle petrol fiyatlarında yaşanan ani yükselişlerdir. Küresel piyasalardaki bu tür dalgalanmalar, enerjiye bağımlı tüm sektörleri etkileyerek zincirleme bir maliyet artışı yaratmaktadır. Bunun yanında, ulusal para biriminde meydana gelen değer kayıpları, ithalata bağımlı girdilerin yerli para cinsinden maliyetini artırmakta ve bu da fiyatlar genel düzeyini yukarı çekmektedir. Sendikaların zaman zaman verimlilik artışının ötesinde ücret artışı talep etmesi, işçilik maliyetleri üzerinden maliyet enflasyonunu beslemektedir (Turan, 2010).

Maliyet enflasyonu, hem yerli üretim girdilerinin hem de ithal edilen girdilerin fiyatlarında yaşanan artışlarla birlikte ortaya çıkan bir enflasyon türü olarak tanımlanmaktadır. Bir mal veya hizmetin üretim sürecine katılan başlıca faktörler; emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilik olarak sıralanmakta; bu faktörlerin katkısına karşılık olarak sırasıyla ücret, faiz, rant ve kâr elde edilmektedir. Bu ödemeler, aynı zamanda mal ve hizmetlerin nihai fiyatlarını belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır (Turan, 2010).

Bu üretim faktörlerinden ücret, faiz ve rant gibi unsurlar çoğunlukla önceden belirlenen sözleşmelere dayalı olup kısa vadede sabit kalma eğilimi göstermektedir. Diğer bir deyişle, kısa dönemde bu maliyet bileşenlerinde esneklik sınırlıdır. Girişimcinin elde ettiği kâr, piyasa koşullarına göre dalgalanabilen ve en esnek yapıya sahip maliyet unsurudur. Dışsal şokların yaşandığı dönemlerde bu dengenin bozulduğu görülmektedir. Örneğin, enerji piyasasında meydana gelen ani artışlar, özellikle petrol gibi kritik girdilerde yaşanan fiyat yükselişleri, doğrudan rant kaleminin maliyetini artırmakta ve bu durum girişimcinin kâr marjını azaltmaktadır (Çiftçi, 2015).

Kâr oranı düşen üretici, sürdürülebilirliği sağlamak adına üretim düzeyini kısmayı tercih edebilmekte ya da yeni yatırım kararlarını erteleyebilmektedir. Bu tür davranışlar, toplam arz eğrisinin sola ve yukarı yönlü kaymasına neden olmakta ve bu da ekonomi üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Arz şokunun bu şekilde gelişmesi, üretimin daralması ve istihdamın azalması gibi reel göstergelerde olumsuzluklara yol açarken, aynı zamanda fiyatlar genel seviyesinde artışa neden olmaktadır. Bu süreçte, hem ekonomik

durgunluk hem de enflasyonun bir arada yaşandığı “stagflasyon” riski gündeme gelmektedir (Çiftçi, 2015).

Söz konusu mekanizma, özellikle dışa bağımlı üretim yapılarında daha belirgin hale gelmektedir. Döviz kurundaki artışlara bağlı olarak ithal girdilerin pahalılaşması, üretim maliyetlerini doğrudan etkilemekte ve bu da enflasyonun dış kaynaklı bir biçimde ekonomiye yansımaya neden olmaktadır. Bu bağlamda, maliyet enflasyonunun uluslararası ekonomik gelişmelerden etkilenmesi sonucu ortaya çıkan türü, literatürde “ithal edilen enflasyon” olarak adlandırılmaktadır. Bu durum, özellikle enerji ve hammadde ithalatına bağımlı ülkeler açısından kritik bir kırılganlık alanı oluşturmaktadır (Cengiz, 2017).

2.3.1.3. Fiyat Enflasyonu

Devletin ekonomik faaliyetlere yoğun biçimde müdahalede bulunduğu piyasa yapılarında, mal ve hizmetlerin fiyat düzeyleri büyük ölçüde kamusal otoriteler tarafından belirlenmektedir. Bu müdahale, serbest piyasa mekanizmasının fiyat belirleme işlevinin sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Devletin bu tür fiyatlandırma politikalarındaki temel amacı; tüketicileri aşırı fiyat dalgalanmalarından korumak, üreticiler için öngörülebilir bir maliyet yapısı oluşturmak ve özellikle tarım sektöründe faaliyet gösteren kesimlerin gelir güvencesini artırmak şeklinde özetlenebilmektedir (Filiz, 2006).

Ücret düzeylerinin belirli bir denge içinde tutulması yoluyla hem çalışanların refahını artırmak hem de gelir dağılımında ortaya çıkabilecek dengesizlikleri azaltmak hedeflenmektedir. Bu bağlamda, fiyat kontrolleri sosyal politika aracı olarak da kullanılmakta ve piyasalarda sosyal adaletin sağlanması amaçlanmaktadır. Devletin fiyatlara doğrudan müdahalesi, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal hedefleri de içermektedir (Kol, 2011).

Özellikle taban fiyat politikaları, ekonomik yapının zayıf halkası olan küçük üreticilerin korunmasına yönelik olarak uygulanmaktadır. Tarım kesiminde görülen dalgalı piyasa koşulları ve belirsizlik ortamı, üreticilerin gelirlerinde ani düşümlere neden olabilmektedir. Bu riski azaltmak adına devlet, minimum alım fiyatlarını belirleyerek çiftçilerin zarar etmesini önlemeye çalışmaktadır. Bu uygulama, hem üretimin sürekliliğini sağlamakta hem de kırsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde, üretimde kullanılan girdileri temin eden tedarikçilerin de fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan zararlarının minimize edilmesi amaçlanmaktadır. Böylece, ekonomideki

genel istikrar korunmakta ve sektörler arası uyum sağlanmaktadır. Taban fiyat politikaları, makroekonomik istikrarın yanı sıra, sosyal barışın korunmasında da dolaylı bir rol üstlenmektedir (Turan, 2010).

Taban fiyat uygulaması, devletin ekonomik müdahale araçlarından biri olarak hem iş gücünün gelir güvenliğini sağlamak hem de stratejik öneme sahip tarımsal ürünlerin sürdürülebilir üretimini teşvik etmek amacıyla uygulanmaktadır. Bu bağlamda, emek faktörünün korunması adına piyasa fiyatlarının üzerinde bir taban ücret belirlenmekte, buğday, fındık gibi toplumun temel besin ihtiyacını karşılayan ürünlerin üretiminin sürekliliği garanti altına alınmak istenmektedir. Bu tür fiyat belirlemeleri, devletin piyasa fiyatlarını yetersiz bulduğu ve kamu yararını gözeterek alternatif bir fiyat düzeyi oluşturduğu durumlar olarak değerlendirilmektedir (Turan, 2010).

Bu tür müdahaleler, özellikle tarım ve temel tüketim ürünlerinde arz sürekliliği sağlamakla birlikte, fiyatlar genel düzeyinde yukarı yönlü bir baskı yaratmaktadır. Grafikselsel olarak ifade edildiğinde, serbest piyasa fiyatı P_0 düzeyindeyken, devletin uyguladığı taban fiyat politikası sonucu fiyat seviyesi P_1 düzeyine yükselmektedir. Bu fiyat farkı, hem üretim faktörlerinin maliyet yapısına hem de tüketici harcamalarına doğrudan etki etmekte ve dolaylı olarak enflasyonist bir süreci tetiklemektedir. Söz konusu ürün ya da üretim faktörünün toplam fiyat endeksi içerisindeki ağırlığına bağlı olarak, bu uygulamanın enflasyona etkisi değişkenlik göstermektedir (Tokatlıoğlu vd., 2018).

Öte yandan, tavan fiyat uygulaması ise taban fiyat politikasının tersine, daha çok tüketiciyi korumaya yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının belirli bir seviyenin üzerine çıkmasını önlemek amacıyla devlet tarafından uygulanan bu politika, Türkiye’de zaman zaman Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) aracılığıyla yürütülmektedir. KİT’lerin bazı dönemlerde maliyetinin altında satış yapması, doğrudan devletin fiyatlara müdahalesi anlamına gelmektedir. Bazı yıllarda tarımsal ürünlerin destekleme alımları da sübvansiyonlar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu müdahaleler neticesinde, fiyat artışlarına dair kararlar çoğunlukla kamu otoriteleri tarafından verilmektedir. Dolayısıyla bu da fiyatlar genel düzeyinin yapay olarak yükselmesine ve fiyat enflasyonuna yol açmaktadır. Buna ek olarak, piyasalarda yeterli rekabetin sağlanamaması da fiyatların yapay şekilde yükselmesine neden olan bir diğer önemli faktördür. Firmaların aralarında gizli veya açık şekilde fiyat belirleme

anlaşmalarına gitmeleri, rekabetin ortadan kalkmasına ve fiyatların serbest piyasa dinamiklerinden uzak bir şekilde artmasına neden olmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan fiyat artışları, maliyet veya talep kaynaklı olmaktan ziyade piyasa yapısındaki bozulmalardan kaynaklanmakta ve bu tür artışlar "fiyat enflasyonu" olarak tanımlanmaktadır (Tokatlıoğlu vd., 2018).

Tavan fiyat uygulaması, esasen düşük gelirli bireylerin temel ihtiyaç maddelerine daha kolay erişimini sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir kamu müdahalesi biçimidir. Bu tür bir müdahale, özellikle toplumun kırılgan kesimlerini korumayı ve gelir dağılımında daha dengeli bir yapı oluşturmayı hedeflemektedir. Devlet, piyasa koşullarında belirlenen fiyat düzeyini aşırı bulduğunda, belirli mal ve hizmetler için maksimum bir fiyat belirlemekte ve böylece tüketicilerin bu malları daha düşük bir maliyetle temin etmesine olanak tanımaktadır. Bu uygulamanın sosyal devlet anlayışına dayalı bir gelir politikası aracı olarak kullanıldığı görülmektedir (Turan, 2010).

Grafiksel bir analizde, serbest piyasa fiyatı P_0 düzeyinde iken, devletin uyguladığı tavan fiyat politikası ile bu fiyat P_1 seviyesine indirilmekte ve bu şekilde fiyatlar genel düzeyinde görece bir düşüş sağlanması beklenmektedir. Bu yönüyle tavan fiyat uygulamasının, kısa vadede enflasyonist baskıları azaltıcı bir etki yaratabileceği düşünülmektedir. Uygulamanın sonuçları yalnızca fiyat düzeyi üzerinde değil, aynı zamanda arz-talep dengesi üzerinde de belirleyici olmaktadır. Tavan fiyatın piyasa fiyatının altında belirlenmesi, özellikle özel sektör firmalarının kâr oranlarını baskı altına almakta ve bazı marjinal firmaların faaliyetlerini sürdürmeyerek piyasadan çekilmesine neden olabilmektedir. Bu durumda arz tarafında e_1 - e_2 aralığında bir daralma yaşanmakta; buna karşın düşük fiyatlar nedeniyle talep düzeyi korunmakta ya da artmaktadır. Ortaya çıkan bu dengesizlik, piyasada arz kıtlığına ve mal temininde zorluklara yol açmaktadır. Bu koşullar altında, kayıt dışı piyasalarda mal temininin yaygınlaşması ve karaborsa faaliyetlerinin artması söz konusu olmaktadır. Karaborsa oluşumu, resmi piyasa dışında daha yüksek fiyatlarla mal alım-satımına zemin hazırlamakta ve bu da devletin fiyat istikrarını sağlama çabasına zarar vermektedir. Böyle bir durumda, başlangıçta enflasyonu sınırlayıcı etki yaratması beklenen politika, uzun vadede fiyat dalgalanmalarını artırıcı yönde işlev görmektedir. Tavan fiyat uygulamaları iyi niyetli sosyal hedefler taşımasına rağmen, piyasa dengelerini bozduğu durumlarda fiyat istikrarı açısından olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Bu nedenle, fiyat müdahalesi kararlarının

arz ve talep koşulları göz önünde bulundurularak dikkatli biçimde tasarlanması gerekmektedir (Turan, 2010).

2.3.2. Artış Hızına Göre Enflasyon Türleri

2.3.2.1. İlimli Enflasyon

İlimli enflasyon, genellikle düşük ve istikrarlı enflasyon oranlarını ifade etmekte olup, ekonomide fiyatların makul bir hızda artması durumunu tanımlamaktadır. Bu tür enflasyon, ekonomik büyümeyi teşvik edici bir unsur olarak kabul edilmekte ve tam istihdam seviyesine ulaşılmasına katkı sağlamaktadır. İlimli enflasyon, tüketici ve üretici beklentilerinin istikrarlı kalmasına yardımcı olmakta, böylece ekonomik karar alma süreçlerinde belirsizlikleri azaltmaktadır (Kiper, 2023).

Ekonomik literatürde, ilimli enflasyonun yatırımlar üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Fiyatların öngörülebilir bir şekilde artması, firmaların gelecekteki maliyet ve gelirlerini daha doğru tahmin etmelerine olanak tanımakta, bu da yatırım kararlarını kolaylaştırmaktadır. İlimli enflasyon, nominal ücretlerin esnekliğini artırarak işgücü piyasasında uyum süreçlerini desteklemektedir (Kiper, 2021).

Para politikası açısından, merkez bankaları genellikle belirli bir enflasyon hedefi belirleyerek fiyat istikrarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hedefler, genellikle %2 civarında belirlenmekte ve ilimli enflasyonun ekonomik büyümeyi destekleyici rolü dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Enflasyon hedeflemesi politikalarının başarısı, merkez bankasının güvenilirliği ve para politikası araçlarının etkinliği ile yakından ilişkilidir (Kiper, 2021).

İlimli enflasyon, ekonomik büyüme ve istikrar açısından belirli avantajlar sunmaktadır. Bu tür enflasyon, genellikle düşük ve öngörülebilir oranlarda gerçekleştiğinde, tüketici ve üretici beklentilerinin istikrarlı kalmasına yardımcı olmakta ve ekonomik karar alma süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ilimli enflasyonun ekonomik büyümeyi destekleyici bir rol oynadığı gözlemlenmektedir (Emek vd., 2021).

Enflasyon oranlarının belirli bir eşiği aşması durumunda, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir. Bu eşik değerinin altında kalan enflasyon oranları, yatırım ve üretim kararlarını teşvik ederken, eşik değerinin üzerindeki oranlar

belirsizlikleri artırarak ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Bahad, 2011).

İlımlı enflasyonun ekonomik büyümeyi destekleyici etkileri olduğu kabul edilmekte, bu ilişkinin sürdürülebilirliği için enflasyon oranlarının belirli sınırlar içinde tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda, para ve maliye politikalarının koordineli bir şekilde yürütülmesi, enflasyonun kontrol altında tutulması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir (Berber ve Artan, 2004).

2.3.2.2. Yüksek Enflasyon

Yüksek enflasyon, bir ekonomide fiyat seviyelerinin sürekli ve genel bir artış göstermesi durumudur. Bu olgu, çeşitli içsel ve dışsal faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Para arzındaki kontrolsüz artış, maliyetlerin yükselmesi, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve beklenti yönetimindeki başarısızlıklar gibi unsurlar enflasyonun temel nedenleri arasında yer almaktadır (Baumann, Rossi ve Volkmann, 2020).

Para arzının hızla genişlemesi, ekonomideki toplam talebin arzı aşmasına neden olmakta ve bu durum fiyatların genel seviyesinin yükselmesine yol açmaktadır (Ditzen ve Ravazzolo, 2022). Özellikle merkez bankalarının genişlemeci para politikaları, enflasyonist baskıların artmasına sebep olmaktadır. Enerji fiyatlarındaki artışlar ve üretim maliyetlerindeki yükselmeler de maliyet enflasyonunu tetiklemektedir (Baumann, Rossi ve Volkmann, 2020).

Döviz kurlarındaki dalgalanmalar, özellikle ithalata bağımlı ekonomilerde enflasyonu artırıcı etki yapmaktadır. Kur artışları, ithal ürünlerin maliyetini yükselterek iç piyasadaki fiyatların artmasına neden olmaktadır. Bu durum, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir (James ve Chin, 2021).

Enflasyon beklentileri de fiyat artışlarını besleyen önemli bir faktördür. Tüketicilerin ve üreticilerin gelecekte fiyatların yükseleceğine dair beklentileri, talep ve maliyetleri artırarak enflasyonun daha da yükselmesine neden olmaktadır (Shkliarevsky, 2023).

2.3.2.3. Hiper Enflasyon

Enflasyon oranlarının olağanüstü boyutlara ulaşarak %1000'in üzerine çıktığı durumlar, ekonomik literatürde "hiper enflasyon" olarak tanımlanmaktadır. Bu tür bir

enflasyon, yalnızca fiyat artışlarıyla sınırlı kalmayıp, ekonomik yapının tüm dengelerini sarsan, şiddetli ve kontrolsüz bir fiyat artışı sürecini ifade etmektedir. Hiper enflasyon, paranın alım gücünün hızla değer kaybetmesine ve toplumun ekonomik davranışlarında radikal değişimlere yol açmaktadır.

Tarihsel bağlamda en bilinen hiper enflasyon örneklerinden biri, 1922–1924 yılları arasında Almanya’da Weimar Cumhuriyeti döneminde yaşanmıştır. Bu süreçte fiyatlar sadece birkaç yıl içinde %10 milyar oranında artmış ve ekonomik yapı büyük ölçüde tahrip olmuştur. Daha yakın dönemlerde ise Latin Amerika ülkelerinden Brezilya ve Arjantin’de zaman zaman %1000’in üzerini aşan enflasyon oranlarıyla karşılaşmıştır. Bu örnekler, hiper enflasyonun sadece tarihsel değil, güncel ekonomik sorunlar arasında da yer aldığını göstermektedir.

Hiper enflasyonun en yıkıcı etkilerinden biri, gelir dağılımında derin adaletsizlikler yaratmasıdır. Fiyatların sürekli ve ani yükselişi, sabit gelirliler kesimlerin satın alma gücünü aşındırmakta ve toplumun orta gelir grubunun hızla yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu süreçte, özellikle tasarruflarını nakit para ya da sabit getirili varlıklar şeklinde tutan bireyler ciddi kayıplar yaşamakta, buna karşılık spekülasyon yatırımlardan gelir elde eden azınlık gruplar zenginleşmektedir. Bu durum, sosyal huzursuzlukları ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Aynı zamanda, hiper enflasyon ortamında ekonomik karar alma süreçleri sağlıklı hale gelmekte; üreticiler ve tüketiciler fiyat öngörüsü yapamaz duruma gelmektedir. Bu da yatırımın azalmasına, üretimin daralmasına ve istihdamın bozulmasına yol açmaktadır. Böylece hiper enflasyon yalnızca fiyatlarla sınırlı bir sorun olmaktan çıkıp, makroekonomik istikrarı tehdit eden çok boyutlu bir kriz haline dönüşmektedir. Bu tür sonuçlar göz önüne alındığında, hiper enflasyonun önlenmesi ve kontrol altına alınması, ekonomik politikaların öncelikli hedeflerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır.

2.3.3. Enflasyon Hesaplaması ve Maliyeti

Enflasyon makro ekonomik aktiviteye etki eden en önemli iktisadi göstergelerden biridir. Bu açıdan enflasyonun doğru bir şekilde ifade edilmesi ve hesaplanması da önem arz etmektedir. Geleneksel anlamda enflasyon fiyatlar genel düzeyinin sürekli artışı olarak sayıldığından fiyatlar genel düzeyinin gösterildiği bir endeks kullanmak enflasyon hesaplamasında kolaylık sağlayacaktır. Burada tüketici ve/veya üretici yönlü bir bakış ele alınabilir.

Öngörülen Maliyet ve Öngörülmeven Maliyeti:

Maliyet kavramı, işletmelerin, kamu kuruluşlarının ve bireylerin karar alma süreçlerinde kritik bir unsur olarak yer almaktadır. Öngörülen ve öngörülmeven maliyetler, proje yönetimi, bütçeleme ve finansal analiz süreçlerinde dikkate alınması gereken temel unsurlar arasında bulunmaktadır. Öngörülen maliyetler, bir projenin veya işletmenin faaliyetleri sırasında karşılaşılması muhtemel olan ve belirli bir plan doğrultusunda hesaplanarak tahmin edilen giderleri kapsamaktadır. Bu maliyetler, geçmiş veriler, piyasa koşulları ve finansal analizler kullanılarak belirlenmekte olup, bütçeleme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Yıldızel ve Arslan, 2018).

Öngörülmeven maliyetler ise, planlama sürecinde tam olarak hesaplanamayan, beklenmedik olaylar nedeniyle ortaya çıkan ve genellikle projelerin ya da işletmelerin finansal istikrarını etkileyen maliyetler olmaktadır. Bu tür maliyetler, doğal afetler, ekonomik dalgalanmalar, mevzuat değişiklikleri veya teknolojik gelişmeler gibi dışsal faktörler nedeniyle ortaya çıkabilmektedir. Özellikle büyük ölçekli inşaat projelerinde, öngörülmeven maliyetler, toplam bütçeyi aşan önemli harcamalar şeklinde kendini göstermektedir (Ekmekçi ve Coşkun, 2012).

Öngörülen ve öngörülmeven maliyetler arasındaki temel fark, kontrol edilebilirlik seviyelerinde yatmaktadır. Öngörülen maliyetler, belirli bir plan dahilinde hesaplandığı için yönetilebilir ve bütçelenebilirken, öngörülmeven maliyetler genellikle risk yönetimi stratejileri ile kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Risk yönetimi, işletmelerin ve kamu kurumlarının finansal belirsizlikleri minimize etmesine yardımcı olmakta ve öngörülmeven maliyetlerin etkisini azaltmaktadır. Bu bağlamda, risk yönetimi araçları ve sigorta mekanizmaları, işletmelerin ve kamu projelerinin sürdürülebilirliğini sağlamak adına önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir (Zabun, 2012).

Türkiye'deki inşaat ve altyapı projeleri incelendiğinde, öngörülen maliyetlerin genellikle projenin başlangıç aşamasında hesaplandığı ve proje süresince revize edildiği görülmektedir. Öngörülmeven maliyetler nedeniyle birçok büyük ölçekli projenin maliyet tahminleri aşılmış ve bu durum finansal krizlere yol açmıştır. Özellikle gayrimenkul projelerinde, beklenmeyen maliyetlerin proje sürecini ve finansal yönetimi olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Attila, 2010).

Öngörülen maliyetler, işçilik, malzeme, enerji ve genel işletme giderlerini içerirken, öngörülmeven maliyetler genellikle ani fiyat artışları, döviz kuru

dalgalanmaları, tedarik zinciri sorunları ve beklenmedik hukuki düzenlemeler gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, işletmelerin ve devlet kurumlarının maliyet planlaması yaparken esnek bütçeleme yöntemlerini kullanması, kriz yönetimi stratejilerini geliştirmesi ve finansal riskleri minimize edecek önlemler alması gerekmektedir (Akyürek, 2012).

Öngörülen ve öngörülme-yen maliyetler arasındaki ayırım, finansal yönetim süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Öngörülen maliyetlerin dikkatli bir şekilde planlanması ve olası öngörüle-meyen maliyetlerin etkisini azaltmak için uygun risk yönetimi stratejilerinin uygulanması gerekmektedir. Türkiye'deki çeşitli sektörlerde yapılan çalışmalar, öngörüle-meyen maliyetlerin yönetilmesi için daha sistematik planlamalara ve risk analizlerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu nedenle, etkin maliyet yönetimi politikaları geliştirilerek sürdürülebilir finansal yapılar oluşturulması büyük önem taşımaktadır (Akyürek, 2012).

Sözlü ve Sayısal Olarak Enflasyon Hesaplaması:

Enflasyon, fiyat seviyelerindeki sürekli artışı ifade eden ekonomik bir kavram olup, hem sözlü hem de sayısal olarak hesaplanmaktadır. Enflasyon oranlarının doğru bir şekilde belirlenmesi, ekonomi yönetimi açısından büyük önem taşımakta ve para politikalarının etkinliğini belirlemektedir. Enflasyon hesaplamalarında farklı yöntemler kullanılmakta olup, özellikle tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ve üretici fiyat endeksi (ÜFE) gibi göstergeler, enflasyon oranlarını ölçmek için kullanılmaktadır (Kara ve Orak, 2008).

Sözlü enflasyon hesaplaması, kamu otoritelerinin ve ekonomistlerin enflasyon tahminleri ve beklentilerine dayanmaktadır. Bu yöntemde, ekonomik aktörlerin beklentileri ve algıları analiz edilerek, gelecekteki fiyat hareketleri öngörülme-yeye çalışılmaktadır. Merkez bankalarının ve hükümetlerin yaptığı açıklamalar, enflasyon beklentilerini doğrudan etkilemekte ve piyasalarda fiyat belirleme davranışlarını şekillendirmektedir. Türkiye'de, Merkez Bankası'nın yaptığı enflasyon raporları ve sözlü yönlendirmeleri, enflasyon hedeflemesi stratejileri açısından önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Baydur, 2007).

Sayısal enflasyon hesaplaması ise belirli formüller ve istatistiksel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de enflasyon oranı genellikle TÜİK tarafından TÜFE ve ÜFE verilerine dayanarak hesaplanmaktadır. TÜFE, tüketicilerin belirli bir dönemde satın aldığı mal ve hizmetlerin fiyatlarını içeren bir endeks olup,

sayısal enflasyon hesaplamasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Hesaplamalar, belirlenen bir baz yıl fiyatlarına göre yapılmakta olup, her ay güncellenen verilerle enflasyon oranı belirlenmektedir (Akkılıç, 2010).

Enflasyonun doğru hesaplanması, ekonomik karar alma süreçlerinde kritik bir öneme sahiptir. Yanlış tahminler ve eksik veriler, piyasalarda belirsizlik yaratmakta ve ekonomik politikaların etkinliğini azaltmaktadır. Türkiye’de enflasyonun hesaplanmasında kullanılan yöntemler, uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmekte ve özellikle enflasyon hedeflemesi politikaları kapsamında sayısal hedefler belirlenmektedir. Bu bağlamda, merkez bankalarının belirlediği enflasyon hedefleri, ekonomik istikrar açısından büyük önem taşımaktadır (Güriş, 2021).

Enflasyon hesaplamalarının doğruluğu, kullanılan veri setlerine ve analiz yöntemlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Türkiye’de yapılan çalışmalar, enflasyon tahminlerinde sözlü yönlendirmelerin etkili olduğunu ve piyasa beklentilerini önemli ölçüde şekillendirdiğini göstermektedir. Sözlü açıklamaların sayısal verilere dayandırılması ve şeffaflık ilkesine uygun olması gerekmektedir. Aksi takdirde, piyasalar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği ifade edilmektedir (Zengin, 2012).

2.4. Enflasyon, Büyüme, İşsizlik ve Faiz İlişkisi

Ekonomik büyüme, enflasyon, işsizlik ve faiz oranları arasındaki ilişki, makroekonomik istikrar açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu dört değişken arasındaki etkileşim, ülkelerin ekonomik politikalarının şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Türkiye ekonomisinde de bu değişkenler arasındaki ilişki zamanla değişmekte olup, farklı dönemlerde farklı ekonomik dinamikler ön plana çıkmaktadır (Köse, 2016).

Enflasyon, fiyat seviyelerindeki sürekli artışı ifade ederken, ekonomik büyüme bir ekonominin toplam üretiminin zamanla artışını göstermektedir. Genel ekonomik teoriler çerçevesinde, yüksek enflasyon oranları ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı durumlarda, kontrollü ve ılımlı bir enflasyon oranının ekonomik büyümeyi teşvik ettiği de öne sürülmektedir. Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda, enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin genellikle negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde yatırımcıların belirsizlik nedeniyle yatırımlardan kaçındığı ve bu durumun ekonomik büyümeyi yavaşlattığı ifade edilmektedir (Uçan ve Çebe, 2018).

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki ise Phillips Eğrisi ile açıklanmaktadır. Bu teoriye göre, enflasyon arttıkça işsizlik oranı düşmekte, uzun vadede bu ilişki zayıflayabilmektedir. Türkiye ekonomisinde yapılan analizler, işsizlik oranı ile enflasyon arasında dönemsel olarak değişen bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. 2000'li yıllarda uygulanan ekonomik politikalar, işsizlik oranlarını düşürmeye yönelik enflasyonla mücadele stratejileri içermektedir. Özellikle 2018 sonrası dönemde enflasyonun yüksek seviyelere ulaşması ve işsizliğin de aynı anda artış göstermesi, Phillips Eğrisi'nin Türkiye bağlamında her zaman geçerli olmadığını göstermektedir (Saraç, 2018).

Faiz oranları, enflasyon ve ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır. Yüksek faiz oranları, tasarrufları teşvik ederken tüketimi ve yatırımları sınırlandırarak ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır. Düşük faiz oranları da enflasyonist baskılara yol açabilmektedir. Türkiye'de faiz oranları ile enflasyon arasındaki ilişki 2000'li yıllarda önemli değişimler göstermiştir. 2000'lerin başında uygulanan yüksek faiz politikaları enflasyonun kontrol altına alınmasına yardımcı olurken, son yıllarda düşük faiz politikaları enflasyonun yükselmesine neden olmuştur (İğdeli ve Sever, 2015).

Türkiye'de enflasyon, büyüme, işsizlik ve faiz oranları arasındaki ilişki karmaşık bir yapı sergilemektedir. Özellikle 2008 küresel finans krizinden sonra uygulanan genişleyici para politikaları, faiz oranlarını düşük tutarak büyümeyi teşvik etmeye çalışmış bu durum zamanla enflasyonist baskıları artırmıştır. İşsizlik oranlarının yüksek seyrettiği dönemlerde, düşük faiz politikalarının uygulanması yoluyla ekonomik büyüme desteklenmeye çalışılmıştır. Bu politikaların uzun vadeli etkileri tartışmalı olmaktadır (Tunçay, 2021).

Taylor Kuralı ve Fischer Etkisi:

Taylor Kuralı ve Fischer Etkisi, makroekonomi ve para politikası alanında önemli iki kavram olarak öne çıkmaktadır. Taylor Kuralı, merkez bankalarının enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla politika faiz oranlarını belirlemesi için geliştirilen bir model olarak tanımlanmaktadır. John B. Taylor tarafından geliştirilen bu kural, merkez bankalarının faiz oranlarını enflasyon ve üretim açığına göre ayarlamasını önermektedir. Bu bağlamda, Taylor Kuralı'na göre, enflasyon hedefin üzerinde olduğunda faiz oranlarının artırılması, enflasyon hedefin altına düştüğünde ise faiz oranlarının düşürülmesi gerekmektedir (Lebe ve Bayat, 2011).

Türkiye’de Taylor Kuralı’nın uygulanabilirliği üzerine yapılan çalışmalar, enflasyon hedeflemesi rejimiyle ilişkisini ortaya koymaktadır. Özellikle 2002 sonrası dönemde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın (TCMB) enflasyon hedeflemesi çerçevesinde para politikası uygulamalarını Taylor Kuralı ile uyumlu bir şekilde yürüttüğü belirtilmektedir. 2010’lu yıllarda küresel ekonomik gelişmeler, iç piyasa dinamikleri ve siyasi faktörler nedeniyle Taylor Kuralı’ndan sapmalar yaşandığı görülmektedir. Son yıllarda Türkiye’de faiz politikalarının Taylor Kuralı’na uygun olmadığı ve merkez bankasının faiz belirleme mekanizmasının farklı parametrelerle şekillendiği ifade edilmektedir (Üçdoğruk ve Emeç, 2022).

Fischer Etkisi ise, nominal faiz oranları ile enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklayan bir teoridir. Irving Fisher tarafından geliştirilen bu hipoteze göre, uzun vadede nominal faiz oranlarındaki değişimler enflasyon oranlarındaki değişimlerle doğrudan ilişkilidir. Fischer Etkisi’ne göre, bir ekonomide beklenen enflasyon oranı arttıkça, nominal faiz oranları da aynı oranda artmaktadır. Bu hipotez, özellikle merkez bankalarının enflasyon hedeflemesi çerçevesinde faiz politikalarını belirlerken dikkate aldığı temel kavramlardan biri olmaktadır (Afsal, Doğan ve Örün, 2018).

Türkiye’de Fischer Etkisi’nin geçerliliği üzerine yapılan araştırmalar, uzun vadede enflasyon ile faiz oranları arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır. kısa vadede bu ilişkinin zayıf olduğu ve piyasa koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra Türkiye’de faiz politikaları, enflasyon oranları ile birlikte değerlendirilerek şekillendirilmiş olsa da, bazı dönemlerde merkez bankasının faiz politikalarının Fischer Hipotezi ile tam anlamıyla örtüşmediği tespit edilmiştir. Türkiye’de döviz kuru dalgalanmaları, dış ticaret açığı ve politik riskler gibi faktörler, faiz-enflasyon ilişkisinin doğrudan Fischer Hipotezi’ne göre şekillenmesini zorlaştırmaktadır (Sümer, 2020).

Taylor Kuralı ve Fischer Etkisi’nin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde, para politikasının etkinliği açısından her iki kavramın da önemli olduğu görülmektedir. Taylor Kuralı, merkez bankalarının faiz politikalarını belirlerken dikkate alınması gereken bir çerçeve sunarken, Fischer Etkisi uzun vadede faiz ve enflasyon arasındaki dengeyi açıklamaktadır. Türkiye ekonomisinde bu iki kavramın uygulanabilirliği üzerine yapılan çalışmalar, özellikle son yıllarda para politikalarında belirgin sapmaların yaşandığını ve politika kararlarının bazen ekonomi teorileriyle tam

olarak örtüşmediğini göstermektedir. Bu nedenle, Türkiye’de para politikasının etkinliğini artırmak için Taylor Kuralı ve Fischer Etkisi çerçevesinde daha istikrarlı politikaların benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Sümer, 2020).

Keynesyen ekonomi yaklaşımı, enflasyon, büyüme, işsizlik ve faiz oranları arasındaki ilişkiyi geleneksel klasik ekonomiye bir tepki olarak geliştirmiştir. John Maynard Keynes’in 1936 yılında yayımladığı "*The General Theory of Employment, Interest, and Money*" adlı eseri, modern makroekonominin temellerini atmış ve özellikle ekonomik durgunluk dönemlerinde devlet müdahalesinin gerekliliğini savunmuştur (Keynes, 1936).

Keynesyen teoriye göre, piyasalar kendi kendine tam istihdam dengesine ulaşamaz ve devletin ekonomik sürece müdahale etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Keynes’in teorisi dört temel makroekonomik değişken arasındaki ilişkileri aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

1. İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi:

Keynesyen görüşe göre, işsizlik ve enflasyon arasında kısa vadede ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, daha sonra Phillips Eğrisi tarafından da desteklenmiştir. Ekonomide toplam talep artırıldığında, üretim artışına bağlı olarak işsizlik azalmakta bu süreç fiyatların yükselmesine, dolayısıyla enflasyonun artmasına neden olmaktadır. Keynesyen ekonomi, düşük enflasyon ve düşük işsizlik oranlarının aynı anda sağlanamayacağını, bir politika tercihi yapılması gerektiğini öne sürmektedir (Keynes, 1936, s. 313-317).

İşsizlik ve enflasyon, makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli rol oynayan iki temel göstergedir. Bu iki değişken arasındaki ilişki, özellikle Phillips Eğrisi çerçevesinde incelenmektedir. Phillips Eğrisi, kısa dönemde işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Bu ilişki, enflasyon oranının artmasıyla işsizlik oranının düşmesi şeklinde gözlemlenmektedir (Uysal ve Erdoğan, 2003). Uzun dönemde bu ilişkinin geçerliliği tartışmalıdır. Friedman ve Phelps tarafından geliştirilen doğal işsizlik oranı teorisi, uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasında sistematik bir ilişki olmadığını savunmaktadır. Bu teoriye göre, ekonomideki işsizlik oranı, doğal işsizlik oranının altına düştüğünde enflasyon hızlanmakta, bu durum sürdürülebilir olmamaktadır (Friedman, 1997).

Türkiye'de yapılan ampirik çalışmalar da bu teorik çerçeveyi desteklemektedir. Örneğin, 1980-2002 yılları arasını kapsayan bir çalışmada, kısa dönemde enflasyon ve işsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Uzun dönemde bu ilişkinin zayıfladığı ve diğer makroekonomik faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir (Uysal ve Erdoğan, 2003).

Bölgesel düzeyde yapılan analizler de benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Türkiye'deki Düzey-2 bölgeleri için yapılan bir çalışmada, kısa dönemde enflasyon ve işsizlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, uzun dönemde negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, bölgesel ekonomik dinamiklerin ve yapısal farklılıkların etkisini göstermektedir (Polat, 2019).

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki, Türkiye ekonomisinde farklı dönemlerde ve uygulanan politikalar çerçevesinde değişkenlik göstermektedir. Özellikle enflasyon hedeflemesi döneminde bu ilişki üzerine yapılan ampirik çalışmalar, farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Çolak ve Durgun (2023), Türkiye'de enflasyon hedeflemesi döneminde işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan eşbütünleşme testi sonuçlarına göre, 2005-2022 döneminde işsizlik ve enflasyon arasında uzun dönemli bir ilişkiye ve nedenselliğe rastlanılmamıştır. Bu bulgu, enflasyon hedeflemesi politikalarının işsizlik üzerinde beklenen etkiyi yaratmadığını göstermektedir. Balkı ve Tıprıdamaz (2024), işsizliğin makroekonomik belirleyicilerini Türkiye örneğinde incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, borç servis oranındaki %1'lik artış işsizlik oranını %0,5 artırmakta, ekonomik büyüme oranındaki %1'lik artış ise işsizlik oranını %0,24 düşürmektedir. Enflasyon oranındaki %1'lik artışın işsizlik oranını %0,05 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, enflasyonun işsizlik üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu ve diğer makroekonomik faktörlerin de işsizlik üzerinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Buyrukoğlu ve Altunakar Mercan (2022), Türkiye'de 2009-2021 dönemine ait aylık verileri kullanarak enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Engle-Granger eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre, enflasyon ve işsizlik arasında uzun dönemli bir ilişki ve çift yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, Phillips Eğrisi'nin Türkiye ekonomisi için geçerli olduğunu ve enflasyondaki %1'lik artışın işsizlikte %2,6'lık azalışa yol açtığını göstermektedir.

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki, Türkiye ekonomisinde dönemsel olarak farklılık göstermektedir. Bu ilişkinin doğası, uygulanan ekonomik politikalar, küresel ekonomik koşullar ve yapısal faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını ve zamanla değişebileceğini ortaya koymaktadır (Bakkaloğlu, 2024). Örneğin, bazı dönemlerde enflasyon ve işsizlik arasında negatif bir ilişki gözlemlenirken, diğer dönemlerde bu ilişki zayıflamakta veya yön değiştirmektedir. Bu durum, ekonomik politikaların etkilerinin zaman içinde farklılık gösterebileceğini ve bu iki değişken arasındaki ilişkinin sabit olmadığını göstermektedir. İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki, sadece makroekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda sektörel dinamiklerle de şekillenmektedir. Bazı sektörlerde enflasyonun işsizlik üzerinde daha belirgin etkileri olabilirken, diğer sektörlerde bu etki daha sınırlı olabilir. Bu nedenle, sektörel bazda analizler yapmak, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için önemlidir (Buyrukoğlu ve Altunakar, 2022).

2. Büyüme ve Enflasyon İlişkisi:

Keynes'e göre ekonomik büyüme, toplam talep yönetimi ile sağlanmaktadır. Devlet harcamalarının artırılması, yatırımların teşvik edilmesi ve para politikalarının genişletilmesi büyümeyi desteklerken, bu süreçte fiyatlar üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşturmaktadır. Bu nedenle, Keynesyen modelde büyümenin sürdürülebilirliği için kontrollü enflasyon politikalarının uygulanması gerektiği belirtilmektedir (Keynes, 1936, s. 250-256).

İşsizlik, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu üç değişkenin birbirleriyle olan etkileşimi, ekonomik politikaların etkinliğini ve sürdürülebilirliğini belirlemektedir. Türkiye'de yapılan çeşitli çalışmalar, işsizlik, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığını ortaya koymuştur. Bu ilişkiler, uygulanan ekonomik politikaların ve dışsal şokların etkisiyle zamanla değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, enflasyonun düzeyine ve istikrarına bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Düşük ve istikrarlı enflasyon oranları, ekonomik büyümeyi teşvik edici bir ortam oluştururken, yüksek ve dalgalı enflasyon oranları ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Alper ve Kök, 2023).

İşsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ise genellikle ters yönlüdür. Ekonomik büyümenin artması, üretim kapasitesinin ve istihdamın artmasına yol açarak işsizlik oranının düşmesine katkı sağlamaktadır. Bu ilişkinin gücü ve yönü, ekonomik büyümenin niteliğine ve sektörel dağılımına bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin, teknoloji yoğun sektörlerdeki büyüme, işgücü talebini sınırlı ölçüde artırabilirken, emek yoğun sektörlerdeki büyüme istihdamı daha fazla etkileyebilmektedir. (Bölükbaş, 2019).

Türkiye'de bölgesel düzeyde yapılan analizler, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkilerin bölgeden bölgeye farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu durum, bölgesel ekonomik yapıların ve sektörel dağılımların farklılığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, makroekonomik politikaların bölgesel özellikler dikkate alınarak tasarlanması, daha etkili sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayabilir (Şentürk ve Akbaş, 2014).

İşsizlik, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, makroekonomik istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu üç değişkenin etkileşimi, ekonomik politikaların etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye'de bölgesel düzeyde yapılan analizler, enflasyon ve işsizlik oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin bölgeler arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, her bölgenin kendine özgü ekonomik yapısı ve sektörel dağılımından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, bölgesel politikaların tasarımında bu farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Bölükbaş, 2019).

Enflasyon ve işsizlik oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri zaman içinde değişiklik gösterebilmektedir. Bu değişimler, küresel ekonomik koşullar, teknolojik gelişmeler ve demografik faktörler gibi çeşitli unsurların etkisiyle şekillenmektedir. Bu nedenle, ekonomik politikaların dinamik ve esnek olması, değişen koşullara hızlı uyum sağlayabilmesi önem arz etmektedir (Şentürk ve Akbaş, 2014).

2. Faiz Oranları ve Enflasyon İlişkisi:

Keynesyen teori, faiz oranlarının tamamen para arzı ve talebi tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Özellikle "likidite tercihi teorisi" kapsamında, bireylerin faiz oranlarının düşmesi durumunda para talebini artıracaklarını, faiz oranlarının yükselmesi durumunda ise yatırımların azalacağını öne sürmektedir. Keynes faiz oranlarının

enflasyonu doğrudan belirleyen bir değişken olmadığını, toplam harcamaların ve yatırım kararlarının daha önemli olduğunu savunmuştur (Keynes, 1936, s. 173-178).

3. İşsizlik, Faiz ve Devlet Müdahalesi:

Keynes'e göre, piyasa ekonomisinin kendiliğinden tam istihdama ulaşması beklenemez ve bu nedenle işsizlikle mücadelede devletin mali ve parasal politikalar ile devreye girmesi gerekmektedir. Örneğin, faiz oranlarının düşürülmesi özel sektör yatırımlarını teşvik ederek büyümeyi artırabilir ve böylece işsizlik oranlarını düşürebilir. bu süreçte enflasyonist baskılar da ortaya çıkabilir (Keynes, 1936, s. 231-235).

2.5. Bütçe Açığının Enflasyon Üzerindeki Etkileri: Teorik Yaklaşımlar

Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkileri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bu ilişkinin temelinde, bütçe açıklarının genellikle toplam talebi artırarak fiyat seviyelerinde yükselmelere neden olması yatmaktadır. Keynesyen ekonomi teorisine göre, hükümet harcamalarının artması veya vergi gelirlerinin azalması sonucu oluşan bütçe açıkları, toplam talep üzerinde genişletici bir etki yaratmaktadır. Bu genişleme, eğer ekonomideki üretim kapasitesinin sınırlarına yaklaşılmışsa, enflasyonist bir baskı oluşturmaktadır (Cihantimur, 2024).

Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkileri, para politikası mekanizmaları aracılığıyla da şekillenmektedir. Örneğin, bütçe açıklarının Merkez Bankası tarafından para basılarak finanse edilmesi durumunda, para arzındaki artış nedeniyle fiyatlar genel düzeyi yükselmektedir. Monetarist yaklaşım, bu süreci açıklarken para arzının fiyat istikrarı üzerindeki doğrudan etkisine vurgu yapmaktadır. Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi, sadece para politikası ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda dış borçlanma gibi finansman yöntemlerinin ekonomideki genel dengeyi bozması yoluyla da gerçekleşmektedir (Kaya ve Durgun, 2023).

Gelişmekte olan ülkelerde, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi, döviz kuru hareketleri ve dış borç yükü gibi faktörlerle daha karmaşık bir hal almaktadır. Özellikle döviz kurundaki dalgalanmalar, ithalat fiyatlarının yükselmesine ve dolaylı olarak enflasyonun artmasına neden olmaktadır. Bu durum, bütçe açıklarının makroekonomik denge üzerindeki etkilerini artırmaktadır. Yapılan ampirik çalışmalar, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki

etkilerinin, mali disiplin ve yapısal reformlarla azaltılabileceğini göstermektedir (Demiray, 2024).

Bütçe açıklarının uzun vadede büyüme ve istikrar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler de dikkate alınmalıdır. Sürekli artan bütçe açıkları, faiz oranlarını yükselterek özel sektör yatırımlarını azaltabilir ve uzun vadede ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Bu bağlamda, mali disiplinin sağlanması ve kamu harcamalarının etkin bir şekilde planlanması, enflasyonla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır (Özkan, 2024).

Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkileri bağlamında, kamu borçlanmasının önemi de dikkat çekmektedir. Özellikle iç borçlanma, faiz oranlarını yükselterek ekonomik aktörlerin finansman maliyetlerini artırmakta ve böylelikle özel sektör yatırımları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Artan borçlanma gereksinimi, piyasalarda risk algısını artırarak para biriminin değer kaybetmesine ve dolayısıyla ithal ürün fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum, mali disiplinin ihmal edildiği durumlarda kronikleşen enflasyon problemlerine yol açabilmektedir. Öte yandan, bütçe açıklarının enflasyona etkisi, ülke ekonomilerinin yapısal özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, gelişmiş ekonomilerde bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisi genellikle sınırlı kalırken, gelişmekte olan ülkelerde bu etki daha belirgin olabilmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, gelişmekte olan ülkelere finansman kaynaklarının sınırlı olması ve para politikasının enflasyonu kontrol etmede daha az etkili olmasıdır. Bu ülkelere enflasyon beklentilerinin yönetilememesi, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisini daha da artırmaktadır. Literatürde bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, enflasyonun kontrol altına alınabilmesi için bütçe disiplininin yanı sıra kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Harcama yapısındaki düzensizlikler, ekonomik büyümeyi teşvik etmeyen harcamaların artmasına neden olabilir ve bu durum da bütçe açıklarının enflasyonist etkilerini güçlendirebilir. Bu bağlamda, kamu kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılması ve uzun vadeli mali planlamaların yapılması, enflasyonla mücadelede kritik öneme sahiptir. Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini azaltmanın bir diğer önemli yolu, maliye politikası ile para politikası arasında güçlü bir uyum sağlamaktır. Bu uyumun eksik olduğu durumlarda, maliye politikası tarafından oluşturulan genişlemeci etkiler, para politikası tarafından yeterince dengelenememekte ve bu durum fiyat istikrarının bozulmasına neden olmaktadır. Özellikle Merkez

Bankası'nın bağımsızlığının korunması ve enflasyon hedeflemesi stratejilerinin benimsenmesi, bu uyumu sağlamada önemli bir rol oynamaktadır (Arı, 2024).

2.5.1. Ricardocu Denklik Teorisi

Ricardocu Denklik Teorisi (RDT), ekonomik literatürde maliye politikalarının uzun vadeli ekonomik etkileri üzerine yoğunlaşan önemli bir yaklaşımdır. Bu teori, hükümet harcamalarının ve borçlanmanın özel sektör üzerindeki etkisini değerlendirerek, kamu harcamalarının finanse edilme yöntemine göre farklı sonuçlar ortaya çıkmayacağını öne sürmektedir. Ricardo tarafından temelleri atılan bu teori, daha sonra Barro tarafından sistematik hale getirilmiştir.

Teoriye göre, bir devletin borçlanma yoluyla finansman sağlaması, vergi artışıyla aynı etkiyi yaratmaktadır. Bu durum, rasyonel bireylerin devlet borçlanmasını gelecekteki vergi yükü olarak algılaması ile açıklanmaktadır. Böylelikle bireyler, hükümet harcamalarını finanse etmek için kullanılacak yöntemden bağımsız olarak tüketimlerini aynı seviyede tutmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla Ricardocu Denklik Teorisi'ne göre, kamu harcamalarının artması ekonomik büyüme üzerinde etkili olmayacaktır (Şen, 2024; Kaya ve Durgun, 2023).

Türkiye'de RDT üzerine yapılan çalışmalar, teorinin geçerliliğinin farklı ekonomik dönemlerde değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomik krizler ve mali genişlemeler döneminde bireylerin tüketim alışkanlıklarında değişiklikler gözlemlenmektedir. Bazı çalışmalarda, Türkiye'deki ekonomik yapının ve vergi bilincinin bu teorinin tam anlamıyla işlemlerini engelleyebileceği vurgulanmıştır (Şen, 2024).

Ricardocu Denklik Teorisi (RDT), ekonomik literatürde önemli bir yer tutmasına rağmen, çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Teorinin temel varsayımlarından biri olan "tam rasyonel bireyler" kabulü, eleştirilerin odak noktası olmuştur. Gerçek dünyada bireylerin gelecekteki vergi yüklerini tam anlamıyla tahmin edememesi veya bu yükleri dikkate almaması, teorinin pratik geçerliliğini sınırlamaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, tüketim alışkanlıklarını etkileyerek teorinin öngördüğü sonuçlardan sapmalara neden olabilmektedir (Kaya ve Durgun, 2023).

Alternatif yaklaşımlar arasında Keynesyen ekonomi teorisi öne çıkmaktadır. Keynesyen teori, hükümet harcamalarının ve borçlanmanın toplam talep üzerinde

doğrudan etkili olduğunu savunmaktadır. Özellikle kısa vadede, kamu harcamalarının artırılmasının ekonomik büyümeyi ve istihdamı destekleyebileceği öne sürülmektedir. Bu bakış açısı, Ricardocu denklikten farklı olarak, bireylerin rasyonel beklentilerle hareket etmediğini ve ekonomik politikaların doğrudan etkilerinin olabileceğini varsaymaktadır.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar, ekonomik büyüme ve bütçe politikalarının etkisini anlamak için hem Ricardocu Denklik Teorisi'ni hem de Keynesyen yaklaşımı değerlendirmektedir. Örneğin, kriz dönemlerinde kamu harcamalarının artırılmasının özel sektör yatırımlarını ve tüketimi teşvik ettiği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde teorik modellerin farklı sonuçlar verebileceğini göstermektedir (Şen, 2024).

Türkiye ekonomisinde RDT'nin değerlendirilmesi, bütçe politikalarının tasarımı ve uygulanması açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle bütçe açığı ve kamu borçlanması konularında alınan kararların, teorinin ışığında incelenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin yüksek bütçe açıkları ile karşı karşıya kaldığı dönemlerde, kamu borçlanmasının özel sektör üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği öngörülmektedir. bireylerin gelir düzeyine ve tasarruf eğilimlerine bağlı olarak bu etkilerin farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin demografik yapısı, tasarruf oranları ve ekonomik beklentileri, teorinin uygulama sonuçlarını etkileyen kritik faktörler arasında yer almaktadır. Örneğin, düşük tasarruf oranları ve yüksek tüketim eğilimi, teorinin öngördüğü denklik mekanizmasını zayıflatmaktadır. Bu durum, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, bütçe politikalarının özel sektör üzerindeki etkilerinin teorik çerçevelerle tam olarak açıklanmasını güçleştirmektedir (Kaya ve Durgun, 2023).

2.5.2. Keynesyen Yaklaşım

Keynesyen Yaklaşım, ekonomik politikalarda toplam talebin belirleyici rolünü vurgulayan ve özellikle kısa dönemde ekonomik büyüme, istihdam ve fiyat istikrarı üzerinde odaklanan bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, 1930'ların Büyük Buhran döneminde John Maynard Keynes tarafından ortaya atılmış ve piyasa ekonomilerinde görülen eksik talep sorunlarının çözümünde aktif devlet müdahalesini savunmaktadır. Keynesyen Yaklaşım'a göre, özel sektörün harcama düzeyindeki dalgalanmalar ekonomik durgunluklara yol açabilmekte ve bu durum, kamu harcamaları ve mali politikalar aracılığıyla dengelenebilmektedir (Akşehirli, 2024; Engin ve Uğur, 2024).

Keynesyen Yaklaşım, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde genişlemeci mali politikaların önemini vurgulamaktadır. Örneğin, kamu harcamalarının artırılması ve vergi indirimleri, ekonomik durgunluk dönemlerinde toplam talebi artırarak büyümeyi teşvik etmektedir. Bu yaklaşıma göre, kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde çarpan etkisi yaratması beklenmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu politikalara yönelik yapılan analizler, Keynesyen teorinin çoğu durumda geçerliliğini koruduğunu göstermektedir (Çınar, 2024; Şen ve Kaya, 2024).

Keynesyen Yaklaşım'ın eleştirileri de bulunmaktadır. Özellikle uzun dönemde kamu harcamalarının artmasının bütçe açıklarına ve borçlanma düzeyine olan etkisi eleştiri konusu olmuştur. Buna karşın, Türkiye'de yapılan bazı çalışmalar, kamu harcamalarının ve altyapı yatırımlarının ekonomik büyümeye pozitif etkide bulunduğunu ve işsizliği azaltmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, savunma harcamalarının ve altyapı projelerinin çarpan etkisi, Türkiye ekonomisinin büyüme performansı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Güneş, 2023).

Keynesyen Yaklaşım, bütçe açıklarının ekonomik denge üzerindeki rolüne dikkat çekerek, özellikle talep yönlü etkilerini vurgulamaktadır. Keynesyen teoriye göre, bütçe açıkları, kamu harcamalarının artması ve ekonomik aktivitenin teşvik edilmesi yoluyla kısa vadede büyümeyi destekleyebilmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri, bütçe açıklarının uzun vadede enflasyonist baskılara yol açmasıdır. Kamu harcamalarının artırılması veya vergi indirimleri ile finanse edilen bütçe açıkları, toplam talepte bir artışa neden olmakta, bu da talep enflasyonu yaratmaktadır (Kaya ve Durgun, 2023).

Türkiye'de yapılan çalışmalar, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerinin ekonomik koşullara bağlı olarak değişiklik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomik daralma dönemlerinde, bütçe açıklarının genişleyici mali politikalar yoluyla enflasyonist baskı yaratmadan ekonomik büyümeyi destekleyebildiği ifade edilmektedir. Sürekli ve yüksek seviyede bütçe açıkları, ekonomik aktörler üzerinde beklenti etkisi yaratarak fiyatların yükselmesine neden olabilmektedir. Bu durum, enflasyonun hem arz hem de talep yönlü baskılarla daha kalıcı hale gelmesine yol açmaktadır (Kaya ve Durgun, 2023).

Keynesyen Yaklaşım çerçevesinde, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini azaltmak için mali disiplinin sağlanması, kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması ve

bütçe açıklarının sürdürülebilir düzeyde tutulması gerektiği belirtilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu politikalara yönelik uygulamalar, bütçe açığı ile enflasyon arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Örneğin, 2000'li yılların başında uygulanan mali disiplin politikaları, bütçe açıklarının azalmasıyla birlikte enflasyon oranlarının düşmesinde önemli bir rol oynamıştır (Kaya ve Durgun, 2023).

2.2.3. Fiyat Düzeyinin Mali Teorisi

Fiyat düzeyinin mali teorisi, ekonomide fiyat oluşum mekanizmasını kamu harcamaları, vergi politikaları ve borçlanma dinamikleriyle ilişkilendiren önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu teoriye göre, fiyat düzeyi, sadece para arzı ve talebinin bir sonucu olmamakta; aynı zamanda devletin bütçe açıklarının, kamu borçlarının sürdürülebilirliği ve mali politikalarının da bir yansıması olarak şekillenmektedir. Devlet harcamalarının ve gelirlerinin uyumsuzluğu, gelecekteki vergiler veya para basımı yoluyla telafi edileceği beklentisi yaratmakta ve bu durum, ekonomik ajanların fiyat düzeyine ilişkin beklentilerini etkilemektedir. Mali teoriye göre, bütçe açığının genişlemesi, para politikası yoluyla desteklenmediği takdirde fiyat düzeyinde artışlar meydana getirmektedir. Özellikle hoş olmayan parasalcı aritmetik modeli ve fiyat düzeyinin mali teorisi, kamu açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini açıklamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda kamu harcamalarının enflasyon üzerindeki etkileri daha belirgin bir şekilde hissedilmiştir. Teorinin temel varsayımlarından biri, devletin mali sürdürülebilirlik taahhüdüdür. Bu taahhüt yerine getirilmediğinde, ekonomik aktörlerin devlet tahvillerine olan güveni azalmakta, fiyat düzeyinde dalgalanmalar yaşanmaktadır. Türkiye'de son 20 yılın ampirik analizleri, bütçe dengesi ile tüketici fiyat endeksi arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır (Kaya ve Durgun, 2020).

Fiyat düzeyinin mali teorisi, kamu finansman politikalarının fiyat düzeyi üzerindeki etkilerini açıklamaktadır. Bu teori, fiyat düzeyini belirleyen temel unsurun para arzı değil, kamu açıkları ve bunların finansman yöntemleri olduğunu savunmaktadır. Geleneksel parasalcı yaklaşımın aksine, mali teori, bütçe açıklarının mevcut ve gelecekteki borç yükünü artırarak fiyat seviyesini yükseltebileceğini belirtmektedir (Güney, 2009).

Türkiye'de yapılan çalışmalar, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerinin genellikle pozitif ve anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, bütçe açıklarının

genellikle para basımı yoluyla finanse edilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Özellikle 1980 sonrası dönem için yapılan analizlerde, bütçe açıklarının enflasyonist baskılar yarattığı tespit edilmiştir (Oktayer, 2010).

Bütçe açıklarının finansman yöntemi, fiyat düzeyi üzerindeki etkilerde belirleyici bir rol oynamaktadır. Borçlanma veya vergi artışı gibi yöntemlerle finanse edilen açıkların enflasyon üzerindeki etkisi sınırlı iken, para basımı gibi yöntemler doğrudan enflasyonist etkiler yaratmaktadır (Temiz, 2008).

Türkiye ekonomisi için yapılan çalışmalarda, kamu borçlanmasının fiyat düzeyi üzerindeki etkileri detaylı olarak incelenmiştir. Kamu borçlanmasının kısa vadede fiyat düzeyinde dalgalanmalara yol açtığı, uzun vadede ise sürdürülemez kamu borçlarının enflasyonu artırdığı gözlemlenmiştir (Kesbiç ve Baldemir, 2005).

Fiyat düzeyinin mali teorisine göre, maliye politikalarının uygun tasarımı, fiyat istikrarı açısından kritik öneme sahiptir. Kamu harcamalarının kontrol altına alınması ve açıkların sürdürülebilir şekilde finanse edilmesi, enflasyonist baskıların önlenmesine yardımcı olmaktadır (Oruç, 2016).

BÖLÜM III

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BÜTÇE AÇIĞI VE ENFLASYON

3.1. Tarihsel Gelişimi

3.1.1. 1980 Öncesi Dönem

1980 öncesi dönemde Türkiye ekonomisi, ciddi ekonomik problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde özellikle bütçe açıkları ve yüksek enflasyon oranları ekonomik istikrarsızlığın temel göstergeleri olmuştur. Devletin genişlemeci maliye politikaları, kamu harcamalarındaki kontrolsüz artış ve yetersiz gelir kaynakları, bütçe açıklarının artmasına neden olmaktadır. Bu açıklar sıklıkla merkez bankası kaynaklarıyla finanse edilmekte ve bu durum para arzını artırarak enflasyonu tetiklemektedir. Enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artış anlamına gelmekte ve bu durum hem ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemekte hem de gelir dağılımında adaletsizliğe yol açmaktadır.

Bu dönemde Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları arasında dışa kapalı bir ekonomik model, ithalat ikameci sanayileşme stratejileri ve düşük düzeydeki sermaye birikimi yer almaktadır. Kamu sektörünün ekonomideki ağırlığı, kaynakların etkin kullanılmamasına ve verimsizliklere yol açmaktadır. Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizleri, cari açık ve borçlanma problemlerini daha da derinleştirmiştir. Kamu açıkları ve enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, bütçe açıklarının artmasının fiyat istikrarını ciddi şekilde bozduğu, yüksek enflasyon oranlarının ise makroekonomik istikrarı olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Çakmak ve Gökçe, 2017).

Türkiye'de kamu açıklarının finansmanında genellikle iç borçlanma ve dış borçlanma yöntemleri kullanılmakta olup, bu borçlanma araçları faiz oranlarının yükselmesine ve enflasyon beklentilerinin artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, bu dönemde uygulanan para politikalarının etkinliği sınırlı kalmış, yüksek oranlı enflasyon ekonomik büyüme üzerinde baskı oluşturmuştur. Örneğin, 1970'lerde Türkiye'nin yüksek dış borçlanma politikaları, dış ticaret dengesizlikleri ve uluslararası finans piyasalarındaki değişiklikler, bütçe açıklarının ve enflasyonun artmasında önemli bir rol oynamıştır (Demir, 2003).

1980 öncesi dönemde bütçe açıkları ve enflasyon, Türkiye ekonomisinde yapısal sorunların en önemli göstergeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte kamu maliyesinin disipline edilmesi ve enflasyonu kontrol altına alacak politikaların geliştirilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu politikaların uygulanmasında karşılaşılan zorluklar, ekonomik istikrarsızlığın uzun yıllar devam etmesine yol açmıştır. 1980 öncesi dönemde bütçe açıkları ve enflasyon ilişkisini daha iyi anlamak için, özellikle kamu harcamalarının yapısına ve finansman yöntemlerine odaklanılması gerekmektedir. Bu dönemde kamu harcamalarının büyük bir kısmı, altyapı yatırımları, kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT'ler) ve sosyal harcamalar gibi alanlara yönlendirilmiştir. Bu harcamaların etkinliği düşük kalmış, üretim artışına yeterince katkı sağlayamamış ve finansman gereksinimini artırmıştır. Kamu harcamalarının kontrolsüz şekilde artması ve gelirlerin bu artışı karşılayamaması, sürekli olarak bütçe açıklarına yol açmaktadır. Bu açıklar, sıklıkla Merkez Bankası kaynaklarından sağlanan avanslarla finanse edilmiştir ve bu durum para arzında hızlı bir artışa neden olarak enflasyonu körüklemiştir (Kalaycı, 2014).

Ek olarak, ithalat ikameci sanayileşme modeli çerçevesinde uygulanan politikalar, ekonomik büyümeyi desteklemeyi hedeflemiş bu süreçte dış ticaret açıklarını artırmıştır. Dış ticaret açıklarının finansmanı için dış borçlanmaya başvurulması, Türkiye'nin dış borç yükünü artırmış ve ekonomide kırılganlık yaratmıştır. Bu durum, özellikle 1970'li yıllarda petrol krizleri ve uluslararası faiz oranlarının yükselmesiyle daha da derinleşmiştir. Dış borçların artışı, kamu maliyesinde ek bir yük oluşturmuş ve bütçe açığını daha da artırmıştır (Soylu, 2015).

1970'li yılların sonlarında, Türkiye ekonomisinin krizle karşı karşıya kaldığı açık bir şekilde görülmektedir. Bu dönemde enflasyon oranlarının çift haneli seviyelere çıkması, reel ücretlerin erimesine ve işçi kesiminin satın alma gücünün düşmesine neden olmuştur. Artan bütçe açıkları ve enflasyon beklentilerinin yükselmesi, ekonomik karar alma süreçlerinde belirsizlik yaratmıştır. Yatırımların azalması ve ekonomik büyümenin yavaşlaması, ekonomik istikrarsızlığı derinleştirmiştir. Bu durum, Türkiye'nin 1980'li yıllarda uygulamaya konulan yapısal reformlar ve dışa açılma politikalarına geçişini zorunlu kılmıştır (Berber ve Artan, 2004).

1980 öncesi Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon, yapısal sorunların yanı sıra yanlış ekonomik politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar, ekonomik büyüme üzerinde baskı oluşturmuş ve toplumsal refah düzeyini olumsuz

etkilemiştir. Bu süreçte, kamu maliyesinin disipline edilmesi ve enflasyonu kontrol altına alacak önlemlerin önceliklendirilmesi gerekliliği sıkça vurgulanmıştır. Uygulamaya konulan politikaların yetersiz kalması, 1980 sonrasında daha kapsamlı reformlara olan ihtiyacı açıkça ortaya koymuştur.

3.1.2. 1980-2000 Dönemi

1980-2000 dönemi Türkiye ekonomisi hem bütçe açıkları hem de yüksek enflasyon oranları ile karakterize edilen bir süreç olmuştur. Bu dönemde uygulanan neoliberal ekonomik politikalar, özellikle 1980 sonrası dönemde liberalizasyon ve dışa açılma çerçevesinde şekillenmiştir. Bu politikalar, kamu maliyesindeki yapısal sorunların çözümünde yeterli olmamış, aksine bütçe açıkları büyümeye devam etmiştir. Bu açıklar, yüksek kamu borçlanması ve para arzındaki artışla finanse edilmiş, bu durum enflasyonist baskıları artırmıştır (Öz ve Kaya, 2016).

1980'lerin başında alınan 24 Ocak kararları, piyasa mekanizmasını güçlendirmeyi ve devlet müdahalesini azaltmayı amaçlamıştır. Bu süreçte, özellikle 1990'lı yıllarda artan kamu harcamaları ve siyasi istikrarsızlık, bütçe açıklarını yeniden tetiklemiştir. Özellikle seçim dönemlerinde artan popülist politikalar, kamu maliyesinde sürdürülemez bir yapıya yol açmıştır (Mangır, 2006).

1990'larda artan bütçe açıkları ve iç borçlanma yükü, faiz oranlarının yükselmesine neden olmuş ve bu durum enflasyonla mücadeleyi daha da zorlaştırmıştır. Kamu harcamalarının büyük bir kısmı, borç faiz ödemelerine yöneltilmiş, bu da altyapı ve sosyal hizmetler gibi alanlara yapılacak yatırımları sınırlandırmıştır. Dolayısıyla, büyüyen bütçe açıkları ve yüksek enflasyon bir kısır döngü oluşturmuştur (Tatlıyer, 2016).

Dışa açık ekonomik modelin benimsenmesiyle birlikte, Türkiye'nin dış borç bağımlılığı artmış ve döviz kuru istikrarsızlığı ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Özellikle 1994 ve 2001 ekonomik krizleri, bütçe açıklarının kontrol edilememesinin yanı sıra enflasyon oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine yol açmıştır. Bu krizler, kamu maliyesinde reform ihtiyacını daha da belirgin hale getirmiştir (Uluyol, 2019).

Enflasyonun yüksek olmasının başlıca nedenlerinden biri de bütçe açıklarının finansmanı için para basılması ve bu durumun para arzını artırmasıdır. Türkiye'nin finansal sisteminde yaşanan bu dengesizlikler, enflasyonu kontrol altına almak için sıkı

para politikalarını gerekli kılmıştır. Bu politikalar, genellikle büyüme oranlarını olumsuz etkilemiş ve toplumsal refah kaybına yol açmıştır (Ağcakaya, 2003).

1980-2000 dönemi Türkiye ekonomisi, bütçe açıkları ve enflasyonun birbirini beslediği bir dönem olmuştur. Bu süreçte kamu maliyesindeki yapısal reformlar yetersiz kalmış ve ekonomik istikrarsızlık derinleşmiştir. 2000 sonrası dönemde uygulanan güçlü ekonomik programlar, bu sorunların çözümüne yönelik adımlar atılmasına olanak sağlamıştır (Cinel, 2014).

1980-2000 yılları arasındaki dönemde Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon dinamikleri, yalnızca ekonomik bir mesele değil, aynı zamanda sosyal ve politik bir mesele olarak da tartışılmıştır. Özellikle kamu harcamalarındaki artışın uzun vadeli kalkınma projelerinden çok kısa vadeli seçim vaatlerine yönelik olması, bütçe açıklarının sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Bu durum, siyasi istikrarsızlıkların artmasına ve kamu güveninin zedelenmesine neden olmuştur (Yenipazarlı ve Karaca, 2022).

Dönemin önemli bir özelliği, kamu finansmanında faiz dışı harcamaların artışı ile bütçe dengelerinin bozulmasıdır. Özellikle kamu çalışanlarına yönelik maaş artışları ve transfer harcamalarının hızlı yükselişi, bütçe açıklarını daha da büyütüştür. Aynı zamanda, iç ve dış borç faiz ödemelerinin bütçe içindeki payının artması, kamu yatırımları için ayrılan kaynakları ciddi şekilde sınırlamıştır. Bu durum, ekonomik büyüme potansiyelini de olumsuz yönde etkilemiştir (Doğan ve Tunalı, 2012).

1990'lı yıllarda ekonomideki temel sorunlardan biri de kronikleşen yüksek enflasyon oranları olmuştur. Enflasyonun bu dönemde hem üretici maliyetleri üzerinde baskı oluşturduğu hem de tüketici harcamalarını olumsuz etkilediği görülmektedir. Para arzındaki artış, enflasyonu tetikleyen ana faktörlerden biri olarak öne çıkmıştır. Döviz kuru politikalarının istikrarsızlığı, dış ticaret açığının büyümesine yol açarak makroekonomik dengeleri zayıflatmıştır (Tiryaki, 2006).

Dönem boyunca uygulanan IMF destekli istikrar programları, bütçe açıklarını azaltmayı ve enflasyonu kontrol altına almayı amaçlamıştır. Bu programların birçoğu, toplumsal dirençle karşılaşmış ve hedeflenen reformların tam anlamıyla uygulanmasını engellemiştir. Özellikle yapısal reformların yetersiz kalması, finansal istikrarsızlığı derinleştirmiştir. Bu bağlamda, 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler, kamu

maliyesindeki sorunların yalnızca yüzeysel müdahalelerle çözülemeyeceğini açıkça göstermiştir (Avcı, 2016).

Kamu maliyesinin temel sorunu olan bütçe açıkları, finansman kaynaklarının verimsiz kullanılması ve gelir-gider dengesizliği ile doğrudan bağlantılıdır. Özellikle bu dönemde vergi reformlarının eksikliği ve vergi gelirlerinin yeterince artırılmaması, kamu bütçesini dengeleme çabalarını sonuçsuz bırakmıştır. Bütçe açıklarının sürdürülebilir olmaması, iç borçlanma yoluyla çözülmeye çalışılmış bu, faiz oranlarının yükselmesine ve borç yükünün artmasına neden olmuştur (Fırat, 2013).

1980-2000 dönemi Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon, hem ekonomik hem de sosyal açıdan geniş kapsamlı sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemdeki deneyimler, mali disiplinin önemini ve yapısal reformların gerekliliğini ortaya koymuştur. 2000 sonrası dönemde uygulanan ekonomik programlar ve reformlar, bu sorunların çözümüne yönelik daha etkili adımların atılmasını sağlamıştır (Karluk, 2016).

3.1.3. 2000 Sonrası Dönem

2000 sonrası dönem, Türkiye ekonomisinin bütçe açıkları ve enflasyon konusunda önemli dönüşümler yaşadığı bir dönem olmuştur. Özellikle 2001 ekonomik krizi sonrasında uygulamaya konulan istikrar programları, kamu maliyesinde ciddi reformları beraberinde getirmiştir. Bu reformlar, kamu harcamalarının kontrol altına alınmasını ve bütçe disiplininin sağlanmasını hedeflemiştir. Bu süreçte, bütçe açığı oranlarında belirgin bir azalma görülmüş ve kamu maliyesinde sürdürülebilirlik sağlanmıştır (Tunç ve Karabulut, 2024).

Enflasyonla mücadelede Merkez Bankası'nın bağımsızlığının artırılması ve enflasyon hedeflemesi rejiminin benimsenmesi önemli bir rol oynamıştır. Para politikasındaki bu değişiklikler, enflasyon oranlarının tek haneli seviyelere düşmesine katkı sağlamıştır. Kamu borçlanmasında uzun vadeli finansman araçlarının tercih edilmesi, bütçe üzerindeki faiz yükünü azaltmış ve enflasyonist baskıları kontrol altına almıştır (Karabulut, 2024).

2008 küresel finans krizinin etkileri Türkiye ekonomisinde de hissedilmiş ve bu durum bütçe açıklarının yeniden artmasına neden olmuştur. Kriz döneminde uygulanan genişletici maliye politikaları, kamu harcamalarını artırmış ve bütçe dengesi üzerinde baskı oluşturmuştur. Bu politikaların etkisiyle, enflasyon oranlarında geçici bir artış

gözlenmiştir. Kriz sonrasında alınan sıkı para politikası önlemleri ile enflasyon kontrol altına alınmıştır (Duran ve Kaya, 2023).

2010 sonrası dönemde bütçe açıklarının yeniden yükselmesinde, kamu altyapı projelerine yapılan büyük yatırımlar ve sosyal harcamalardaki artış etkili olmuştur. Bu süreçte, bütçe dengesi üzerindeki en büyük yüklerden biri de döviz kuru istikrarsızlığı olmuştur. Döviz kurundaki dalgalanmalar, enflasyon oranlarını artırıcı etkiler yapmış ve ithalata dayalı sektörlerde maliyet artışlarına neden olmuştur (Yılmaz, 2023).

Son yıllarda, Türkiye ekonomisinde bütçe açıklarının finansmanı için dış borçlanmaya ağırlık verilmesi dikkat çekmektedir. Bu durum, dış ekonomik şoklara karşı ekonomiyi kırılgan hale getirmiştir. Enflasyon oranlarındaki artış eğilimi, fiyat istikrarının sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, bütçe disiplininin yeniden tesis edilmesi ve sürdürülebilir kamu finansmanı için yapısal reformların hızlandırılması gerektiği ifade edilmektedir (Aksoy, 2022).

2000 sonrası dönemde Türkiye ekonomisi, bütçe açıkları ve enflasyon konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiş, dönemsel ekonomik dalgalanmalar nedeniyle zaman zaman istikrar sorunları yaşamıştır. Bu dönemde uygulanan maliye ve para politikalarının, ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerindeki etkileri belirleyici olmuştur (Çelik, 2023).

2015 sonrasında, Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon dinamikleri daha karmaşık bir hal almıştır. Bu dönemde küresel piyasalardaki belirsizlikler, jeopolitik riskler ve iç siyasi gelişmeler, ekonomik dengeleri olumsuz etkilemiştir. Özellikle döviz kurlarındaki oynaklık, kamu borçlanma maliyetlerini artırmış ve enflasyon üzerinde ciddi baskılar yaratmıştır. Bu süreçte, kamu harcamalarının büyük bir kısmı altyapı projelerine ve savunma harcamalarına yönlendirilmiştir. Bu durum, bütçe dengesini zayıflatırken, borçlanma ihtiyacını artırmıştır (Demir ve Yıldız, 2022).

Kamu gelirlerinin artırılması amacıyla çeşitli vergi düzenlemeleri yapılmış, bu önlemler ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkiler nedeniyle sınırlı kalmıştır. Enflasyon oranlarındaki yükseliş ise özellikle gıda ve enerji fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmıştır. Özellikle 2020 yılında yaşanan COVID-19 pandemisi, kamu maliyesinde beklenmeyen bir yük yaratmış ve bütçe açıklarını artırmıştır. Pandemi döneminde uygulanan genişletici maliye politikaları, sosyal yardımlar ve sağlık

harcamalarının artmasına neden olmuş, bu politikalar, ekonomik toparlanmayı desteklemede önemli bir rol oynamıştır (Ateş, 2023).

Türkiye'nin enflasyon oranları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Döviz kurunun yükselişi, ithalat maliyetlerini artırmış ve bu durum, üretim maliyetlerini etkileyerek enflasyonu daha da tetiklemiştir. Merkez Bankası'nın para politikaları ise zaman zaman eleştirilmiş ve piyasalarda beklenen güveni tam anlamıyla sağlayamamıştır. Bu durum, fiyat istikrarının sağlanmasını zorlaştırmış ve uzun vadeli ekonomik büyümeyi engellemiştir (Kurt ve Erkan, 2023).

2021 sonrası dönemde, Türkiye'de enflasyon oranlarının yüksek seyretmesi, büyüme hedefleri ile fiyat istikrarı arasındaki dengenin sağlanmasını güçleştirmiştir. Artan bütçe açıkları, kamu borç stokunun yükselmesine neden olmuş ve bu durum, borç servis maliyetlerini artırmıştır. Özellikle faiz harcamalarının bütçe içindeki payının artması, kamu kaynaklarının verimli kullanımını sınırlamıştır. Türkiye'nin üretim kapasitesini artırmaya yönelik politikalar, bütçe açıklarının finansmanı konusunda sürdürülebilir bir strateji geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Soysal ve Arslan, 2024).

2000 sonrası dönemde bütçe açıkları ve enflasyon konusundaki deneyimler, kamu maliyesi politikalarının ekonomik istikrar üzerindeki önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu süreçte, sürdürülebilir büyüme ve fiyat istikrarı için mali disiplinin ve yapısal reformların önemi sık sık vurgulanmıştır. Gelecekte, daha kapsamlı bir maliye politikası çerçevesinin benimsenmesi ve enflasyonla mücadelede daha güçlü adımlar atılması gerektiği ifade edilmektedir (Bayraktar ve Çelik, 2023).

3.1.4. COVID-19 Pandemisi ve Sonrası

COVID-19 pandemisi, Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Pandemi döneminde uygulanan genişletici maliye politikaları, kamu harcamalarının ciddi bir şekilde artmasına neden olmuştur. Özellikle sağlık sektörüne yapılan yatırımlar, sosyal yardım programları ve iş dünyasına verilen destekler, kamu bütçesi üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bu dönemde bütçe açıkları, GSYİH'ye oranla yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir (Tunç ve Karabulut, 2024).

Pandemi ile birlikte alınan ekonomik önlemler, kısa vadede hanehalkı ve işletmelerin finansal yüklerini hafifletmiştir. Bu önlemler, kamu borçlanma ihtiyacını artırmış ve bütçe açıklarının finansmanı için daha fazla borçlanmaya gidilmiştir. Bu durum, borç servis maliyetlerini artırırken enflasyonist baskılara da katkıda bulunmuştur. Para arzındaki artış ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, enflasyon oranlarının yükselmesinde etkili olmuştur (Yılmaz, 2023).

2021 sonrası dönemde, pandemi sonrası toparlanma sürecinde bütçe dengesi üzerinde olumsuz etkiler devam etmiştir. Özellikle döviz kurundaki istikrarsızlık, ithalat maliyetlerini artırmış ve bu durum enflasyon oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Artan enerji ve gıda fiyatları, tüketici fiyat endeksindeki yükselişi hızlandırmıştır. Bu süreçte, Merkez Bankası'nın enflasyon hedeflemesi politikaları, piyasalarda beklenen istikrarı sağlayamamış ve enflasyon oranları yüksek seviyelerde kalmaya devam etmiştir (Duran ve Kaya, 2023).

Pandemi sonrası dönemde, kamu yatırımlarının ekonomik büyümeyi desteklemesi hedeflenmiştir. Bu yatırımlar, bütçe üzerinde ek bir yük oluşturmuştur. Özellikle altyapı projelerine ayrılan kaynaklar ve sosyal yardımlardaki artış, bütçe açığının genişlemesine neden olmuştur. Bu durum, kamu borç stokunun artmasına ve uzun vadeli finansal sürdürülebilirlik risklerinin büyümesine yol açmıştır (Ateş, 2023).

Pandemi sürecinde alınan maliye politikası önlemleri, ekonomik toparlanmaya önemli katkılar sağlamış olsa da, uzun vadede bütçe disiplininin yeniden sağlanması gerekliliğini ortaya koymuştur. Enflasyonla mücadele için daha sıkı para politikalarına ihtiyaç duyulmuş, bu politikaların uygulanmasındaki zorluklar ekonomik toparlanmayı yavaşlatmıştır. Bütçe açığının sürdürülebilirliği, bu dönemde ekonomi politikalarının merkezinde yer almıştır (Kurt ve Erkan, 2023).

COVID-19 pandemisi ve sonrası dönem, Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon konusunda önemli dersler sunmuştur. Bu dönemde alınan önlemler, kısa vadeli sorunları çözmekte etkili olmuş uzun vadeli mali sürdürülebilirlik açısından zorluklar yaratmıştır. Gelecekte, daha güçlü yapısal reformlar ve istikrarlı makroekonomik politikalar, bu tür krizlere karşı daha dayanıklı bir ekonomik yapı oluşturmak için kritik öneme sahiptir (Soysal ve Arslan, 2024).

COVID-19 pandemisi sonrası Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon, yapısal reformların gerekliliğini daha da belirgin hale getirmiştir. Pandemi döneminde

kamu borçlanma oranlarının artması, faiz yükünü büyütmüş ve bütçe disiplinine ilişkin sorunları derinleştirmiştir. Özellikle yüksek faiz ödemeleri, kamu yatırımları ve sosyal hizmetler için ayrılan kaynakların sınırlı kalmasına yol açmıştır. Bu durum, büyüme ve sosyal refah üzerinde uzun vadeli olumsuz etkiler yaratmaktadır (Demir ve Yıldız, 2022).

Pandemi sonrası dönemde küresel emtia fiyatlarındaki artış, ithalat bağımlılığı yüksek olan Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle enerji ve tarım ürünlerindeki maliyet artışları, enflasyonu daha da tetiklemiş ve tüketici fiyatları üzerindeki baskıyı artırmıştır. Türkiye'nin döviz rezervlerindeki dalgalanmalar, döviz kuru istikrarını zayıflatmış ve ithalat maliyetlerini artırmıştır. Bu süreç, enflasyonun kalıcı hale gelmesine neden olmuş ve fiyat istikrarının sağlanmasını zorlaştırmıştır (Çelik ve Bayraktar, 2023).

Kamu maliyesinde yaşanan bu gelişmeler, bütçe açıklarının sürdürülebilirliği konusundaki endişeleri artırmıştır. Sosyal yardım programlarının genişletilmesi, pandemi sonrası dönemde gelir dağılımını iyileştirmiş olsa da, uzun vadeli finansman yükünü artırmıştır. Bu durum, kamu borçlanmasının sürdürülebilir bir düzeye çekilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda, vergi gelirlerini artırmaya yönelik yapısal reformların eksikliği, bütçe açıklarını azaltmayı zorlaştırmıştır (Soysal ve Arslan, 2024).

Türkiye ekonomisinde bu dönemde uygulanan para politikaları, enflasyonla mücadelede belirleyici bir rol oynamıştır. Para politikalarının beklenen etkileri yaratmaması, piyasalardaki belirsizliği artırmış ve enflyonist beklentilerin yükselmesine neden olmuştur. Bu durum, reel sektör üzerinde maliyet baskıları yaratmış ve ekonomik büyüme oranlarını sınırlamıştır. Merkez Bankası'nın faiz politikaları ve enflasyon hedeflemesi, bu süreçte hem iç hem de dış yatırımcılar tarafından yakından takip edilmiştir (Kurt ve Erkan, 2023).

COVID-19 sonrası dönemde kamu maliyesinde ve enflasyon yönetiminde karşılaşılan zorluklar, Türkiye ekonomisinin yapısal dönüşüm ihtiyacını açıkça göstermektedir. Uzun vadeli sürdürülebilir büyüme için mali disiplinin yeniden sağlanması, kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması ve vergi reformlarının gerçekleştirilmesi kritik öneme sahiptir. Enflasyonla mücadelede fiyat istikrarını destekleyecek daha güçlü para politikalarının uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır (Ateş, 2023).

Türkiye'nin COVID-19 pandemisi sonrası bütçe açıkları ve enflasyon deneyimi, küresel ekonomik dalgalanmalara karşı daha dirençli bir yapının oluşturulması gerektiğini göstermektedir. Gelecekte, daha dengeli bir maliye politikası çerçevesi ve makroekonomik istikrar için yapısal reformların kararlılıkla uygulanması gerekmektedir (Yılmaz, 2023).

3.2. Türkiye'de Bütçe Dengesi ve Enflasyon İlişkisi

Türkiye ekonomisinde bütçe dengesi ve enflasyon arasındaki ilişki, kamu maliyesi politikalarının makroekonomik istikrar üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli bir araştırma alanıdır. Bütçe dengesi, kamu harcamaları ile gelirler arasındaki farkı ifade etmekte olup, ekonomik istikrarın temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de, bütçe açıklarının genellikle para arzı artışı veya borçlanma ile finanse edilmesi, enflasyon üzerinde baskı yaratmaktadır (Şentürk vd., 2017).

Türkiye'de bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkileri, özellikle 1980 sonrası dönemde daha belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde artan kamu harcamaları ve yetersiz vergi gelirleri, bütçe açıklarının büyümesine neden olmuş ve bu açıklar genellikle Merkez Bankası'nın doğrudan finansmanı ile kapatılmıştır. Para arzındaki bu artış, fiyat istikrarını olumsuz etkileyerek enflasyonist bir ortam yaratmıştır (Oktayer, 2010).

2000 sonrası dönemde uygulanan mali disiplin politikaları, bütçe açıklarının azaltılmasına ve enflasyonun kontrol altına alınmasına katkı sağlamıştır. 2008 küresel finans krizi ve 2020 COVID-19 pandemisi gibi dış şoklar, bütçe dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Pandemi döneminde artan kamu harcamaları ve sosyal yardımlar, bütçe açıklarını genişletmiş ve enflasyonist baskıları artırmıştır (Karaş, 2023).

Enflasyonun bütçe dengesi üzerindeki etkisi, özellikle faiz oranları ve borç servis yükü üzerinden de incelenmektedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde, borç servis maliyetleri artmakta ve kamu harcamalarının önemli bir kısmı borç ödemelerine ayrılmaktadır. Bu durum, kamu yatırımları ve sosyal harcamalar için ayrılan kaynakların azalmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, yüksek enflasyon dönemlerinde vergi gelirlerinin reel değerindeki düşüş, bütçe açığının büyümesine katkıda bulunmaktadır (Kaya ve Durgun, 2023).

Makroekonomik politikalar açısından değerlendirildiğinde, Türkiye ekonomisinde enflasyon ve bütçe dengesi arasındaki ilişki, fiyat istikrarının sağlanmasında mali disiplinin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve ithalata dayalı maliyet artışları, enflasyonun bütçe üzerindeki dolaylı etkilerini artırmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de bütçe açıklarını azaltmaya yönelik yapısal reformların hayata geçirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Şahingöz, 2017).

Türkiye ekonomisinde bütçe dengesi ve enflasyon arasındaki ilişki, hem kısa vadeli hem de uzun vadeli ekonomik politikaların şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Enflasyonla mücadele için güçlü bir maliye politikası çerçevesinin benimsenmesi ve bütçe disiplininin sürdürülmesi, ekonomik istikrarın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir (Dumrul, 2019).

Türkiye ekonomisinde bütçe dengesi ve enflasyon ilişkisi, kamu maliyesi politikalarının sürdürülebilirliği açısından stratejik bir öneme sahiptir. 2020 sonrası dönemde yaşanan pandemi ve küresel ekonomik dalgalanmalar, Türkiye’de bütçe açıklarının ve enflasyon oranlarının yeniden yükselmesine yol açmıştır. Bu süreçte kamu harcamalarındaki artış, özellikle sosyal yardımlar ve sağlık harcamaları, bütçe dengesini olumsuz yönde etkilemiştir. Pandemi sonrası toparlanma sürecinde, bütçe açıklarının finansmanı için uygulanan borçlanma stratejileri, enflasyon üzerindeki baskıları artırmıştır (Karaş, 2023).

Son yıllarda, döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalar, ithalat bağımlı bir ekonomik yapıya sahip olan Türkiye’de maliyet enflasyonunu tetiklemiştir. Döviz kurlarındaki artış, enerji ve gıda gibi temel kalemlerin fiyatlarını yükseltmiş, bu da kamu harcamalarının reel değerini düşürmüştür. Artan maliyetler karşısında kamu gelirlerinin yeterince artırılamaması, bütçe açıklarını genişletmiştir. Bu durum, fiyat istikrarını sağlamayı daha da zorlaştırmıştır (Şahingöz, 2017).

Bütçe dengesi üzerindeki baskılardan biri de faiz yükü olmuştur. Artan bütçe açıklarının finansmanı için kullanılan iç ve dış borçlanma, faiz oranlarının yükselmesine neden olmuş ve bu durum, bütçe harcamalarının büyük bir kısmının borç servislerine ayrılmasına yol açmıştır. Özellikle yüksek faiz ödemeleri, altyapı yatırımları ve sosyal hizmetler gibi kritik alanlara ayrılan kaynakların azalmasına sebep olmaktadır. Bu, ekonomik büyümeyi yavaşlatan bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Oktayer, 2010).

Türkiye ekonomisinde enflasyon, bütçe dengesi üzerindeki dolaylı etkileri ile de dikkat çekmektedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde, kamu gelirlerinin reel değeri düşmekte, bu durum bütçe açıklarını daha da artırmaktadır. Öte yandan, enflasyonist beklentiler ve belirsizlikler, yatırımcı güvenini zedelemekte ve ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, enflasyonu kontrol altına almak için sıkı para politikalarının uygulanması gerekmektedir. Bu tür politikaların kısa vadede büyüme üzerinde sınırlayıcı etkiler yarattığı bilinmektedir (Dumrul ve Maraş, 2019).

Türkiye'nin bütçe dengesi ve enflasyon ilişkisine yönelik deneyimleri, makroekonomik istikrarı sağlamak için mali disiplinin gerekliliğini açıkça göstermektedir. Kamu harcamalarının etkin bir şekilde yönetilmesi ve vergi gelirlerinin artırılması, bütçe açıklarını azaltmaya yönelik önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Döviz kurlarındaki dalgalanmalara karşı daha dirençli bir ekonomik yapı oluşturmak için üretim kapasitesinin artırılması ve ithalata bağımlılığın azaltılması gerekmektedir (Kaya ve Durgun, 2023).

Türkiye'de bütçe dengesi ve enflasyon arasındaki ilişki, hem kısa vadeli ekonomik politika hedeflerinin hem de uzun vadeli sürdürülebilir büyüme stratejilerinin şekillenmesinde kritik bir role sahiptir. Bu süreçte, kamu maliyesinin güçlendirilmesi ve enflasyonla mücadelede kararlı politikaların uygulanması, ekonomik istikrarın sağlanmasında temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır (Şentürk et al., 2017).

3.2.1. COVID-19 Döneminde Türkiye'de Bütçe Açığı ile Enflasyon İlişkisinin İncelenmesi

COVID-19 pandemisi, Türkiye ekonomisi üzerinde derin etkiler bırakmış ve bütçe açığı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi daha karmaşık bir hale getirmiştir. Pandemi sürecinde kamu harcamalarının ciddi şekilde artması, bütçe açıklarının büyümesine yol açmıştır. Bu dönemde sağlık harcamaları, sosyal yardımlar ve ekonomik destek paketleri gibi harcamalar öne çıkmış, buna karşın kamu gelirlerinde ciddi bir azalma yaşanmıştır. Bu durum, kamu maliyesinde sürdürülebilirliği zorlaştırmıştır (Karaş, 2023).

Pandemi döneminde bütçe açığının finansmanında iç ve dış borçlanma ön planda olmuştur. Bu durum, borç servis yükünün artmasına ve enflasyonist baskıların büyümesine neden olmuştur. Özellikle Türkiye'nin ithalata dayalı ekonomik yapısı, döviz kuru oynaklıklarından kaynaklanan maliyet enflasyonunu artırmıştır. Döviz kurlarındaki

yükseliş, ithal edilen ürünlerin maliyetlerini artırarak enflasyonu daha da yükseltmiştir (Şahingöz, 2021).

Enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişki, para arzındaki artış ve faiz oranları üzerinden de incelenmiştir. Pandemi sürecinde genişletici maliye politikaları çerçevesinde artan para arzı, enflasyonun yükselmesine katkı sağlamıştır. Yüksek faiz ödemeleri kamu harcamalarının önemli bir kısmını oluşturarak, kamu yatırımları için ayrılacak kaynakları sınırlamıştır. Bu süreçte kamu gelirlerindeki yetersizlik, bütçe açıklarının derinleşmesine neden olmuştur (Bölükbaş, 2020).

Pandemi sonrası toparlanma sürecinde, Türkiye ekonomisinde enflasyon oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesi, fiyat istikrarı hedeflerini zora sokmuştur. Özellikle gıda ve enerji fiyatlarındaki artış, tüketici fiyat endeksini yükseltmiş ve bu durum, hanhalklarının satın alma gücünü olumsuz etkilemiştir. Kamu maliyesindeki bu zorluklar, daha sıkı maliye ve para politikalarının gerekliliğini ortaya koymuştur (Dumrul, 2021).

COVID-19 pandemisi, Türkiye'nin bütçe dengesinde ciddi dalgalanmalara neden olmuş, bu süreçte alınan genişletici maliye politikası önlemleri kısa vadede ekonomik istikrarı sağlamada etkili olmuştur. Uzun vadede ise bütçe açıklarının sürdürülebilirliği ve enflasyonun kontrol altına alınması için daha kararlı yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu maliyesinde gelir artırıcı önlemler ve harcamaların etkinliğini artıracak düzenlemeler, bu süreçte kritik bir öneme sahiptir (Yılmaz, 2023).

COVID-19 dönemi, bütçe açıkları ve enflasyon arasındaki ilişkinin Türkiye ekonomisinde önemli bir risk faktörü olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Gelecekte bu tür ekonomik şoklarla başa çıkabilmek için mali disiplinin sağlanması ve makroekonomik istikrarın güçlendirilmesi temel hedefler arasında yer almalıdır (Tekinay, 2022).

Pandemi sürecinde Türkiye'nin bütçe dengesi üzerindeki olumsuz etkiler, özellikle dış ticaret açığı ve döviz kuru baskılarıyla daha da derinleşmiştir. Döviz kurlarındaki hızlı artış, ithalata dayalı sektörlerde maliyetleri artırarak, hem üretim hem de tüketici fiyatları üzerinde ciddi bir baskı yaratmıştır. Bu dönemde, kamu harcamalarının büyük bir kısmının sosyal yardım paketlerine ve sağlık yatırımlarına ayrılması, altyapı projeleri gibi büyüme odaklı harcamaların sınırlı kalmasına neden

olmuştur. Bu durum, uzun vadeli ekonomik büyüme potansiyelini olumsuz yönde etkilemiştir (Göçer ve Aslan, 2020).

Enflasyonla mücadelede, Merkez Bankası'nın politika araçlarının etkinliği de pandemi döneminde tartışma konusu olmuştur. Özellikle enflasyon hedeflemesi politikasında beklenen başarı elde edilememiş, fiyat istikrarını sağlama çabaları yetersiz kalmıştır. Para arzındaki artış ve düşük faiz politikalarının sürdürülmesi, enflasyonist baskıları artırarak kamu maliyesini daha kırılgan hale getirmiştir. Pandemi döneminde küresel çapta artan enerji ve emtia fiyatları, Türkiye'nin enflasyon oranlarını yükselten dışsal faktörler arasında yer almıştır (Kaya ve Balıkçoğlu, 2023).

Pandemi sonrası toparlanma sürecinde Türkiye'nin bütçe açıklarını kapatma çabaları, vergi tabanının genişletilmesi ve gelir artırıcı önlemlere odaklanmıştır. Bu önlemler ekonomik büyüme üzerindeki etkileri nedeniyle sınırlı başarı göstermiştir. Vergi reformlarının eksikliği ve kayıt dışı ekonomi, kamu gelirlerinin artışını sınırlamıştır. Artan kamu borcu, faiz ödemelerinin kamu harcamaları içindeki payını artırmış ve bütçe üzerinde ek bir yük oluşturmuştur (Demir ve Esen, 2021).

Pandemi sürecinde büyüyen bütçe açıkları ve yüksek enflasyon, hane halklarının reel gelirlerinde erozyona yol açarak, gelir dağılımında adaletsizliklerin derinleşmesine neden olmuştur. Artan fiyat seviyeleri, özellikle düşük gelirli kesimler üzerinde ciddi bir ekonomik baskı yaratmış ve sosyal politikaların önemini artırmıştır. Sosyal yardımların genişletilmesi, bütçe dengesi üzerinde ek bir maliyet yaratmıştır. Bu durum, Türkiye'nin sosyal yardım politikalarının sürdürülebilirliğini tartışmaya açmıştır (Zarplı, 2023).

COVID-19 dönemi, Türkiye ekonomisinde makroekonomik istikrarın sağlanmasının, yalnızca maliye politikalarına değil, aynı zamanda yapısal reformlara da bağlı olduğunu açıkça göstermiştir. Kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması, vergi reformları ve kayıt dışı ekonomiyle mücadele, bütçe açığını kontrol altına almak için hayati öneme sahiptir. Döviz kuru istikrarını sağlamak ve dış şoklara karşı dayanıklılığı artırmak için güçlü para politikalarının uygulanması gerektiği görülmektedir (Oskay, 2023).

COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ve enflasyon arasındaki ilişki, makroekonomik politika tasarımının önemini bir kez daha vurgulamıştır. Gelecekte, daha dayanıklı ve sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturmak için uzun vadeli reformların kararlılıkla uygulanması ve mali disiplinin korunması

gerekmektedir. Bu dönemin dersleri, Türkiye'nin gelecekteki krizlere karşı daha hazırlıklı olmasını sağlayacak politikalar geliştirmesi açısından kritik bir yol haritası sunmaktadır (Tekinay, 2022).

3.2.2. Enflasyon ve Bütçe Açığı Arasındaki Kuadratik İlişki

Enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişki, ekonomilerin sürdürülebilirliğini ve kamu maliyesinin etkinliğini değerlendirmek için önem arz etmektedir. Türkiye'de bu ilişkinin kuadratik bir yapıda olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur. Kuadratik ilişki, enflasyon oranlarının belirli bir düzeye kadar bütçe açığını artırdığı, bu seviyeden sonra bütçe açıklarını azalttığı bir modeli ifade etmektedir. Bu ilişki, Tanzi ve Patinkin etkileri çerçevesinde ele alınmaktadır. Tanzi etkisi, yüksek enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerini düşürmesiyle bütçe açığını artırmasını ifade ederken, Patinkin etkisi ise nominal harcamaların artışıyla bütçe dengesine yönelik olumlu bir etki yaratmaktadır (Karadeniz, 2022).

Türkiye'de 1975-2019 döneminde yapılan analizlerde, enflasyon ve bütçe açığı arasındaki bu ilişkiyi açıklamak için yapısal kırılmaları dikkate alan modeller kullanılmıştır. Bu modeller, enflasyon oranlarının bütçe üzerindeki etkilerinin yalnızca doğrudan bir artış veya azalış olarak değil, aynı zamanda ekonomik yapıya bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Yapılan analizlerde, enflasyon oranlarının orta seviyelere kadar çıktığında bütçe açığını artırdığı, daha yüksek oranlara ulaştığında bütçe açığını azaltıcı bir etki yaptığı gözlemlenmiştir. Bu durum, enflasyon oranlarının ekonomik dinamikler üzerindeki karmaşık etkisini ortaya koymaktadır (Karadeniz, 2022).

Bu ilişkiyi anlamak için kullanılan yöntemlerden biri olan Maki (2012) eşbütünleşme testi, enflasyon ve bütçe açığı arasındaki uzun vadeli ilişkinin varlığını kanıtlamaktadır. Ek olarak, FMOLS ve DOLS katsayı tahminicileri kullanılarak yapılan analizler, kuadratik ilişkinin doğruluğunu desteklemiştir. Bu analizler, enflasyonun belirli bir seviyeye kadar kamu bütçesindeki dengesizlikleri artırabileceğini, yüksek seviyelerdeki enflasyonun vergisel gelirlerin esnekliğini artırarak bütçe açığını azaltıcı etkiler yaratabileceğini göstermiştir (Karadeniz, 2022).

Kuadratik ilişki, kamu maliyesi politikalarının tasarımında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, bütçe dengesinin sağlanabilmesi için vergi sisteminin etkinliği artırılmalıdır. Aynı zamanda, enflasyon

oranlarındaki dalgalanmalar dikkate alınarak, kamu harcamalarının esnek bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda, kamu maliyesindeki yapısal reformlar ve gelir artırıcı önlemler, bütçe açığı ile enflasyon arasındaki olumsuz etkileşimi azaltmada kritik öneme sahiptir (Karadeniz, 2022).

Türkiye ekonomisinde enflasyon ile bütçe açığı arasındaki kuadratik ilişki, kamu maliyesinin uzun vadeli sürdürülebilirliği ve ekonomik istikrar için dikkate alınması gereken önemli bir dinamiği temsil etmektedir. Enflasyon ve bütçe dengesinin daha etkili bir şekilde yönetilebilmesi için, makroekonomik politikaların birbirini tamamlayıcı nitelikte olması ve kamu finansman araçlarının etkin kullanımı gerekmektedir.

3.2.3. Türkiye'de Kamu Kesimi Bütçe Açıkları

Kamu kesimi bütçe açığı, bir ülke ekonomisinde belirli bir zaman diliminde kamu harcamalarının kamu gelirlerini aşması durumu olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de, 1980’li ve 1990’lı yıllarda bütçe açıkları ciddi bir problem haline gelmiş ve ekonomi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Bu dönemdeki yüksek bütçe açıkları genellikle iç borçlanma yöntemiyle finanse edilmeye çalışılmış, bu durum iç borç stokunun büyümesine yol açarak çeşitli makroekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2001 yılında yaşanan finansal kriz sonrasında, Türkiye’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” kapsamında kamu harcamalarının azaltılması ve kamu gelirlerinin artırılmasına yönelik kapsamlı tedbirler hayata geçirilmiştir. Bu program çerçevesinde, mali disiplini sağlama amacıyla çeşitli vergi reformları gerçekleştirilmiş, kamu harcamalarında tasarruf sağlanması hedeflenmiş ve özelleştirme politikaları uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte alınan tedbirlerin, 2008 küresel finans krizine kadar mali dengeyi sağlama açısından önemli katkılar sunduğu belirtilmektedir. 2008 yılında ortaya çıkan küresel finans krizi, Türkiye ekonomisinin kamu dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Kriz sürecinde mali politikalar yeniden şekillenmek zorunda kalmış ve bu durum kamu finansman dengesi açısından yeni zorluklar doğurmuştur (Yılancı vd., 2020: 123).

Türkiye’de kamu kesimi bütçe açıkları, ekonomik istikrarın sürdürülebilirliği ve maliye politikalarının etkinliği açısından önemli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Kamu bütçesi, devletin gelir ve giderlerinin planlandığı temel bir mali araçtır. Türkiye’de kamu kesiminin genişleyen harcamaları ve sınırlı gelir artışları, uzun yıllardır bütçe açıklarına neden olmaktadır. Özellikle altyapı yatırımları, sosyal hizmetler ve kamu

borçlanma gereksinimi, bütçe açıklarının temel sebepleri arasında yer almaktadır (Atgür, 2021).

Kamu bütçesindeki açıklar, genellikle yüksek enflasyon, döviz kuru dalgalanmaları ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Türkiye’de kamu kesimi bütçe açıklarının finansmanında iç ve dış borçlanma yöntemleri kullanılmakta, bu durum faiz oranlarının yükselmesine ve borç yükünün artmasına neden olmaktadır. Bu süreç, kamu kaynaklarının büyük bir kısmının faiz ödemelerine ayrılmasına yol açmaktadır. Özellikle dış borçlanma, döviz kurundaki dalgalanmalar nedeniyle ek bir risk yaratmaktadır (Demir ve Sever, 2007).

Kamu kesimi bütçe açıklarının nedenleri arasında, gelir dağılımındaki dengesizlikler ve vergi tahsilatındaki yetersizlikler önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, kamu gelirlerinin potansiyelinin altında kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, devletin gelir artırıcı politikalarını sınırlamakta ve bütçe açıklarının büyümesine katkıda bulunmaktadır. Kamu harcamalarındaki verimlilik sorunları da bütçe açığını artıran bir diğer faktördür (Oktayer, 2010).

2001 ekonomik krizi sonrası dönemde uygulanan mali disiplin politikaları, bütçe açıklarının azaltılmasında belirli bir başarı sağlamıştır. 2008 küresel finans krizi ve 2020 COVID-19 pandemisi gibi dışsal şoklar, kamu kesimi üzerindeki mali baskıyı yeniden artırmıştır. Bu dönemlerde genişletici maliye politikaları, bütçe açıklarını büyütmeyle birlikte kısa vadeli ekonomik toparlanmayı desteklemiştir. Uzun vadede ise bütçe açıklarının sürdürülebilirliği, ekonomik istikrar açısından bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir (Altunöz, 2013).

Türkiye’de bütçe açıklarının makroekonomik etkileri arasında, kamu borçlanma gereğinin artması ve özel sektör yatırımlarının daralması gibi sonuçlar bulunmaktadır. Özellikle kamu borçlanmasının özel sektör yatırımlarını dışladığı dönemlerde, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler gözlemlenmektedir. Bu nedenle, bütçe açıklarının kontrol altına alınması, sürdürülebilir ekonomik büyüme için kritik bir öneme sahiptir (Çukurçayır, 2016).

Türkiye’de kamu kesimi bütçe açıkları, uzun yıllardır ekonomik istikrarın sağlanmasında temel bir engel olarak varlığını sürdürmektedir. Kamu maliyesinin güçlendirilmesi, gelir artırıcı politikaların uygulanması ve kamu harcamalarının verimliliğinin artırılması, bütçe açıklarının kontrol altına alınması için atılması gereken

adımlardır. Gelecekte, kamu bütçe dengesinin sürdürülebilir bir düzeye getirilmesi, ekonomik büyüme ve sosyal refahın artırılması için vazgeçilmez bir hedef olmalıdır (Barışık ve Kesikoğlu, 2006).

Türkiye’de kamu kesimi bütçe açıklarının nedenlerini derinlemesine anlamak, kamu maliyesi politikalarının etkinliğini artırmada kritik bir adım olarak değerlendirilmektedir. Özellikle kamu gelirlerinin artırılması ve harcama verimliliğinin sağlanması, bütçe açıklarının azaltılması için temel önlemler arasında yer almaktadır. Türkiye’de gelir artırıcı politikalar çerçevesinde vergi reformlarının hayata geçirilmesi ve kayıt dışı ekonomiyle mücadele, kamu gelirlerinin artırılmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Kamu harcamalarının kalitesinin artırılması ve önceliklendirilmesi, bütçe dengesi açısından stratejik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır (Çeliköz ve Yukacı, 2016).

1980’lerden itibaren Türkiye’de uygulanan genişletici maliye politikaları, kamu borçlanma gereğini artırmış ve bütçe açıklarının sürdürülebilirliği üzerinde baskı oluşturmuştur. Özellikle kamu kesiminin altyapı yatırımları, sosyal harcamalar ve cari harcamalardaki artışlar, bütçe açığının ana kaynakları arasında yer almaktadır. Kamu borçlarının artan maliyeti, faiz ödemelerinin bütçe harcamalarındaki payını yükselterek kamu hizmetleri için ayrılan kaynakların azalmasına neden olmuştur. Bu durum, uzun vadeli ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır (Altunöz, 2013).

Bütçe açıklarının finansmanında iç ve dış borçlanma politikalarının izlenmesi, borç stoklarının artışına neden olmuş ve kamu maliyesinin kırılganlığını artırmıştır. Türkiye’de kamu kesimi bütçe açıklarının finansmanında kullanılan yöntemler arasında doğrudan Merkez Bankası finansmanı ve piyasa borçlanması yer almaktadır. Merkez Bankası’nın bütçe açıklarını finanse etmesi, para arzında artışa ve dolayısıyla enflasyonist baskılara yol açmıştır. Bu süreçte, fiyat istikrarını sağlamak için maliye ve para politikalarının eşgüdümlü bir şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır (Barışık ve Kesikoğlu, 2006).

Kamu bütçe açıklarının ekonomik istikrar üzerindeki etkileri, sadece kamu borçlanma gereğiyle sınırlı kalmamaktadır. Bütçe açıklarının uzun süre yüksek seviyelerde seyretmesi, yatırımcı güvenini olumsuz etkileyerek özel sektör yatırımlarını da sınırlamaktadır. Bu durum, ekonomik büyüme ve istihdam yaratma kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, sürdürülebilir bir bütçe dengesi için kamu

harcamalarının verimliliği artırılmalı ve gelir politikalarında etkinlik sağlanmalıdır (Demir ve Sever, 2007).

Pandemi gibi olağanüstü dönemlerde kamu kesimi bütçe açıklarının artması kaçınılmaz olsa da, bu durumun uzun vadeli etkileri dikkatle yönetilmelidir. Türkiye’de COVID-19 pandemisi sürecinde artan kamu harcamaları, sosyal yardım programlarını genişletmiş ve ekonomik toparlanmaya destek sağlamıştır. Bu süreç, kamu maliyesi üzerinde kalıcı etkiler bırakmış ve bütçe açıklarının sürdürülebilirliği konusunu daha da ön plana çıkarmıştır. Pandemi sonrası dönemde, mali disiplinin yeniden tesis edilmesi ve kamu borçlarının sürdürülebilir seviyelere indirilmesi için yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır (Çukurçayır, 2016).

Türkiye’de kamu kesimi bütçe açıklarının azaltılması, yalnızca ekonomik istikrarın değil, aynı zamanda sosyal refahın artırılması için de büyük bir önem taşımaktadır. Kamu maliyesi politikalarının uzun vadeli bir perspektifle ele alınması ve mali disiplinin korunması, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından kritik bir gerekliliktir. Gelecekte, kamu bütçe açıklarının yönetimi, ekonomik reformların başarısı ve Türkiye ekonomisinin uluslararası rekabet gücünü artırma kapasitesinin bir göstergesi olacaktır (Atgür, 2021).

3.3. Literatürde Yapılan Çalışmalar

Prasad ve Khundrakpam (2003), Hindistan’da 1951-2000 yılları arasındaki dönemde kamu açıklarının uzun vadede enflasyon trendi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarında kullanılan ekonometrik modelde mali açık/Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranı, mali açık/M1 oranı, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)’nin yıllık değişim oranı ve Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE) değişkenleri dikkate alınmıştır. Ekonometrik yöntem olarak Gecikmesi Dağıtılmış Ardışık (ARDL) modeli tercih edilmiş ve elde edilen sonuçlara göre Hindistan’da mali açıkların uzun dönemde enflasyon üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, kamu açıklarının makroekonomik dengeler üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Catão ve Terrones (2005), 1960-2001 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan 107 ülkeyi inceleyerek mali açıkların enflasyon üzerindeki etkilerini hem kısa hem de uzun vadede analiz etmişlerdir. Bu çalışma için ARDL modeli kullanılmıştır ve sonuçlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde mali açık ile enflasyon arasında güçlü bir ilişkinin var

olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde mali disiplinin enflasyonla mücadelede kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Agha ve Khan (2006), Pakistan'da 1973-2003 döneminde mali göstergeler ile enflasyon arasındaki uzun vadeli ilişkileri Johansen eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli (ECM) yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Çalışmada kullanılan ekonometrik modelde TÜFE, TEFÉ ve GSYİH deflatör değişkenleri dikkate alınmıştır. Sonuçlar, mali açıkların borçlanma yoluyla finanse edilmesinin fiyat hareketleri üzerinde etkili olduğunu ve bu süreçte mali sektörün belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bulgular, maliye politikalarının fiyat istikrarını sağlama açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır.

Lozano (2008), Kolombiya'da bütçe açıkları, parasal büyüme ve enflasyon arasındaki uzun dönemli ilişkileri incelemiştir. Çalışmada dar tanımlı para arzı (M0, M1), geniş tanımlı para arzı (M3), TÜFE ve bütçe açığı gibi değişkenler kullanılmış ve ekonometrik yöntem olarak ECM yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, Kolombiya ekonomisi için Sargent ve Wallace hipotezinin geçerli olduğunu desteklemektedir. Bu sonuçlar, bütçe açıklarının kontrol edilmesinin fiyat istikrarı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Abdioğlu ve Terzi (2009), Türkiye'de Tanzi-Patinkin etkileri çerçevesinde, bütçe açıkları ile enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi 1975-2005 yılları arasında ele almışlardır. Çalışmada ARDL sınır testi yöntemi uygulanmış olup, modelin oluşturulmasında bütçe açığı/Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), enflasyon oranı ve GSYİH deflatörü değişkenleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, Türkiye'de uzun vadede bütçe açıkları ile enflasyon oranı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, kamu açıklarının enflasyon üzerinde baskı oluşturmadığını işaret etmektedir.

Khundrakpam ve Pattanaik (2010), Hindistan'da 1953-2009 yılları arasında mali açık ile enflasyon arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmada kısıtsız hata düzeltme modeli (UECM) yöntemi uygulanmış ve modelde TEFÉ endeksi, rezerv para ve GSYİH deflatörü gibi değişkenler kullanılmıştır. Bulgular, mali açıkların artmasının, toptan eşya fiyatlarında yükselişe neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, maliye politikasının yalnızca çıktı düzeyini değil, aynı zamanda enflasyonist baskıları da etkileyen önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

Tiwari ve Tiwari (2011), Hindistan'da 1970-2009 döneminde mali açık ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada, mali açık, enflasyon oranı, para arzı ve kamu harcamalarını içeren bir model kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, Hindistan'da enflasyon ile mali açık arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, maliye politikası ile enflasyon arasındaki ilişkinin her zaman net bir şekilde belirlenemeyebileceğini göstermektedir.

Anayochukwu (2012), Nijerya'da 1970-2009 yılları arasındaki dönemde mali açık ile enflasyon arasındaki nedensel ilişkileri analiz etmiştir. Granger nedensellik testi ve ARDL sınır testi yöntemleri uygulanmış olup, ekonometrik modelde mali açık/GSYİH oranı ve yıllık enflasyon değişkenleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Nijerya'da mali açıkların enflasyona neden olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kamu finansmanı açıklarının fiyatlar üzerindeki etkisine dair önemli bir örnek sunmaktadır.

Bayrak ve Kanca (2013), Türkiye'de kamu kesimi bütçe açıklarının genel fiyat düzeyi üzerindeki etkilerini 1980-2011 döneminde incelemişlerdir. Araştırmada Johansen eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testi yöntemleri uygulanmış, modelin kurulmasında enflasyon oranı, bütçe açıkları ve kukla değişkenler kullanılmıştır. Bulgular, bütçe açıkları ile enflasyon arasında uzun vadeli bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bütçe açıklarından enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, bütçe açıklarının fiyat istikrarı üzerindeki etkisini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Blake (2014), Jamaika'da 1993-2013 döneminde maliye politikası ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada oluşturulan ekonometrik modelde, TÜFE endeksi, mali açık/M1, mali açık/GSYİH, dar tanımlı para arzı (M1), geniş tanımlı para arzı (M2), reel faiz oranı, reel GSYİH, ithalat fiyat endeksi ve kukla değişkenler yer almıştır. Araştırmanın bulguları, hem kısa hem de uzun vadede mali açık ile enflasyon arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Jamaika'da kamu maliyesinin fiyat istikrarı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Madni (2014), Pakistan'da 1979-2013 yılları arasında mali açık ve vergilendirme politikalarının enflasyon üzerindeki etkilerini ele almıştır. Çalışmada ARDL modeli kullanılmış olup, modelde mali araçlar, makroekonomik faaliyetler ve kontrol değişkenleri yer almıştır. Bulgular, Pakistan'da mali açıkların enflasyonu artırıcı etkisinin

olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, kamu maliyesindeki açıkların fiyat istikrarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Odim ve diğerleri (2014), Nijerya'da 1970-2010 döneminde mali açık ile enflasyon arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Araştırmada eşbütünleşme, Granger nedensellik ve otokorelasyon test yöntemleri kullanılmış olup, modelde reel özel yatırım, mali açık, reel faiz oranı, reel döviz kuru, enflasyon oranı ve trend değişkenleri dikkate alınmıştır. Elde edilen bulgular, mali açıkların Nijerya'da enflasyonu etkilediğini ve bu etkinin açıkların finanse edilme biçimiyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, maliye politikasının uygulanma yönteminin önemini vurgulamaktadır.

Nguyen (2015), dokuz Asya ülkesinde (Bangladeş, Kamboçya, Endonezya, Malezya, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka, Tayland ve Vietnam) mali açık ve geniş tanımlı para arzının enflasyon üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Panel Veri Analizi için Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) ve Panel Genelleştirilmiş Momentler (PGMM) yöntemleri kullanılmış olup, modelde mali açık/GSYİH, M2 para arzı/GSYİH, kişi başına reel GSYİH, kamu harcamaları/GSYİH, faiz oranları, döviz kuru, ihracat/GSYİH ve ithalat/GSYİH değişkenleri yer almıştır. Araştırmanın sonuçları, mali açıkların, kamu harcamalarının ve faiz oranlarının bu ülkelerde enflasyonun önemli belirleyicileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, mali disiplinin ve kamu finansman politikalarının Asya ülkelerinde fiyat istikrarı açısından kritik bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Aslam ve Lebbe (2016), Sri Lanka'da 1959-2013 döneminde mali açık ile enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Araştırmada kullanılan ekonometrik modelde TÜFE, mali açık, döviz kuru, kamu harcamaları ve ithalat değişkenleri dikkate alınmıştır. Çalışmada CUSUM testi ve Breusch-Godfrey otokorelasyon test yöntemleri uygulanmış ve sonuçlar, mali açıkların enflasyonu artırıcı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Sri Lanka'da mali disiplinin fiyat istikrarı açısından kritik olduğunu göstermektedir.

Fakher (2016), Çin, Japonya, Kore, Hindistan, Tayvan ve Singapur'un da dahil olduğu altı Asya ülkesinde 1993-2013 yılları arasında bütçe açıkları ve çeşitli makroekonomik faktörlerin enflasyon üzerindeki etkilerini incelemiştir. Ekonometrik modelde bütçe açıkları, geniş tanımlı para arzı, reel GSYİH, ithalat fiyat endeksi, faiz oranı ve döviz kuru değişkenleri kullanılmıştır. PMG ve GMM yöntemlerinin

uygulandığı çalışmada, bütçe açıklarının, reel GSYİH'nin ve döviz kurunun enflasyonun temel belirleyicileri arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, mali açıkların ve döviz kurundaki hareketlerin enflasyon üzerindeki önemli etkilerini vurgulamaktadır.

İpek ve Akar (2016), Türkiye'de bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini 2004-2015 döneminde değerlendirmişlerdir. Çalışmada ARDL sınır testi ve Toda-Yamamoto nedensellik testi yöntemleri kullanılmış olup, modelde bütçe açığı ve enflasyon oranı değişkenlerine yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, bütçe açığındaki artışların hem uzun hem de kısa vadede enflasyonu artırdığını ve bütçe açıkları ile enflasyon arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Türkiye'de mali açıkların enflasyonist baskılar üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir.

Olasunkanmi ve Yetunde (2016), Nijerya'da maliye politikası ile enflasyon oynaklığı arasındaki ilişkiyi 1981-2013 dönemi için incelemişlerdir. Hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik testi yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada, mali açık ve enflasyon oranı değişkenleri modele dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, aşırı devlet harcamalarının enflasyonda oynaklığa neden olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, Nijerya'da maliye politikalarının fiyat istikrarı üzerindeki rolüne işaret etmektedir.

Bulawayo ve diğerleri (2018), Zambiya'da 1991-2016 yılları arasında bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Çalışmada ARDL modeli yöntemi uygulanmış ve modelde enflasyon oranı, bütçe açığı/GSYİH oranı, resmi döviz kuru ve sabit fiyatlarla GSYİH değişkenleri kullanılmıştır. Araştırma bulguları, Zambiya'da bütçe açıklarının kısa vadede enflasyon üzerinde etkili olduğunu, uzun vadede anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, bütçe açıklarının kısa dönem ekonomik dalgalanmalar üzerindeki önemine işaret etmektedir.

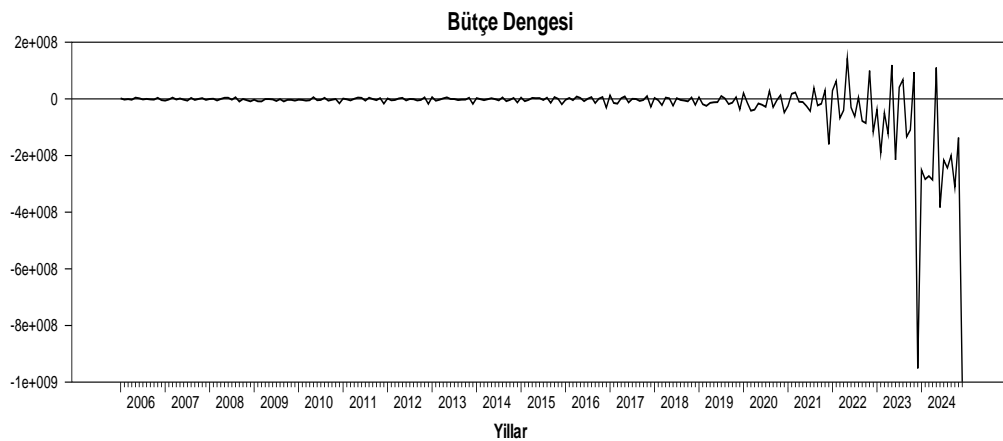
Kaur (2018), Hindistan'da 1970-2015 yılları arasında mali açık, para arzı, döviz kuru ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada Granger nedensellik testi yöntemi kullanılmış ve ekonometrik modelde TÜFE enflasyon oranı, brüt mali açık, geniş tanımlı para arzı (M3) ve döviz kuru volatilitesi değişkenleri yer almıştır. Çalışma sonuçları, Hindistan'da mali açık, para arzı, döviz kuru volatilitesi ve enflasyon arasında uzun vadeli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, mali açıktan enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu bulgular, maliye politikalarının Hindistan'da enflasyon üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

BÖLÜM IV

VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada Türkiye’de 2006 ve 2024 yılları arasında enflasyonun makro ekonomik aktivite üzerindeki olası asimetrik etkileri bütçe dengesi de gözetilerek aylık olarak ele alınmaktadır. Sırasıyla enflasyon (enf), ekonomik büyüme (tip), devlet gelirleri (ver) ve giderleri (gid) için 2015 baz yılı kabullü tüketici fiyat endeksi, 2010 baz yılı kabullü inşaattan arındırılmış sanayi büyüme endeksi, toplam vergiler ve kamu harcamaları vekaleten kullanılmıştır. Enflasyon ve ekonomik büyüme için kullanılan veriler OECD veri bankasından, gelir ve giderler ise Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı aylık bütçe uygulamalarından elde edilmiştir. Veri yapısı incelenirken ve analizler yapılırken tüm verilerin doğal logaritmik formları dikkate alınmıştır. Tablo 1’den de görülebileceği üzere bütçe dengesi bazı yıllar pozitif bazı yıllar negatif gerçekleşmiştir. Bu sebeple bütçe dengesini temsil etmesi için vergi ve devlet harcamaları kullanılmıştır.

Tablo 1. 2006-2024 Yılları Arası Bütçe Dengesi

İlk olarak verilerin geleneksel doğrusal birim kök sınamaları ADF kullanılarak yapılmış; ardından doğrusal olmayan birim kök sınamaları Kapetanios, Shin Snell (2003) ve Hepsağ (2021) tarafından geliştirilen testlerle gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise Terasvirta (1994) tarafından ortaya konulan STR tipi doğrusallık testleri uygulanmıştır. Yapılan testler doğrusal olmayan yapıları işaret ettiğinden son olarak enflasyonun

ekonomik büyüme üzerindeki kısa ve uzun dönemli asimetrik etkilerini görmek adına Shin, Yu ve Greenwood-Nimmo (2014) tarafından kurulan Asimetrik Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testi (Asimetrik ARDL veya NARDL) uygulanmıştır.

Bu çalışmada esas olan politika yapıcılara yol göstermesi bakımından iktisadi çıkarımlar yapabilmek olduğundan ekonometrik ispatlara yer verilmeyecek ve kullanılan testlerin indirgenmiş formları dikkate alınacaktır. Geleneksel ADF testinin denklem gösterimi aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\Delta y_t = \beta + \alpha y_{t-1} + \lambda t + \sum_{i=1}^p \theta_i \Delta y_{t-i} + e_t \quad (4.1)$$

Sırasıyla y_t , y_{t-i} ve t ; teste konu seriyi, gecikmeleri ve de trendi temsil etmektedir.

$H_0: \alpha = 0$, seri birim kök içermektedir,

$H_1: \alpha < 0$, seri birim kök içermemektedir anlamına gelmektedir.

α kat sayısı, $t_\alpha = \frac{\hat{\alpha}}{s.e.(\hat{\alpha})}$ eşitliği ile test edilmektedir. Kritik değerlere Dickey Fuller tablosundan bakılmaktadır.

KSS (2003) tarafından modellenen simetrik bir üstel yumuşak geçişli otoregresif (ESTAR) sürecinin durağanlığı denklem 4.2'den görülebilir.

$$\Delta y_t = \gamma y_{t-1} \{1 - \exp(-\theta y_{t-1}^2)\} + \varepsilon_t \quad (4.2)$$

Denkleme Taylor açılımı uygulandıktan sonra birim kök sınamasına izin veren indirgenmiş denklem 4.3'te ifade edilmiştir.

$$\Delta y_t = \delta y_{t-1}^3 + error \quad (4.3)$$

$$t_{NL} = \hat{\delta} / s.e.(\hat{\delta}) \quad (4.4)$$

Denklem 4.4 ise birim kök sınamasının test istatistiğini göstermektedir.

KSS (2003) doğrusal olmayan birim kök testi için üç indirgenmiş form vardır. Model A, B ve C sırasıyla ham verileri, ortalamadan arındırılmış verileri ve trendden arındırılmış verileri temsil eder.

Hepsağ (2021) tarafından önerilen bir diğer doğrusal olmayan birim kök testi, denklem 4.5, 4.6 ve 4.7'de belirtilen ham veriler (Model A), ortalamadan arındırılmış veriler (Model

B) ve trendden arındırılmış verilerle (Model C) yapısal kırılmayı lojistik STAR'la (LSTAR) ve doğrusal olmamayı ise üstel STAR'la (ESTAR) ele alır.

$$\text{Model A : } \hat{v}_t = y_t - \hat{\alpha}_1 - \hat{\alpha}_2 S_t(\hat{\lambda}, \hat{\tau}) \quad (4.5)$$

$$\text{Model B : } \hat{v}_t = y_t - \hat{\alpha}_1 - \hat{\beta}_1 t - \hat{\alpha}_2 S_t(\hat{\lambda}, \hat{\tau}) \quad (4.6)$$

$$\text{Model C : } \hat{v}_t = y_t - \hat{\alpha}_1 - \hat{\beta}_1 t - \hat{\alpha}_2 S_t(\hat{\lambda}, \hat{\tau}) - \hat{\beta}_2 t S_t(\hat{\lambda}, \hat{\tau}) \quad (4.7)$$

Denklem 4.8'e Kruse (2001) tarafından önerilen birinci dereceden Taylor açılımı uygulandığında birim kök sınamasına izin veren 4.9 denklemi elde edilmektedir.

$$\Delta \hat{v}_t = \gamma \hat{v}_{t-1} (1 - \exp\{-0(\hat{v}_{t-1} - c)^2\}) + \varepsilon_t \quad (4.8)$$

$$\Delta \hat{v}_t = \delta_1 \hat{v}_{t-1}^3 + \delta_2 \hat{v}_{t-1}^2 + \sum_{i=1}^p \psi_i \Delta \hat{v}_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4.9)$$

Birim kök sınamasının test istatistiği ise denklem 4.10 ile hesaplanabilir.

$$\tau_{SNL\alpha} = \tau_{SNL\alpha(\beta)} = \tau_{SNL\alpha\beta} = \left(\hat{\psi}_{22} - \frac{\hat{\psi}_{21}^2}{\hat{\psi}_{11}} \right) \left(\hat{\delta}_2 - \hat{\delta}_1 \frac{\hat{\psi}_{21}}{\hat{\psi}_{11}} \right)^2 + 1(\hat{\delta}_1 < 0) \frac{\hat{\delta}_1^2}{\hat{\psi}_{11}} \quad (4.10)$$

Burada $\tau_{SNL\alpha}$, $\tau_{SNL\alpha(\beta)}$ ve $\tau_{SNL\alpha\beta}$ Model A, B ve C'yi temsil etmektedir.

Doğrusallığı test etmek için Terasvirta (1994) STR tipi doğrusallık testinin önerdiği şekilde LM_3 yardımcı regresyonu kullanılmıştır. Yardımcı regresyon için F-testi ve hipotezi denklem 4.11, 4.12, 4.13 ve 4.14'te gösterilmiştir.

Burada β lar geçiş değişkeninin kat sayısını ifade etmektedir.

$$F_{LM3} = \frac{\left[\frac{SSR_0 - SSR_1}{3p} \right]}{\left[\frac{SSR_1}{T-4p-1} \right]} \quad (4.11)$$

$$H_{03} = \beta_4 = 0 \quad (4.12)$$

$$H_{02} = \beta_3 = 0 \mid \beta_4 = 0 \quad (4.13)$$

$$H_{01} = \beta_2 = 0 \mid \beta_4 = \beta_3 = 0 \quad (4.14)$$

Bu testle birlikte hem doğrusallık sınanmış olmakta hem de doğrusal olmamanın yapısı elde edilmektedir. Denklem 4.12'nin reddi durumunda üstellik de reddilmekte, Denklem 4.13'ün reddedilmesi durumunda ise lojistik yapı kabul edilmektedir. 4.13'ün

reddedildiği durumda 4.14 reddedilmiyorsa bu durum üstelliğe işaret etmektedir. 4.14 reddedilirse lojistik bir doğrusal olmamadan bahsedilebilir.

Bir kısım değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmek için Granger Nedensellik testi kullanıldığından geleneksel nedensellik testi için Y 'nin bağımlı değişken, X 'in ise bağımsız değişken olarak kabul edildiği kısıtlı (restricted) ve kısıtsız (unrestricted) regresyon modelleri aşağıdaki belirtilmiştir:

$$Y_t = \sum_{i=1}^k \theta_i Y_{t-i} + u_{1t} \quad (4.15)$$

$$Y_t = \sum_{i=1}^k \beta_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \delta_i X_{t-i} + u_{2t} \quad (4.16)$$

$$H_0: \delta_1 = \delta_2 = \dots = \delta_m = 0 \quad X, Y\text{'nin nedeni değildir.}$$

$$H_0: \delta_i\text{'lerden en az biri sıfırdan farklıdır.} \quad X, Y\text{'nin nedenidir.}$$

$$(i = 1, 2, \dots, m)$$

q kısıt sayısını, N gözlem sayısını ve k parametre sayısını ifade etmek üzere;

$$F = \frac{(Kısıtlı\ model - Kısıtsız\ Model)/q}{Kısıtsız\ Model/(N-k)} \quad (4.17)$$

Denklem 4.17'den elde edilen değer F -istatistiği tablosundaki kritik değerlerle kıyaslanarak anlamlılığı doğrultusunda nedenselliğin varlığı konusunda karar verilmektedir (Altıntaş vd. 2008).

Shin. Yu ve Greenwood-Nimmo'nun (2014) önerdiği asimetrik ESTAR sürecine sahip doğrusal olmayan ARDL sınır testinin uzun dönem ve kısa dönem indirgenmiş formları ile kısıtsız hata düzeltme modeli sırasıyla 4.18 ve 4.19 denklemlerinde ifade edilmiştir.

$$y_t = \sum_{j=1}^p \phi_j y_{t-j} + \sum_{j=0}^q (\theta_j^+ x_{t-j}^+ + \theta_j^- x_{t-j}^-) + \varepsilon_t, \quad (4.18)$$

$$\Delta y_t = \rho \xi_{t-1} + \sum_{j=1}^{p-1} \gamma_j \Delta y_{t-j} + \sum_{j=0}^{q-1} (\pi_j^+ \Delta x_{t-j}^+ + \pi_j^- \Delta x_{t-j}^-) + e_t \quad (4.19)$$

Eş bütünleşmenin analiz edildiği F -testi denklem 4.20 gösterilmiştir.

$$F_{PSS} = \frac{(ESS_R - ESS_{UR})/3}{ESS_{UR}/(n-k)} \quad (4.20)$$

BÖLÜM V

BULGULAR VE TARTIŞMA

Geleneksel doğrusal birim kök sınaması olarak yapılan ADF sonuçlarına göre ekonomik büyüme hariç diğer tüm değişkenler sabit terimle seviyelerinde birim köke sahiptir. Ancak farkları alındığında durağanlaşmışlardır. Öte yandan sabit terim ve trendli olarak seviyelerinde vergiler ve ekonomik büyüme durağanken enflasyon ve kamu giderleri farkları alındığından durağan gözükmemektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Doğrusal Birim Kök Sınaması ADF

	ADF			
	Sabit Terim		Sabit Terim ve Trend	
	<i>Level</i>	<i>ilk fark</i>	<i>level</i>	<i>ilk fark</i>
		t-istatistiği	t-istatistiği	
ver	-1.338	-28.287**	-5.075**	-
enf	9.879	-6.935**	4.664	-8.150**
tip	-2.876*	-	-9.771**	-
gid	-0.128	-26.948**	-2.913	-27.147**

* ve ** sırasıyla %5 ve %1 anlamlılık derecelerini göstermektedir.

Hem farklı derecelerde durağan olmaları hem de bir kısım değişkenin farkı alındığında durağanlaşması doğrusal olmamayı ve yapısal kırılmayı akla getirmiştir. Dolayısıyla doğrusal olmayan birim kök sınamaları yapılarak yapısal kırılma ve/veya doğrusal olmama durumunun yapısı hakkında bilgi sahibi olunmak istenmiştir. Bunun için KSS (2003) ve Hepsağ (2021) testleri Modal A, B ve C için gerçekleştirilmiştir. Stokastik sürecin birinci dereceden ESTAR süreci izlediğini varsayan modeli kuran KSS 'ye (2003) göre ham veriyi inceleyen Model A'ya bakıldığında %5 anlamlılık için -2.22 kritik değerinden mutlak değerce daha büyük olduğundan enf ve gid değişkenlerinin ESTAR süreci izlediği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan Model B ve Model C'deki hiçbir değişkenin sırasıyla %5 anlamlılık için kritik değerler olan -2.93 ve -3.40'tan mutlak değerce daha büyük bir değere sahip olmaması sebebiyle ESTAR süreci gözlemlenmemektedir. Bu durumda simetrik bir ESTAR sürecinden de bahsedilememektedir (Tablo 3).

Tablo 3. KSS (2003) Doğrusal Olmayan Birim Kök Sınaması

KSS (2003)			
	Model A	Model B	Model C
ver	1.85973	0.01033	-1.94634
enf	6.00367**	2.04816	1.13927
tip	0.76968	-2.28399	-2.30436
gid	2.85285**	1.81399	2.85285

Kruse (2011) modelini yeniden yapılandıran Hepsağ (2021) yapısal kırılmada lojistik bir yapıyı, doğrusal olmamada ise üstel bir yapıyı sınamaya imkân veren testi geliştirmiştir. Buna göre Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere Model A için enf, tip ve gid değişkenleri %5 anlamlılık için kritik değer olan 9.613'ten daha büyük değerlere sahip olduğundan yumuşak kırılmalı ESTAR süreci izlemektedir. Trendden arındırılmış Model C'de ise sadece ver ve enf değişkenleri %5 anlamlılık için kritik değer olan 12.728'den daha büyük olduğundan ESTAR süreç izlemişlerdir. Ancak gid değişkeninin de kritik değere oldukça yakın olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ek olarak Model B'de ise %5 anlamlılık için kritik değer olan 12.73'ten büyük hiçbir tao değeri bulunmamaktadır.

Tablo 4. Hepsağ (2021) Doğrusal Olmayan Birim Kök Sınaması

Değişken	Model A	Model B	Model C
ver	1.85973	0.01033	-1.94634
enf	6.00367	2.04816	1.13927
tip	0.76968	-2.28399	-2.30436
gid	2.85285	1.81399	2.85285

Bu durumda veri yapısının lojistik veya üstel bir yapıya sahip olup olmadığını anlamak için Terasvirta (1994) tarafından sunulan LM doğrusallık testine başvurulmuştur. Buna göre doğrusal olmayan yapının türünü belirlemek için yapılan

sınamada tüm değişkenler için hipotezlerdeki LM değerlerinde birinci ve üçüncüsü ikincilerden büyük olduğundan LSTAR bir süreç izlendiği görülmektedir.

Tablo 5. Terasvirta (1994) LM Doğrusallık Testi

LM Doğrusallık Testi (Terasvirta, 1994)				
	ver	enf	tip	gid
H ₀₁	3140.1550	610982.56	1464.5016	6030.1673
H ₀₂	0.2710	0.05	1.4412	1.6597
H ₀₃	9.6020	32.78	4.6461	3.9746

Tablo 6. Granger Nedensellik Testi

Nedensellik Yönü	Sonuç	F-İstatistik	Olasılık (p-değeri)
ver → enf	Anlamlı	3.448	0.001
gid → enf	Anlamlı	6.895	0.000

Tablo 6'da verilen Granger nedensellik testleri sekiz gecikme için kamu harcamalarından enflasyona ve vergilerden enflasyona bir nedensellik olup olmadığını göstermektedir. Buna göre F-istatistikleri ve olasılık değerleri, kamu gelir ve giderlerinin enflasyona neden olmadığı hipotezinin reddedilmesini gerektirmektedir. Böylelikle vergiler ve kamu harcamalarından enflasyona doğru bir nedenselliğin varlığından söz edebiliriz.

Bu durumda bütçe dengesinden enflasyona bir nedenselliğin olduğu sonucu çıkarılmakla birlikte böyle bir enflasyonun ekonomik aktiviteyle bir ilişkisinin olup olmadığı da incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda enflasyonla ekonomik büyüme arasında bir eş-bütünleşme sınaması yapmak doğru olacaktır. Bu olası ko-entegrasyon, doğrusal olmayan veri yapısını da dikkate alan bir asimetrik ARDL testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 7. NARDL

Bağımsız Değişken (enf)		
değişken	katsayı	S.H.
enf_{t-1}^+	0.060	0.017
enf_{t-1}^-	-1.629	0.427
tip_{t-1}	-0.370	0.065
Δtip_{t-1}	-0.254	0.062
Δenf_{t-1}^+	-1.211	0.469
Δenf_{t-2}^+	2.094	0.526
Δenf_{t-3}^+	-1.347	0.481
Δenf_{t-2}^-	8.133	3.284
Δenf_{t-7}^-	12.153	3.241
Sabit	1.528	0.264
L_{enf}^+	26.94249	
L_{enf}^-	4.20105	

$$F_{PSS} \quad 11.304[0.000]$$

$$W_{LR} \quad 0.242[0.623]$$

$$W_{SR} \quad 0.145[0.704]$$

Doğrusallık testleri ve enflasyonun nedenlerine dair mali değerlendirme sonrası yapılan sabit terimli asimetrik ARDL modeline göre W_{LR} değeri %5 anlamlılık için kritik değer olan 3.84'ten küçük olduğundan enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönem asimetrik etkilerin varlığı reddedilmiştir. Kısa dönem asimetrik etkilerin varlığı da W_{SR} değerinin %5 anlamlılık için kritik değere olan 3.84'ten küçük olduğu için reddedilmiştir.

Ancak;

F_{PSS} istatistiği değeri Peseran, Shin ve Smith (2001) tarafından belirlenen alt ve üst kritik değerler olan 3.79 ve 4.85 aralığında bulunmamaktadır. Üst değerden büyük olan F istatistiği eş bütünleşmenin varlığına işaret etmektedir. Bu durumda ekonomik büyüme bağımlı değişken olarak belirlendiğinde enflasyon ve ekonomik büyüme arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bulunan simetrik ilişkide enflasyon bağımsız değişkendeki pozitif değişikliklerin uzun dönem kat sayısı 26.94249 iken negatif kat sayısı ise 4.20105'tir.

BÖLÜM VI

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’de 2006:1–2024:11 dönemi boyunca bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki asimetrik etkilerini incelemeyi amaçlamış ve bu ilişkiyi hem teorik hem de ampirik bir çerçevede ele almıştır. Literatürde genellikle doğrusal yaklaşımlarla analiz edilen bütçe açığı-enflasyon ilişkisi, bu tezde asimetrik bir perspektiften değerlendirilmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan, ekonomik yapısı dönemsel ve yapısal dalgalanmalara açık bir ekonomide bu ilişkinin doğrusal olmayan dinamiklere sahip olduğu ortaya konmuştur. Çalışmanın bulguları, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerinin sadece düzeyine değil, aynı zamanda yönüne ve finansman yöntemlerine bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Bu sonuçlar, hem akademik literatüre özgün bir katkı sunmakta hem de politika yapıcılar için yol gösterici öneriler geliştirmektedir.

Çalışmanın ampirik analizinde, 2006:1–2024:11 dönemine ait aylık veriler kullanılarak ARDL (Autoregressive Distributed Lag) ve asimetrik ARDL (NARDL) modelleri uygulanmıştır. ADF (Augmented Dickey-Fuller), KPSS (Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin), KSS (Kapetanios, Shin, Snell, 2003), Hepsağ (2021) ve Terasvirta (1994) LM (Lagrange Multiplier) doğrusallık testleri ile serilerin durağanlığı ve doğrusal olmayan yapıları sınanmıştır. Bulgular, bütçe açıklarının artmasının enflasyonu anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini, ancak açıkların azalmasının enflasyonu aynı ölçüde düşürmediğini ortaya koymaktadır. Bu asimetrik ilişki, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerinin yönüne bağlı olarak farklılaştığını ve özellikle açıkların finansman yöntemlerinin bu etkilerde belirleyici olduğunu göstermektedir. Örneğin, merkez bankası kaynaklı para basımı yoluyla finanse edilen bütçe açıklarının enflasyonist baskıları artırdığı, buna karşın borçlanma yoluyla finansmanın faiz oranları üzerinde baskı oluşturarak ekonomik büyümeyi dolaylı olarak etkilediği gözlemlenmiştir.

Literatürde bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı çalışmalar (Hamburger ve Zwick, 1981; Catão ve Terrones, 2005; Fischer vd., 2002; Lin ve Chu, 2013) bütçe açıklarının enflasyonu artırdığını savunurken,

diğerleri (Heller, 1980; Karras, 1994; Ashra vd., 2004) bu ilişkiyi sorgulamış veya herhangi bir ilişkinin bulunmadığını öne sürmüştür. Ayrıca, Aghevli ve Khan (1978), Ahking ve Miller (1985) gibi çalışmalar, enflasyon ve bütçe açıkları arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu ileri sürmüştür. Bu tez, Türkiye örneğinde bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkisinin asimetrik olduğunu göstererek, geleneksel doğrusal yaklaşımların ötesine geçmiş ve gelişmekte olan ülkeler için daha gerçekçi bir analiz çerçevesi sunmuştur. Ayrıca, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki kısa ve uzun dönem etkilerinin simetrik olduğu, ancak eş bütünleşme ilişkisinin varlığıyla birlikte pozitif ve negatif şokların farklı katsayılarla ekonomik büyümeyi etkilediği tespit edilmiştir. Bu bulgu, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin de sadece düzey değil, yön açısından da dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Türkiye'nin tarihsel ekonomik deneyimi, çalışmanın bulgularını destekleyen önemli bir bağlam sunmaktadır. 1980 öncesi dönemde kamu maliyesindeki yapısal sorunlar ve yüksek bütçe açıkları enflasyonist baskıları artırmış, 1980 sonrası neoliberal reformlar ve 2000'li yıllardaki mali disiplin politikaları bu baskıları bir süre kontrol altına almıştır. Özellikle 2001 ekonomik krizinden sonra uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, bütçe disiplinine yönelik önemli adımlar atılmasını sağlamış ve bütçe açıklarının kontrol altına alınmasına katkıda bulunmuştur. Ancak, 2020 sonrası pandemi dönemiyle birlikte artan kamu harcamaları ve genişleyici maliye politikaları, bütçe açıklarını yeniden artırarak enflasyonist dinamikleri tetiklemiştir. Bu bağlamda, çalışmanın bulguları, Türkiye'de bütçe açıklarının finansman yöntemlerinin enflasyon üzerindeki etkilerinin dikkatle izlenmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle, merkez bankası kaynaklı finansmanın enflasyonist etkileri artırdığı, borçlanma yoluyla finansmanın ise faiz oranlarını yükselterek özel sektör yatırımlarını ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Asimetrik ARDL modeline göre, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönem asimetrik etkilerin varlığı reddedilmiş, kısa dönem asimetrik etkiler de anlamlı bulunmamıştır. Ancak, F istatistiği, Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından belirlenen kritik değerler arasında yer alarak eş bütünleşme ilişkisinin varlığına işaret etmiştir. Bu durumda, ekonomik büyüme bağımlı değişken olarak belirlendiğinde, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bulunan simetrik ilişkide, enflasyon bağımsız değişkendeki pozitif değişikliklerin uzun dönem katsayısı

26.94249 iken, negatif katsayı 4.20105'tir. Bu sonuç, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin simetrik olduğunu, ancak pozitif ve negatif şokların farklı büyüklüklerde etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, politika yapıcıların enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini değerlendirirken hem kısa hem de uzun dönem dinamikleri dikkate alması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın bulguları ışığında, Türkiye'de maliye politikalarının tasarımı ve uygulanmasında aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir:

Bütçe Finansman Yöntemlerinin Optimize Edilmesi: Bütçe açıklarının finansmanında merkez bankası kaynaklı para basımına bağımlılığın azaltılması, enflasyonist baskıların kontrol altına alınması açısından kritik öneme sahiptir. Bunun yerine, uzun vadeli ve sürdürülebilir borçlanma stratejileri geliştirilmeli, ancak borçlanmanın faiz oranları ve özel sektör yatırımları üzerindeki etkileri de gözetilmelidir. Kamu borçlanmasının ekonomik büyümeyi destekleyici üretken yatırımlara (altyapı, eğitim, teknoloji) yönlendirilmesi, asimetrik enflasyonist etkilerin azaltılmasında etkili olabilir.

Mali Disiplinin Güçlendirilmesi ve Yapısal Reformlar: Bütçe açıklarının sürdürülebilir bir seviyede tutulması için mali disiplin politikaları güçlendirilmelidir. Kamu harcamalarının verimliliği artırılmalı, özellikle tüketim odaklı harcamalar yerine üretken alanlara yatırım yapılmalıdır. Vergi tabanının genişletilmesi, vergi tahsilatının etkinliğinin artırılması ve kayıt dışı ekonominin azaltılması, bütçe gelirlerini artırarak açıkların finansman ihtiyacını azaltabilir. Ayrıca, kamu maliyesinde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri güçlendirilmelidir.

Asimetrik Etkilerin Politika Tasarımına Dahil Edilmesi: Çalışmanın ortaya koyduğu asimetrik ilişki, bütçe açıklarının artışı ve azalışının enflasyon üzerindeki etkilerinin farklı olduğunu göstermektedir. Politika yapıcılar, maliye politikalarını tasarlarken bu asimetrik dinamikleri dikkate almalı ve bütçe açıklarının azaltılmasına yönelik stratejilerin enflasyonu düşürmede sınırlı etkileri olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır. Bu bağlamda, enflasyonla mücadelede maliye politikalarının para politikalarıyla koordineli bir şekilde yürütülmesi önem arz etmektedir.

Gelir Dağılımı ve Toplumsal Etkilerin Gözetilmesi: Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki asimetrik etkileri, özellikle düşük gelirli kesimler üzerinde daha fazla baskı yaratmaktadır. Enflasyonist baskıların gelir dağılımındaki adaletsizlikleri artırdığı göz önüne alındığında, maliye politikalarının toplumsal etkileri de değerlendirilmelidir.

Sosyal transferler, hedefe yönelik destek programları ve düşük gelirli kesimlere yönelik sübvansiyonlar, enflasyonun bu kesimler üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletebilir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) Reformu: KİT'lerin finansal performanslarının iyileştirilmesi, bütçe açıklarının azaltılmasında önemli bir rol oynayabilir. KİT'lerin verimliliğini artıracak modernizasyon yatırımları, kurumsal yönetim reformları, performans bazlı bütçeleme ve şeffaf denetim mekanizmaları, kamu maliyesine olan yükü hafifletebilir. Özelleştirme süreçleri, kamu hizmetlerinin kalitesini ve erişilebilirliğini gözeterek dikkatle yürütülmelidir.

Uzun Vadeli Makroekonomik İstikrar Hedefleri: Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, bütçe açıklarının negatif olduğu dönemlerde bile fiyat istikrarını sağlamaya yönelik politikaların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemeyeceği bulgusu, politika yapıcılar için önemli bir rehberdir. Enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki simetrik etkileri dikkate alınarak, maliye ve para politikalarının uzun vadeli makroekonomik istikrar hedefleriyle uyumlu bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda, enflasyon hedeflemesi ve mali disiplin politikalarının eşgüdüm içinde yürütülmesi, ekonomik istikrarın sağlanmasında etkili olacaktır.

Enflasyonun Sektörel ve Bölgesel Etkilerinin Analizi: Çalışma, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki genel etkilerini incelemiş olsa da bu etkilerin sektörel ve bölgesel farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır. Gelecekteki politikalar, enflasyonun tarım, sanayi, hizmet gibi sektörler üzerindeki etkilerini ve farklı bölgelerdeki ekonomik yapıları dikkate alarak tasarlanmalıdır.

Bu tez, bütçe açığı-enflasyon ilişkisini asimetrik bir perspektiften ele alarak, Türkiye ekonomisi için özgün bir katkı sunmaktadır. Geleneksel doğrusal modellerin ötesine geçerek, asimetrik ARDL modeli ile bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki kısa ve uzun dönem etkilerini analiz eden bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerdeki mali göstergelerin çok boyutlu analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tezin tarihsel perspektifi, Türkiye'nin ekonomik geçmişindeki dönüm noktalarını (1980 reformları, 2000'li yılların mali disiplini, pandemi sonrası genişleyici politikalar) dikkate alarak, ampirik bulguları daha geniş bir bağlama oturtmaktadır. Bu bütünlük, çalışmanın hem akademik hem de pratik düzeyde değerini artırmaktadır.

Tez, literatürdeki boşlukları doldurarak, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerinin sadece düzey değil, yön ve finansman yöntemleri açısından da farklılaştığını göstermiştir. Ayrıca, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki simetrik etkileri ve eş

bütünleşme ilişkisi, makroekonomik politikaların tasarımında dikkate alınması gereken önemli bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesi, Keynesyen, Monetarist ve Ricardocu Denklik yaklaşımlarını birleştirerek, bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki etkilerini çok yönlü bir şekilde ele almış; tarihsel analiz bölümü ise Türkiye'nin ekonomik geçmişini detaylı bir şekilde inceleyerek ampirik bulguları desteklemiştir.

Bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki asimetric etkilerinin politika tasarımında dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuş ve maliye politikalarının sadece açıkları azaltmaya değil, aynı zamanda finansman yöntemlerinin makroekonomik sonuçlarını ve toplumsal etkilerini değerlendirmeye odaklanması gerektiğini savunmuştur. Gelişmekte olan ülkeler bağlamında Türkiye örneği, mali disiplinin sağlanmasının yanı sıra, ekonomik istikrar ve gelir dağılımı adaletinin gözetilmesinin önemini bir kez daha hatırlatmaktadır. Gelecekteki çalışmalar, bu tezin bulgularını farklı ülkeler ve dönemlerle karşılaştırmalı olarak ele alarak, asimetric etkilerin evrensel dinamiklerini daha derinlemesine inceleyebilir. Bütçe açıklarının sektörel etkileri, farklı gelir grupları üzerindeki sonuçları ve bölgesel ekonomik yapılar üzerindeki etkilerine odaklanan çalışmalar, bu alandaki literatüre yeni boyutlar kazandırabilir. Bu tez, Türkiye'de maliye politikalarının daha etkin ve kapsayıcı bir şekilde tasarlanması için önemli bir temel sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Z. ve Terzi H. (2009). Enflasyon ve Bütçe Açıkları İlişkisi: Tanzi ve Patinkin Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(23), 195-211.
- Afsal, M. Ş., Doğan, I., ve Örün, E. (2018). Türkiye'de Fisher Etkisi Bağlamında Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişkinin Non-Parametrik Analizi.
- Agha, A. I. ve Khan, M. S. (2006). An Empirical Analysis of Fiscal Imbalances and Inflation in Pakistan. *SBP Research Bulletin*, 2(2), 343-362.
- Ağcakaya, S. (2003). Ülkemizde Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi 1980-2000. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 215-226.
- Ağcakaya, S. (2003). Ülkemizde Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi 1980-2000. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 215-226.
- Aksoy, E. (2022). Türkiye’de kamu borçlanma politikalarının analizi. *Maliye Politikaları Dergisi*.
- Akşehirli, N. (2024). Finansal Kriz Dönemlerinde Maliye Politikaları: Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Örneği (2017-2021). *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 4(2), 114-128.
- Aktaş, B. (2017). 6741 Sayılı Kanun Kapsamında Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Aş. Ve Türkiye Varlık Fonu Hakkında Bir İnceleme. *AURUM Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 41-70.
- Akyol, M. (2023). Enflasyon ve Enflasyon Muhasebesi Çerçevesinde Bilançolara Etkiye Dair Genel Bakış. *Mali Çözüm Dergisi*, 32, 279-290.
- Akyürek, A. G. Ç. E. (2012). Sağlıkta bir geri ödeme yöntemi olarak global bütçe ve Türkiye. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(2).
- Alper, F. Ö., ve Kök, M. (2023). Türkiye’de Enflasyon-İşsizlik-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 130-141.
- Altınbaş, H., ve Çetin, R. (2008). Türkiye’de Dış Ticaret Belgesi Belirleyicilerinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Öngörülmesi: 1989-2005. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(04), 29-64.

- Altıntaş, M., Güvercin, D., & Uğurlu, E. (2008). Geçiş ekonomilerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Ekonomik Yaklaşım*, 19(Special), 17-32.
- Altun, N. (2017). Türkiye’de bütçe açıklarının sürdürülebilirliğinin ampirik olarak analizi: 1950-2015 dönemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 13-22.
- Altunbağ, D. D., ve Türkoğlu, İ. (2015). Kamu iktisadi teşebbüslerinin Türkiye ekonomisindeki yeri. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 32-58.
- Altunöz, U. (2013). Kamu kesimi iç borçlanmasının özel yatırım harcamaları üzerinde etkisi: Türkiye örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 25-53.
- Altunöz, U. (2014). Cari açık sorununun temel nedenleri ve sürdürülebilirliği: Türkiye örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 115-132.
- Anayochukwu, O. B. (2012). Fiscal Deficits and Inflation in Nigeria: The Causality Approach. *International Journal Of Scientific ve Technology Research*, 8(1), 6-12.
- Arı, A. (2024). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dış Borçların Belirleyicileri: İşçi Dövizleri Etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(67), 55-60. <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.1291328>.
- Arslan Tümer, A. (2020). *İkiz açık ve Türkiye örneği* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Arslantürk, Y., ve Yereli, A. B. (2022). ÇAYKUR’UN TÜRKİYE VARLIK FONU’NA DEVRİNİN VE FİNANSMAN SORUNUNUN ANALİZİ. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 213-229.
- Aslam, A. L. M. ve Lebbe, S. M. A. (2016). Impact of Fiscal Deficit on Inflation in Sri Lanka: An Econometric Time Series Analysis. *International Letters f Social And Humanistic Sciences*, 70, 8-13. <https://doi.org/10.18052/www.Scipress.Com/ILSHS.70.8>.
- Ateş, H. (2023). Pandemi döneminde maliye politikaları ve bütçe dengesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*.
- Atgür, M. (2021). Türkiye'de kamu kesimi bütçe açıkları ve enflasyon ilişkisinin ARDL sınır testi yöntemi ile incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 231-252.

- Attila, İ. (2010). Gayrimenkul geliştirme projelerinde risk yönetimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 387-406.
- Aydın, N. (2012). İşsizlik, Beveridge Eğrisi ve Türkiye İşgücü Piyasasına İlişkin Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32).
- Bahad, Z. K. H. Ö. T. (2011). Enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama (1988-2007). *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 29-44.
- Bakkaloğlu, A. (2024). Türkiye'de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: 2002-2023 Dönemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 27(2), 597-609.
- Bal, H., Özdemir, A. G. P., ve Özdemir, P. (2010). Türkiye Ekonomisinde İç Borçlanmanın Yeri ve Sürdürülebilirliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 82-98.
- Balkı, A., ve Tıprıdamaz, B. (2024). İşsizliğin Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye'den Ampirik Kanıtlar. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 76-90.
- Baltacı, N. (2006). Konsolide bütçe açıklarının finansmanında emisyon: Emisyon-enflasyon ilişkileri üzerine bir analiz (Türkiye örneği: 1980-2004 dönemi).
- Barışık, S., ve Kesikoğlu, F. (2006). Türkiye'de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi (1987-2003 var, Etki-Tepki Analizi, Varyans Ayrıştırması). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(4), 59-82.
- Baş, G., ve Kara, M. (2020). Makro ekonomik faktörlerin cari açık üzerine etkisi: Türkiye için zaman serisi analizi. *International Journal of Social Science Research*, 9(1), 36-47.
- Baş, G., ve Kara, M. (2020). Makro ekonomik faktörlerin cari açık üzerine etkisi: Türkiye için zaman serisi analizi. *International Journal of Social Science Research*, 9(1), 36-47.
- Baumann, P. F., Rossi, E., & Volkmann, A. (2023). What drives inflation and how? Evidence from additive mixed models selected by cAIC. *Frontiers in Applied Mathematics and Statistics*, 9, 1070857.
- Baydur, C. M. (2007). Enflasyon hedeflemesi açısından petrol ve kur şoku.

- Bayrak, M. ve Kanca, O. C. (2013). Türkiye’de Kamu Kesimi Açıklarının Nedenleri ve Fiyatlar Genel Düzeyi Üzerindeki Etkileri. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48, 91-111.
- Bayraktar, O., ve Çelik, Z. (2023). 2021 sonrası Türkiye ekonomisinde maliye ve para politikalarının etkileri. *Türkiye Ekonomi ve Politika Dergisi*.
- Berber, M., ve Artan, S. (2004). Türkiye’de Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi:(teori, literatür ye uygulama). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4).
- Blake, T. (2014). Exploring The Link Between Fiscal Policy and Inflation in Jamaica. Working Paper Bank of Jamaica.
- Bölükbaş, M. (2019). Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Enflasyon ve İşsizlik ile İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir Araştırma. *TESAM Akademi Dergisi*, 6, 185-211.
- Bölükbaş, M. (2020). Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Faiz Oranı Covid-19 Salgınından Etkilendi mi?. *Bankacılar Dergisi*, 115, 50-68.
- Bulawayo, M., Chibwe, F. ve Seshamani, V. (2018). The Impact of Budget Deficits on Inflation in Zambia. *Journal Of Economics and Development Studies*, 2(6), 13-23.
- Buyrukoğlu, A., ve Altunakar Mercan, Ş. (2022). Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye için Ampirik Bir Araştırma. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1509-1524.
- Buyrukoğlu, A., ve Altunakar Mercan, Ş. (2022). Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye için Ampirik Bir Araştırma. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1509-1524.
- Catão, L. A. V. ve Terrones, M. E. (2005). Fiscal Deficits and Inflation. *Journal of Monetary Economics*, 52(2005), 529–554.
- Cengiz, Ç. (2017). *Euro Değerindeki Değişmelerin Türkiye Ekonomisine Yansımalarının Avrupa Birliği’ne tam Üyelik Perspektifinde Değerlendirilmesi* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Ceyhan, M. S., ve Yıldız, S. K. (2017). Bütçe açıkları belirleyicilerinin ekonometrik analizi: Türkiye uygulaması (2006-2015). *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1), 21-35.
- Cihantimur, N. (2024). *Bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki ilişkinin analizi* (Master's thesis, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Cinel, E. A. (2014). Türkiye’de ekonomik büyümenin belirleyicileri (1980-2011). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 15-26.

- Coşkun, O., ve Ekmekçi, İ. (2012). Bir inşaat projesinin evreleri ile zaman ve maliyet analizinin proje yönetim teknikleri vasıtasıyla incelenmesi. *İstanbul ticaret üniversitesi fen bilimleri dergisi*, 10(20), 39-53.
- Çakır, Y. N. (2009). *Bütçe açıklarının politik iktisadı: Türkiye örneği* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çakmak, U., ve Gökçe, A. (2017). Türkiye ekonomisinde enflasyon ve kamu sektörü açığı arasındaki uzun dönemli ilişki.
- Çelik, Z. (2023). 2000 sonrası Türkiye ekonomisinde maliye politikalarının etkileri. *Türkiye Ekonomi Araştırmaları Dergisi*.
- Çelik, Z., ve Bayraktar, O. (2023). 2021 sonrası Türkiye ekonomisinde maliye politikalarının etkileri. *Türkiye Ekonomi ve Politika Dergisi*.
- Çeliköz, Y. S., ve Yukacı, İ. (2016). Konsolide bütçe açıkları ve iç borç-dış borç ilişkisi: Türkiye örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 478-504.
- Çeliköz, Y. S., ve Yukacı, İ. (2016). Konsolide bütçe açıkları ve iç borç-dış borç ilişkisi: Türkiye örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 478-504.
- Çetinkaya, Ş. (2017). Dünya da Ulusal Varlık Fonu ve Türkiye Varlık Fonu Üzerine Swot Analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 30-39.
- Çınar, İ., (2024). Avrupa Birliği Ulaştırma Politikasının Kalkınma Teorileri Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Aizanoi Academia-İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi*, 2(1).
- Çiftçi, E. (2015). Türkiye'de enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Ampirik bir uygulama (1980-2014).
- Çolak, H. M., ve Durgun, A. (2023). Türkiye'de Enflasyon Hedeflemesi Döneminde Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 15(2), 125-139.
- Çukurçayır, S. (2016). Türkiye'de Bütçe Açıkları ve Dış Borç Sorunu Üzerine Bir İnceleme. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-12.
- Demir, F., ve Yıldız, M. (2022). Türkiye'de döviz kuru ve enflasyon ilişkisi: 2015-2021 dönemi. *Ekonomi ve Finans Araştırmaları Dergisi*.
- Demir, M. A. (2019). Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri Çerçevesinde Türkiye İçin Cari Açık Sürdürülebilirliği. *Third Sector Social Economic Review*, 54(1), 261-273.

- Demir, O. (2003). Türkiye ekonomisinin temel bir sorunu: yüksek kamu açıklarının uzun süre devam etmesi.
- Demir, O., ve Esen, A. (2021). Covid 19'un yıkıcı ekonomik etkileri ve Türkiye ekonomisinde dönüşüm ihtiyacı. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(1), 88-105.
- Demiray, M. (1995). Bütçe açıklarının finansmanında iç borçlanmanın yeri ve etkileri-Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir çalışma.
- Direkçi, T. (2006). *Kamu açıklarının makro ekonomik etkileri: Türkiye çalışması* (Doctoral dissertation, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ditzen, J., & Ravazzolo, F. (2022). Dominant Drivers of National Inflation. *arXiv preprint arXiv:2212.05841*.
- Doğan, S., ve Tunalı, Ç. B. (2012). Türkiye'de Bütçe Açığı-Cari İşlemler Açığı İlişkisi (2001 Krizi Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme). *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (58), 1-26.
- Duran, H., ve Kaya, A. (2023). Türkiye'de enflasyonla mücadelede kamu maliyesinin rolü. *İktisat ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*.
- Durdu, M. (2018). Türkiye varlık fonu için bir uygulama örneği: Singapur temasek holding. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 74-92.
- Durdu, M. (2018). Türkiye'de Bütçe Dışı Fon Uygulamaları ve Varlık Fonu. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Düzcan, E. (2008). Türkiye ekonomisinde tasarruf-yatırım dengesizlikleri ve üçüz açıklar sorunu (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Ekşi, F. (2010). Türkiye'de cari açık ve finansmanı (1980-2009).
- Emek, Ö. F., Düşünceli, F., ve Özçelebi, O. (2021). Türkiye'de enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki simetrik ve asimetrik nedensellik ilişkilerin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 241-270.
- Engin, C., ve Uğur, B. (2024). Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: N-11 Ülkeleri Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 727-741.
- Engin, İ. (2022). Türkiye Varlık Fonunun Potansiyel Riskleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 141-170.

- Erk, H., Üçdoğruk, Ş., ve Emeç, H. (2022). Enflasyon hedeflemesi rejiminin taylor kuralı kapsamında heterojen panel veri analiziyle incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 375-409.
- Erkol, D. (2019). Cari açık ve bütçe açığının Türk bankacılık sektörüne etkileri (Master's thesis, Kırklareli Üniversitesi).
- Eroğlu, E., ve Demirbaş, T. (2016). Mali Saydamlığın Önemi ve Türkiye’de Kamu Mali Yönetiminin Mali Saydamlık Açısından Değerlendirilmesi/The Importance of Fiscal Transparency and an Evaluation of Public Financial Management in Turkey in terms of Fiscal Transparency. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1).
- Fakher, H. (2016). The Empirical Relationship Between Fiscal Deficits and Inflation (Case Study: Selected Asian Economies). *Iran. Econ. Rev.*, 4(20), 551-579.
- Faysal Gökçalp, M., ve Avcı, M. Türkiye Ekonomisi’nde Mali Disiplinsizlik Olgusu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 7-21.
- Fırat, E. (2013). Ekonomik kriz ile mücadelede maliye politikasının rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 298-313.
- Filiz, M. (2006). *Türkiye’de bankacılık sisteminin regülasyonu Basel standartları açısından bir değerlendirme* (Master's thesis, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- Friedman, M. (1997). The role of monetary policy *American Economic Review* (1968) 58, March, pp. 1–17. In *A Macroeconomics Reader* (pp. 176-191). Routledge.
- Genç, H. (2015). *Türkiyede bütçe açıkları ile kamu borçlanması arasındaki ilişki: 1970-2014 dönemi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Genç, S. Y., Yardımcı, M. E., ve Göçeri, K. (2017). Türkiye ekonomisinde cari açık sorununun yapısal nedenleri ve sürdürülebilirliği (2002-2016). *Dünden Bugüne*, 82.
- Göçer, İ., ve Aslan, R. (2020). Mali Sistemin Sürdürülebilirliği: Türkiye için Yeni Nesil Bir Zaman Serisi Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 12(2), 163-178.
- Göktaş, N. (2019). *Türkiye’de 1990 sonrası Ekonomik Krizler ve Uygulanan Maliye politikaları* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Güneş, C. (1996). *Çağdaş iktisadi konjonktür teorileri* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Güneş, S., ve Yıldırım, C. (2017). Kredi Genişlemesi ile Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 43-60.

- Güney, P. Ö. (2009). Yeni Fiyat Belirlenme Teorisi: Bir Literatür Taraması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 25-44.
- Güriş, S. (2021). Ekonometrik Okuryazarlık ve Ekonometri Eğitimi. *EKOIST Journal of Econometrics and Statistics*, (34), 1-11.
- İpek, E. ve Akar, S. (2017). Bütçe Açığı ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(38), 167-189.
- İyidoğan, P. V., ve Erkam, S. (2013). İkiz açıklar hipotezi: Türkiye için ampirik bir inceleme (1987-2005). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 39-48.
- James, N., & Chin, K. (2022). On the systemic nature of global inflation, its association with equity markets and financial portfolio implications. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 593, 126895.
- Kalaycı, İ. (2014). Atatürk döneminde parasal politikalar: Çağdaş Türkiye ekonomisine etkileri.
- Kara, A. H., ve Orak, M. (2008). Enflasyon hedeflemesi. *Ekonomik Tartışmalar Konferansı*, 10.
- Karaarslan, E. (2002). Kamu mali yönetimi ve tahakkuk esaslı devlet muhasebesi. *Maliye Dergisi*, 140, 58-75.
- Karabulut, K. (2024). Türkiye’de bütçe açıkları ve enflasyon dinamikleri. *Bitlis Eren Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Karabulut, P. (2019). *İkiz açık ve Türkiye örneği* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Karacaova, E. N. T. (2017). Türkiye Cumhuriyeti'nin Yeni Hukuki Teknolojisi: Usule Bağlı Olmayan Bir Özelleştirme Yöntemi Olarak Türkiye Varlık Fonu. *ViraVerita E-Dergi*, (10), 1-29.
- Karadeniz, Y. (2022). Enflasyon ve Bütçe Açığı Arasındaki Kuadratik İlişki: Türkiye Örneği. *Sayıştay Dergisi*, 33(125), 291-309.
- Karadeniz, Y. (2022). Enflasyon ve Bütçe Açığı Arasındaki Kuadratik İlişki: Türkiye Örneği. *Sayıştay Dergisi*, 33(125), 291-309.

- Karaöz, A. G. M. (1998). Türkiye'nin Cari İşlemler Dengesi ve Yurt Dışı İşçi Transferleri Üzerine Bir Uygulama: Zaman Serileri Yaklaşımı 1970-1995. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3).
- Karasioglu, F., & Göktürk, İ. E. (2017). Varlık Fonu Temel Stratejisi ve Türkiye Örneği. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 6(12), 100-109.
- Karaş, E. (2023). Türkiye'de Bütçe Dengesi ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *The Journal of International Scientific Researches*, 8(3), 550-565.
- Karluk, S. R. (2016). Türkiye Ekonomisini Dışa Açan 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları: Öncesi ve Sonrasında Ekonomik Durum. *Turgut Özal*, 218.
- Kaur, G. (2018). The Relationship Between Fiscal Deficit and Inflation in India: A Cointegration Analysis. *Journal of Business Thought*, 8, 24-41.
- Kaya, D., ve Durgun, A. (2023). Türkiye'de Bütçe Dengesi ve Enflasyon İlişkisi: Son 20 Yılın Ampirik Analizi. *InTraders International Trade Academic Journal*, 6(2), 201-222.
- Kaya, M. G., ve Öz, E. (2016). Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı ilişkisinin Türkiye ekonomisi açısından değerlendirilmesi: 1980-2014 dönemi. *Yönetim ve Ekonomi dergisi*, 23(3), 639-651.
- Kaya, Y., ve Balıkçioğlu, E. (2023). Covid-19 Sürecinde Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Kredi Riskinin Belirleyicileri. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 10(1), 820-836.
- Kekeç, H. M., ve Kuzu, S. (2018). Türkiye'de Cari Açık Makası Daraltılabilir Mi?. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 661-679.
- Kesbiç, C. Y., Baldemir, E., ve Bakımlı, E. (2005). Bütçe Açıkları ile Parasal Büyüme ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 81-98.
- Kesbiç, C. Y., Baldemir, E., ve Bakımlı, E. (2005). Bütçe Açıkları ile Parasal Büyüme ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 81-98.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Palgrave Macmillan.

- Khundrakpam, J. K.. ve Pattanaik, S. (2010). Fiscal Stimulus and Potential Inflationary Risks: An Empirical Assessment of Fiscal Deficit and Inflation Relationship in India. *Journal of Economic Integration*, 25(4), 703-724.
- Kiper, K. (2021). Industrial Pricing in Turkish Manufacturing During the Early 2000s: A Post-Keynesian Approach. *International Journal of Political Economy*, 50(2), 165-181.
- Kiper, K. (2023). Mali Disiplin: Eleştirel Bir Yaklaşım ve Post-Keynesyen Alternatif. *Fiscaoeconomia*, 7(2), 1787-1812.
- Kol, E. N. (2011). İktisadi etkinlik-istihdam-kariyer planlaması ilişkisi: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri üzerine bir uygulama.
- Korkut, S. (2007). Parlamenter Denetim Kapsamında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetlenmesi. *Yasama Dergisi*, (6), 5-48.
- Kökcü, A. (2011). Bütçe açığı, cari işlemler arasındaki ilişki ve Türkiye örneği (1994-2010).
- Köse, Z. (2016). Türkiye ekonomisinde 2003-2014 döneminde ekonomik büyüme işsizlik ve enflasyon ilişkisi. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 54-71.
- Kurt, B., ve Erkan, S. (2023). Türkiye’de enflasyon hedeflemesi ve para politikaları: Bir değerlendirme. *Para Politikaları Dergisi*.
- Kuş, C., Korkmaz, M. Ç., Kınacı, İ., Karakaya, K., ve Akdoğan, Y. (2022). Modified-Lindley distribution and its applications to the real data. *Communications Faculty of Sciences University of Ankara Series A1 Mathematics and Statistics*, 71(1), 252-272.
- Küçüksucu, M. (2012). Türkiye’de bütçe dengesi ve cari işlemler dengesi arasındaki ilişki: 1998-2011 dönemine ait ampirik bir uygulama.
- Lebe, F., ve Akbaş, Y. E. (2015). İthal Ham Petrol Fiyatları ile Döviz Kurunun Cari Açık Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 170-196.
- Lebe, F., ve Bayat, T. (2011). Taylor kuralı: Türkiye için bir vektör otoregresif model analizi. *Ege Akademik Bakış*, 11(Özel), 95-112.
- Lozano, L. I. (2008). Budget Deficit, Money Growth and Inflation: Evidence from The Colombian Case. *Borradores De Economia* 537, Banco De La Republica De Colombia.

- Madni, G. R. (2014). Taxation, Fiscal Deficit and Inflation in Pakistan. *The Romanian Economic Journal*, 53, 41-60.
- Mangır, F. (2006). Finansal Deregülasyonun 1989–2001 Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 459-472.
- Maraş, G., ve Dumrul, C. (2019). Türk ekonomisinde bütçe açığı ve enflasyon ilişkisinin sınır testi yaklaşımı ile eş-bütünleşme analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (54), 314-342.
- Nguyen, V. B. (2015). Effects of Fiscal Deficit and Money M2 Supply on Inflation: Evidence from Selected Economies of Asia. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 20(2015), 49–53.
- Odim, O. U., Ngozi, O. C. ve Lawrence, E. (2014). Inflation Dynamics and Fiscal Deficit in Nigeria: Examination of Causal Relationship. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 2(5), 79-86.
- Oktay, E., Yıldırım, S., ve Bilgiç, E. (2021). Dönüşüm Sürecinde Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Nereye?. *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(35), 73-96.
- Oktayer, A. (2010). Türkiye’de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi. *Maliye Dergisi*, 158(1), 431-447.
- Olasunkanmi, O. I. ve Yetunde, S. H. (2016). Does Fiscal Deficit Granger Cause Impulsiveness in Inflation Rate in Nigeria?. *Acta Universitatis Danubius*, 4(12), 208-216.
- Oral, A. G. B. G. (2011). Mali yolsuzlukla mücadele stratejileri: Türk vergi sistemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 403-431.
- Oruç, E. (2016). Bütçe Açıkları Enflasyonist Etkiye Sahip Midir? Türkiye Üzerine Uzun Dönemli Analiz. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 1-21.
- Oskay, C. (2023). Outlook of The Turkish Economy: An Overview of The Covid-19 Pandemic and Post. *BİLTÜRK Journal of Economics and Related Studies*, 5(2), 87-109.
- Ozcan, I. C. (2019). Özelleştirme Öncesi Yeniden Yapılandırma: Türk Kamu İktisadi Teşebbüsleri Üzerine Bir İnceleme. *Business and Economics Research Journal*, 10(3), 671-685.

- Özbek, S., ve Taş, S. (2023). Enflasyon ve faiz ilişkisinin Fisher ve Neo-Fisher etkilerinin panel ekonometrik analizi. *Sakarya iktisat dergisi*, 12(1), 83-109.
- Özçelik, İ. Y. (2005). *Kamu borç yükü-borçlanmanın sürdürülebilirliği ilişkisi ve Türkiye uygulaması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Özdemir, A. (2010). *Türkiye'de para politikasının ekonomik istikrarı sağlamadaki rolü (1980 sonrası dönem)* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Özkan, Z. *Kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerinin Türk ekonomisi üzerindeki etkileri* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Pehlivan, A. (2008). *Türkiye'de Bütçe Harcama Politikalarında Yaşanan Değişimlerin Temel Makro Ekonomik Dengeler Üzerindeki Etkileri:(2003-2007)* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Polat, E. (2019). İşsizlik ile Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye'deki Düzey-2 Bölgeleri İçin Ampirik Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi*, 26(3), 783-799.
- Prasad, A. ve Khundrakpam, J. K. (2003). Government Deficit and Inflation in India. University Library Of Munich MPRA 51106, 21(2-3), 1-14.
- Saçık, S. Y., ve Alagöz, M. (2010). Türkiye'de Cari İşlemler Açığı Sorunu ve Borçlanma ile İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 113-120.
- Sağdıç, A., ve Duman, Y. K. (2021). Türkiye'de Cari Açık, Reel Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiler: Var ve Granger Nedensellik Analizi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 10(3), 213-225.
- Sakal, M. (2002). Türkiye'de Kamu Açıkları ve Borçlanmanın Sürdürülebilirliği Sorunu: 1988-2000 Dönem Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1).
- Sancak, E., ve Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye'de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 159-198.
- Sever, E., ve Demir, M. (2007). Türkiye'de bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkilerin VAR analizi ile incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 47-63.
- Sever, E., ve Demir, M. (2007). Türkiye'de bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkilerin VAR analizi ile incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 47-63.

- Shkliarevsky, G. (2023). Inflation and Value Creation: An Economic and Philosophic Investigation. *arXiv preprint arXiv:2301.03063*.
- Soylu, P. Ü. (2015). Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadi politikanın dönüşümü.
- Soysal, A., ve Arslan, R. (2024). Kamu borçlanması ve bütçe açıklarının sürdürülebilirliği. *Maliye Çalışmaları Dergisi*.
- Sümer, A. L. (2020). Geleneksel Olmayan Para Politikası Kapsamında Neo-Fisher Etkisi: 2008 Sonrası Türkiye Deneyimi. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-21.
- Şahin, B. E. (2011). Türkiye'nin cari açık sorunu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 47-56.
- Şen, H., ve Kaya, A. (2024). Fiscal Policy from Keynes to Lucas. *Ekonomik Yaklaşım*, 35(132), 265-265.
- Şen, S. (2024). Cari İşlemler Dengesi ve Maliye Politikası İlişkisi: Türkiye İçin Vektör Otoregresif Bir Analiz. *Financial Analysis/Mali Çözüm Dergisi*, (183).
- Şentürk, M., ve Akbaş, Y. (2014). Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin VAR Modeli ile Analizi: Türkiye Örneği (2007–2014). *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 9(34), 5820–5832.
- Şentürk, S. H., Karakurt, B., ve Şahingöz, B. (2017). Mali Disiplin ve Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Analiz: Türkiye Örneği. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 3(2), 185-204.
- Şimşek, N. (2014). *İkiz açıklar hipotezi: Türkiye üzerine bir inceleme* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi).
- Taban, S., ve Şengür, M. (2016). Türkiye'de enflasyonun kaynağının belirlenmesine yönelik ekonometrik bir analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 47-64.
- Tanrıöver, B., ve Biçer, B. (2015). Yapısal şokların emek piyasası üzerindeki etkileri: Türkiye için Beveridge eğrisi tahmini. *International Journal of Academic Values Studies*, (1), 12-25.
- Tatlıyer, M. (2016). Enflasyon Neden Yükselir, Nasıl Düşer: Türkiye Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(30), 1-20.

- Tekinay, O. N. (2022). Covid-19 salgın dönemi G7 ülkeleri ve Türkiye'nin ekonomik performans sıralaması ve karşılaştırılması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 1-25.
- Temiz, D. (2008). Fiyat Düzeyinin Mali Teorisi (FTPL): Türkiye'nin 1980-2005 Dönemi İçin Model Uygulamaları.
- Tiryaki, Ö. A. (2006). 1980-2000 yılları arasında Türkiye'de enflasyonla mücadele ve IMF'in rolü.
- Tiwari, A. K. ve Tiwari, A. P. (2011). Fiscal Deficit and Inflation: An Empirical Analysis for India. *The Romanian Economic Journal*, 14(42), 131-158.
- Tokatlıoğlu, M., Selen, U., ve Leba, R. (2018). Küreselleşme Sürecinde Tarımın Stratejik Önemi ve Tarımsal Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolü. *Journal of Life Economics*, 5(4), 151-176.
- Tunç, M., ve Karabulut, K. (2024). 2002 Sonrası Türkiye Ekonomisi. *Bitlis Eren Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 154-174.
- Tunçay, C. M. (2021). Hoşnutsuzluk Endeksi ve Takipteki Kredi Oranları İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Politik Ekonomik Kuram*, 5(2), 241-251.
- Turan, S. A. (2010). *Enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkileri: Türkiye üzerine incelemeler* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Turan, Z., ve Barak, D. (2016). Türkiye'de cari işlemler açığının sürdürülebilirliği. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 70-80.
- Uçan, O., ve Çebe, G. N. (2018). 2008 Krizi Öncesi ve Sonrası Türkiye'de Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 6-17.
- Uluyol, O. (2019). 1980-2000 Döneminde Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (17), 73-107.
- Uysal, D., ve Erdoğan, S. (2003). Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği (1980-2002). *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 35-50.
- Uysal, G., Okçu, N. T., Eskimez, E., ve Yılmaz, E. S. (2018). Local resection for placenta accreta spectrum: a conservative uterus sparing technique for anterior placenta accreta. *The European Research Journal*, 5(1), 50-57.

- Ümit, A. Ö. (2007). *Türkiye'de Bütçe Açığı ile Cari İşlemler Arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Vergil, H. (2004). Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'nin Endüstri-İçi Ticaret Düzeyi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- Yalçınkaya, Ö., Daştan, M., ve Karabulut, K. (2018). Türkiye Ekonomisinde Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği: Dönemsel ve Yapısal Kırılmalı Bir Zaman Serisi Analizi (1984Q1-2017Q4). *Journal of Life Economics*, 5(4), 1-22.
- Yalçınkaya, Ö., ve Karabulut, K. (2017). Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Dönemsel ve Yapısal Kırılmalı Bir Zaman Serisi Analizi (1965-2016). *Journal of International Social Research*, 10(52).
- Yapraklı, D. D. S. (2011). Türkiye'de açık ekonomi para politikası kuralının geçerliliği: Sınır testi yaklaşımı. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 13(1), 127-142.
- Yapraklı, S. (2022). Açık Enflasyon Hedeflemesi Döneminde Neo-Fisher Etkisi'nin Geçerliliği: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *EKOIST Journal of Econometrics and Statistics*, (37), 85-105.
- Yatbaz, A., Çatıkkaş, Ö., ve OKUR, M. (2018). Uluslararası Muhasebe Standartları Alanında Yeni Bir Düzenleyici Kuruluş Olarak AAOIFI ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar IV*, 149.
- Yeldan, A. E. (2005). Türkiye Ekonomisi'nde Dış Açık Sorunu ve Yapısal Nedenleri. *Çalışma ve Toplum*, 4(7), 47-60.
- Yenipazarlı, A., ve Karaca, B. (2022). Cari işlemler dengesi ve ekonomik büyüme: Türkiye üzerine ampirik bir uygulama. *Business Economics and Management Research Journal*, 5(3), 245-265.
- Yıllancı, V., Şaşmaz, M. Ü. ve Öztürk, Ö. F. (2020). Türkiye'de Kamu Harcamaları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Frekans Alanda Asimetrik Testinden Kanıtlar. *Sayıştay Dergisi*, 116, 121-139.
- Yıldızel, S. A., ve Arslan, Y. (2018). Risk Factors Identification and Estimation for Glass Fiber Reinforced Concrete Production Sector. *Gazi University Journal of Science Part C: Design and Technology*, 5(4), 215-221.
- Yılmaz, A. (2023). Döviz kuru dalgalanmalarının bütçe dengesi üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.

- Yılmaz, H. H. (2007). İstikrar Programlarında Mali Uyumda Kalite Sorunu: 2000 Sonrası Dönem Türkiye Deneyimi. *TEPAV yayını*.
- Zabun, A. Ö. (2012). Proje yapım sürecinde risk yönetimi üzerine örnek olay incelemeleri.
- Zarplı, S. A. (2023). Türkiye'de Genel Bütçe Dengesi ve Enflasyon: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Maliye ve Finans Yazıları*, (120), 263-276.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı-Soyadı : Saliha Ecem Nur KEYF

EĞİTİM

DERECE	KURUMU	MEZUNİYET DURUMU
LİSANS	MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	2017 - 2021
YÜKSEK LİSANS	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ	2021 - Devam Ediyor

İŞ DENEYİMLERİ

Devlet Su İşleri Puantör

2022 – Devam ediyor

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne

Aşağıda bilgileri yer alan tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Özet ve Abstract c) Giriş, d) Ana bölümler, e) Sonuç ve f) Kaynakça kısımlarından oluşan toplam 98 sayfalık kısmına ilişkin, 30 / 05 / 20.25 tarihinde Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10 'tür. Aşağıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve aşağıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

İmza :

Tarih : 30.05.2025

Öğrenci Ad, Soyad : Saliha Ecem Nur KEYF

(Lütfen tüm alanları doldurunuz.)	
Adı ve Soyadı	Saliha Ecem Nur KEYF
Ana Bilim/ Ana Sanat Dalı	İKTİSAT
Öğrenci Numarası	2121509101
Danışman Ünvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğr. Üyesi Alperen AĞCA
Tez Başlığı (Türkçe)	Türkiye'de Bütçe Dengesi Kaynaklı Enflasyonun Ampirik Etkileri

AZAMİ BENZERLİK ORANLARI			
FİLTRELEME I		FİLTRELEME II	
1	Kabul / Onay ve Bildirim sayfaları hariç	1	Kabul / Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2	Kaynakça hariç	2	Kaynakça hariç
3	Alıntılar dahil	3	Alıntılar hariç
		4	5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
☐	Benzerlik maksimum %30	☐	Benzerlik maksimum %10

DANIŞMAN ONAYI		ENSTİTÜ ONAYI	
Tarih	30.05.2025	Tarih	30.05.2025
UYGUNDUR		UYGUNDUR	
Ünvan Ad, Soyad	Dr.Öğr. Üyesi Alperen AĞCA	Ünvan Ad, Soyad	
İmza		İmza	

Bu form, Ana Bilim/ Ana Sanat Dalının üst yazısıyla Enstitüye iletilir.

DİKKAT

* Bilgilerde eksiklik ya da hata bulunan dilekçeler ile imzasız dilekçeler işleme konulmayacaktır.